
szaploneai

Szaplonezay Manó

élete és munkássága
írásai és egyéb dokumentumok tükrében

szaploncai

Szaplonczay Manó

élete és munkássága

írásai és egyéb dokumentumok tükrében

sajtó alá rendezte
Varga István

Veszprém
Agenda Natura
2006

megjelent Szaplonczay Manó születésének 150.,
halálának 90. évfordulóján

A kötet megjelenését támogatta:

Magyar Orvos Kamara
Somogy Megyei Szervezete

Fonyód Város Önkormányzata

ISBN 963 87183 1 5

Kiadó és Nyomda:
Agenda Natura Bt., Veszprém

Minden jog fenntartva!

Bármilyen másolás, sokszorosítás illetve adatszolgáltató rendszerben
való tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

© Varga István

Tartalomjegyzék

Matolcsy Gusztáv: Dr. Szaplenczay Manó: „A Balaton nagy rajongója, Bélatelep alapítója emlékének”	5
A Szaplenczay család leszármazása	12
Szaplenczay Manó írásai a Balatonról és az egészségügyről	25
A Balaton	25
Közegészségügyi viszonyok	34
Szaplenczay Manó írásai Fonyódról	50
Fonyód	50
Balaton-Fonyódról	54
Fonyód Balatonfűrdő	58
Balaton-Fonyód	60
Balaton	64
Szaplenczay Manóról szóló irodalom	67
Szaplenczay Manó	67
Szaplenczay Manó dr.	70
Szaplenczay Manó dr. temetése	72
Szaplenczay Manó temetése	73
Szaplenczay Manó dr. megyei főorvos érdemei	74
Szaplenczay Manó temetése Fonyódon	76
Szaplenczay Manó dr. emlékezete	76
Szaplenczay Manó emlékezete	77
Szaplenczay Manó dr.	77
Szaplenczay Manó emlékoszlopa Fonyódon	79
Szerdán avatták fel Fonyódon a Szaplenczay-emlékművet	79
Szaplenczai Szaplenczay Manó dr.	81
Egyéb írások Szaplenczayról	84
Képmelléklet	87
A Szaplenczay család	88
A Szaplenczay síremlék	94
A Szaplenczay emlékmű	98
A család tagjai a bélatelepi strandon	106
Szaplenczay Manó néhány könyvének borítója	116

Matolcsy Gusztáv

Dr. Szaplenczay Manó

(1856-1916)

„A Balaton nagy rajongója, Bélatelep alapítója emlékének”

„Múlt nélkül nincs jövő,
S mennél gazdagabb a múlt,
Annál több fonálon kapaszkodhatsz a jövőbe.”

Babits Mihály

Szaplenczai dr. Szaplenczay Manó – keresztlevelében az Emánuel név olvasható, de élete során mindvégig a Manó nevet használta. – Somogy Vármegye egykori tisztifőorvosa 1856. október 11-én született a Bereg vármegyei Csetfalván. Honfoglaláskori monda szerint Árpád hű szolgájának, Csetnek a nevét viseli a falu. A színmagyar település a kanyargó Tisza jobb partján, közvetlenül a mai magyar határ túloldalán található, Kárpátalján – jelenleg Ukrajna területén. Édesapja szaplenczai Szaplenczay László (elhunyt 1880) nemzetőr főhadnagy, édesanyja bölcsi Buday Rozália (1829-1881). Csetfalva és környékét egykoron a bölcsi Buday család birtokolta. A helyi iskola régi jótevőjeként emlegették, Buday István alispánt, aki 1847-ben római katolikus létére a református szegény tanulókat bőven ellátta írószerekkel és könyvekkel. A Szaplenczay családra vonatkozó első okmány I. Lajos király idejéből, 1360-ból való, mely szerint Gerhes (Gerhardus, Gellért) a Máramaros vármegyei Szaplencára adományt nyert fiaival, mere nobilitatis titulo, vagyis teljes nemesi jogokkal, és birtoka után vette fel családnevét. Ezen nevezetes körülményt érdemes kiemelni, mert ehhez hasonlót keveset ismerünk Máramaros területén az anjouházi királyok korából. A szaplenczai Szaplenczay család Gerhes fiától Ladomértől származik (1388), aki Máramaros vármegye alispánja volt.

Szaplenczay Manó Máramarosszigeten töltötte kisdíák éveit, majd később a debreceni református kollégiumba került, hol Tisza István (1861-1918), későbbi magyar miniszterelnök iskolatársa és jóbarátja lett. A gimnázium elvégzése után a budapesti egyetemre iratkozott be, ahol 1882-ben avatták orvosdoktorrá. Ugyanebben az évben feleségül vette Budapesten Gyurman Irmát, házasságlevelükön „Manó bácsi” még, mint Csetfalva, Kun utca 4. szám alatti lakos szerepel.

Ezt követően Marcaliba került községi orvosnak, de ellátta a fél évszázados gyűjtés eredményeként 1861-ben megnyitott helyi ispotály betegeit is. 1883-1890-ig a marcali járás tisztifőorvosaként tevékenykedett. Az ő nevéhez fűződik a marcali járási kórház megalapítása.

„A vidék érzi egy járási kórház hiányát, mely a szegény osztály szenvedő betegeinek állana rendelkezésére. Ugyanis ezen szerencsétlenek faluról falura hurcoltatnak Kaposvárig, miközben alig van év, hogy ezen utazás alatt egynéhány el ne pusztuljon. A szegény szenvedő emberiség gondja most meg-

oldás előtt: A kórház építését szorgalmazó bizottság megértvén a század humanitárius törekvéseit, korszerű kórházat és aggápcoldát építtet. A 30 ágyból 5 lenne az elaggottaké. Az épületet átadnák a vármegyének örökös használatra, a fenntartás fejében.”

Szaplonczay ambíciózus, fiatal, vidéki orvos, nemcsak hozzáértően indokolta meg a kórház szükségességét, de mindent megmozgatott annak érdekében, hogy az létre is jöjjön. Közben első feleségének hirtelen halála után, Bodajkon, 1884. február 4-én házasságot kötött a szegedi születésű szoboszlói Halmágyi Lillával (1860-1939). Két házasságából összesen öt gyermeke született, Gyurman Irmától: Mária, míg Halmágyi Lillától: László, Oszkár, Erzsébet és Irén. A kórház körüli buzgalom nagy sikert hozott, mégpedig igen rövid idő alatt. 1890 végére elkészült, a Liget (Kossuth) utca közepén két telken épített, kifogástalanul kivitelezett létesítmény.

Ahogy a fáradhatatlan tervező, szervező bemutatja:

„Az egész épületet folyosó veszi körül. A bejáratnál egy iroda található, amely egyben műtőszoba is. Utána 3 férfi kórterem következik 17 főre, majd kis kápolna, mögötte 2 női kórterem 13 főre. A folyosón tovább fürdőszoba, dezinficiáló konyha, raktár, majd két nagy szoba elaggott nők és férfiak számára, végül raktárak következnek. Az udvaron fából épült hullaház és boncterem, kút, fedett szemétködör. Adja Isten, hogy a szegény szenvedő és elhagyott emberiségnek hasznára legyen e humanitárius intézmény!” – zárja tudósítását dr. Szaplonczay Manó.

Az 1890-ben felépített kórház 1891-ben már betegeket fogadott, és ekkor elismerték közkórházi jellegét. Az új intézmény első igazgató főorvosa 1891. január 1-től 1891. október 31-ig dr. Szaplonczay Manó orvosdoktor, belgyógyász, sebész, szülész és közegészségügyi tisztiorvos volt, ki egyben a helyi közelet lelke, a „marczali társasélet egyik legkedveltebb alakja, akit megszoktak élni állni minden mozgalomnak, mely szép és nemes”.

Nem sokáig gyönyörködhetett a buzgalma által létrehozott kórházban. Kilenévi marcali szolgálat után Kaposvárra került. 1891. november 1-jén kinevezték Somogy Vármegye tisztifőorvosává. E tisztségében – amelyet 6 pályázó közül, fiatalon, 35 éves korában nyert el –, dolgozott 25 éven keresztül, 1916-ban bekövetkezett haláláig. Kaposvárott a Fő utca 55. szám alatti tisztifőorvosi szolgálati lakásban lakott családjával, és a megye köztisztületben álló tagja, valamint a kaposvári Nemzeti Kaszinó igazgatója (1907-1916) lett. Legfiatalabb gyermekét, Irént, a megyeszerte szintén tisztelt és ismert herési és oláhsági Piatsek Gyula (1889-1953), kaposvári gyógyszerész, az egykor patinás „IGAZSÁG” gyógyszer-tár (Fő utca 60.) tulajdonosa vette feleségül, aki a Gyógyszerész Egyesület Somogy Vidéki Kerületének és a megyei vadásztársaságnak volt az elnöke.

Szaplonczay világosan látta, hogy a marcali kórház közkórházi jellegének elismerése jelentős lépés, a megye egészségügye fejlesztése alapjául csakis a nagyobb kaposvári kórház szolgálhat, tehát természetszerűen – miközben a marcali kórház is szívügye maradt – a kaposvári korszerűsítését igen fontos feladatának tekintette és ennek szentelte egész életét.

Amikor a közeljövőben (2006) megemlékezünk a megyeszerte ismert kiváló egészségpolitikus születésének 150. és halálának 90. évfordulójáról, számba vesszük gazdag életművét. Az életműben kiemelkedő helyet foglal el negyedszázados tisztifőorvosi működése, a nevéhez fűződő intézmények, eredmények.

Orvosi törekvése elsősorban a népbetegségek, fertőző betegségek leküzdésére irányult, a védőoltások megszervezésére különös hangsúlyt fektetett. Ő vezette be a századfordulón Somogyban a himlő, a veszettség, a diftéria elleni védőoltásokat. Igen nagy gondot fordított az „egyke” kérdésre – mivel meggyőződése volt, hogy „Somogyországban” kevés gyermek születik –, és az elmebetegségekre, továbbá a tuberkulózisra.

Megegyei főorvosként hozzáértésének és tekintélyének egész súlyával támogatta a bábaképzést. Dr. Szigeti-Gyula János kaposvári kórházigazgató vezetésével, „Manó bácsi” kezdeményezésére nyílt meg 1891-ben hazánk első ún. másodrendű bábaképző iskolája. A 6 hétig tartó tanfolyamra 8-10 tanulót vettek fel, akik a kórházban laktak és étkeztek. Elméletre az egyik kórházi orvos oktatta őket, gyakorlati ismereteiket pedig a szülészeti osztályon szerezték. A költségeket a beküldő község fizette. A tanfolyam sikeres elvégzését igazoló bizonyítvány alapján Somogy megye területén bábgyakorlatot folytathattak. Szaplonczay, mint megyei főorvos, hivatala teljes súlyával támogatta a bábaképzést. Ennek eredményeképpen már az első három év alatt 110 képzett bábát bocsátott a megye rendelkezésére. Ezáltal nagymértékben emelkedett a terhes anyák, szülönők gondozása, az újszülöttek ellátása, csökkent a csecsemőhalálozás.

Miután jóbarátjával, Szigeti-Gyula Jánossal hosszú magyarországi tanulmányútjuk során ellátogattak Fogarasra is, hol az erdélyi elmeegógyintézet felépült, 1893. szeptember 14-én Szaplonczay felvetette azt a gondolatot, hogy építtessen a megye egy 100 ágyas elmeegógyintézetet. Kifejtette beadványában, hogy a kórházban az elmebetegek száma rohamosan emelkedik, így 1892-ben már 135-öt ápoltak. Emiatt egyrészt elvonják a helyet a kórházi kezelésre szoruló betegektől, másrészt, mivel elkülönítésük nagy számuk miatt nem lehetséges, a bent fekvők sincsenek biztonságban tőlük.

A közgyűlés támogatta Szaplonczay indítványát, melyet azonban 1894. január 22-én kénytelen volt megismételni az építkezések elkezdésének elhúzódása miatt. Egyben ekkor javasolta fertőző osztály létesítését is. Több, mint két évig tartó hosszas tervezgetés és alapos megfontolás után megkezdődött az építkezés. 1897-ben elkészült az elmebetegek befogadására szolgáló pavilon 120 ággyal. 1898. májusára pedig a húsz ágyas fertőzőrészleg. Így a kórház – Szaplonczay és Szigeti-Gy. János szakmai elgondolásai alapján – 316 betegágygal rendelkezett.

1900. januárjában a kórházigazgató rámutat jelentésében arra, hogy a kórház betegforgalma rohamosan nő. *A zsúfolt ágyak között a betegek szalmazsákon is fekszenek.* Ennek ellenére számos beteget kénytelenek elutasítani. Pedig a túlszűfolttság azt bizonyítja, hogy *az egyszerű emberek nem félnek többé a kórháztól,*

sőt attól várják gyógyulásukat. E beadványra támaszkodva, Szaplonczay előterjesztéssel fordult a vármegye vezetőihez és javasolta szülészeti és nőgyógyászati osztály, továbbá bábaképzésre alkalmas helyiség építését. A közgyűlés határozata szerint „az építendő pavilonban 120-150 lelen is elhelyezhető legyen” (utóbbi kívánsága sohasem teljesült). A határozatot a belügyminiszter 1901-ben elfogadta, végrehajtására azonban csak évtizedek múlva került sor. Ennek az a magyarázata, hogy amikor 1901-ben hivatalba lépett az új igazgató, Szigeti-Gy. János fia, dr. Szigethy Gyula Sándor sebész, a fenti határozat módosításával sebészeti osztály építése mellett döntöttek. Ez 1905-ben készült el 68 ágygal, és modern berendezéssel.

A megye életében, mint arra Szaplonczay a vármegye monográfiájában rámutatott, egyre nagyobb jelentőséggel bírt a tbc. A betegek szaporodtak, sokan meghaltak. 1908-ban dr. Ullman Antal beadványában jelezte, hogy a belgyógyászati osztály betegeit veszélyeztetik az egyre szaporodó tüdőbetegek. Javasolta 40 ágyas új tbc-s osztály fellállítását. E hatalmas problémát Szaplonczay és dr. Csurgó Jenő oldották meg. Hosszas viták után elérték, hogy 1906-ban megalakult a Somogyvármegyei Tüdővész Ellen Védekező Egyesület, majd 1908-ban – az országban harmadikként – megnyílt a tüdőbeteg-gondozó. Végül 1912. május 19-én megkezdhette működését a kórházi tüdőbeteg-pavilon 38 ágygal, korszerű felszereléssel, első főorvosa dr. Csurgó lett. Erről egy márvány emléktábla is tanúskodik a Kaposi Mór Megyei Kórház jelenleg III. Belgyógyászati Osztályának (Művese Állomás) helyet adó épületében. Mindennek mozgatója Szaplonczay Manó volt, pedig már csak esztendőök választották el a haláltól.

Szaplonczay hivatása a gyógyító és szervező orvostudomány, szenvedélye pedig a Balaton volt.

Fonyód-Bélatelepen elhelyezett emlékoszlopán ez áll: „A Balaton nagy rajongója, Bélatelep alapítója emlékének 1934.” „A badacsonyi hegy fentről úgy látszik, mintha a felhőkbe kapaszkodna, a Balaton lejtene a fonyódi hegy lábáig. A szemlélődő szinte várja, hogy a hatalmas víztömeg egyszer csak a déli partra zúdul.” Pazar kép – a panorámát Keszthelytől Tihanyig fogja be a szem és ott áll a félköríves emlékoszlop, melyet 1934. augusztus 15-én színpompás, nagy ünnepség keretei között lepleztek le. A háború viharában a Szaplonczay plakett eltűnt, majd 1976. augusztus 20-án avatták fel újra, mikor Kiss László René szobrászművész alkotását, a jelenleg is látható dombormű képmást helyezték el az emlékoszlopon.

Az a triumvirátus – amelynek tagjai Berzsényi Dániel unokaöcsse, dr. Berzsényi Sándor lengyeltóti községi orvos, gróf Zichy Béla fonyódi földbirtokos és dr. Szaplonczay Manó voltak – rendszeresen járta a Balaton menti erdőket, fürdött a tó üdítő vizében és a Balaton iránti lelkesedés szorosan összekapcsolta őket. Különösen kedvelték a fonyódi tájat. „Fonyód szépen elterülő erdeje már régóta kedvelt kirándulóhelye volt a közeli környéknek. Ide jártak fürödni, itt rendeztek majálisokat. A kétcsúcsú hegy alakzata, a rajta elterülő 150 holdnyi remek erdő, a hegy lábánál hullámzó Balaton vize, az onnan nyíló elragadó kilátás a zalai hegycsoportozatra: Badacsonyra, Szigligetre, Gulácsra, Csobáncra

nagy vonzóerőt gyakoroltak mindazokra, akik ott megfordultak. Innen nézni a nap fölkelését és a nap lenyugtát, nappal nézni a víz színjátékát, feledhetetlen azoknak akik látták és hihetetlen azoknak, akik azt nem látták. Ez maga megérdemli, hogy Fonyódot a nyaraló és kiránduló közönség fölkeresse.” – írja Szaplonczay végtelen elragadtatással a hőn szeretett vidékről 1905-ben.

Ennek széles körű megismertetése és a természeti kincsek kiaknázására való törekvés adták meg a gondolatot az említett férfiaknak arra, hogy a fonyódi hegyen levő erdőben nyaraló- és fürdőtelepet alapítsanak. 1893-ban kezdték el a munkát, és 1894-ben már együtt is volt egy 29 tagú társaság, élén Szaplonczayval. Így alakult meg a Fonyódi Fürdő Egyesület 1894. június 24-én, melynek 110. évfordulóját ünnepeljük ebben az évben.

Gróf Zichy mérsékelt áron engedte át a területet, 32 telket kicelláztatott, és az egyesületnek ajándékozta az egész Várhegyet, 70 holdnyi erdőt, 16 holdnyi parkosításra szánt részt. Először megépült a kövesút és a vízvezeték, s ezt követték a villaépítkezések. Egy év leforgása alatt 8 nyaraló készen állt, mely hamarosan 29-re emelkedett, s felépült a Sirály szálló (az egykor a fonyódi Anna-báloknek is otthont adó épület napjainkban siralmas látványt nyújt). Az elsőként felépült villa Szaplonczayé volt, mely a Bartók Béla út 24. szám alatti telken, felújított állapotban ma is látható. Szomszédja Szigethy-Gyulán kívül a következő neves személyek voltak itt egykoron villatulajdonosok: Budapest főpolgármestere, dr. Ripka Ferenc és alpolgármestere Buzáth János; Márffy Emil földbirtokos; Verebélyi, Gerlőczy budapesti, valamint Scipiadés pécsi orvosprofesszorok; Törley Dezső pezsgőgyáros; Huszka Jenő zeneszerző; dr. Matolcsy Sándor kaposvári bankigazgató stb. Megjegyzem, „Manó bácsi” idősebb fia László is rendelkezett nyaralóval a telepen, korábban az ő tulajdonát képezte a későbbiekben Fleischhacker, majd Matolcsy villa (Bartók Béla út 64.). Az építkezések megindítása keltette életre a Kaposvár-Fonyód vasútvonalat, majd megépült a hajókikötő is.

A község vasútállomástól délre terjedő, a Szent István utca mentén elterülő sík részét Berzsenyiről – Sándor-telepnek, a Várhegyen fekvőt, ahol a Szaplonczay emlékmű áll, gróf Zichyről – Bélatelepnak nevezték el. Így ismét együtt van a három alapító.

Miként Szaplonczay írja: „A fonyódi-hegyi telep nem egyszerű balatoni fürdőhely, hanem klimatikus gyógyhely is, melynek tiszta levegője, enyhe éghajlata, nagy erdeje és erdei sétányai nemcsak az elgyengült szervezetűeknek, hanem a tüdőbajos betegeknek is kiválóan alkalmas. A hegyen fekvő telepre való feljutást kell még megkönnyíteni, és akkor Fonyód lesz a somogyi parton a legszebb és legtökéletesebb nyaraló- és fürdőhely.” Utóbbi kívánsága a technika fejlődése révén teljesült.

„Hogy mit tett ő a Balatonért, azt talán nem sokan tudják, mert semmivel sem indokolható szerénysége, és az ünnepeltetések előtt való irtózása szűkebb hazáján kívül majdnem ismeretlenné tette nevét. Alkotott, tett, teremtett, de úgy, hogy az alkotó neve titokban maradjon, mert azt vallotta, hogy sohasem

az egyén a fontos, hanem mindig csak a tett, a cselekedet” – írták róla kortársai.

Régi szívbaja 1916 tavaszán oly nagy mértékben lépett föl nála, hogy abba kellett hagynia orvosi tevékenységét. Pár hónapig Balatonfüreden keresett gyógyulást, majd bélatelepi villájába ment pihenni, ahol azonban állapota rosszabba fordult. Családja hazahozatta Kaposvárra, ahol 1916. szeptember 3-án, 60 éves korában hunyt el, s kívánságának megfelelően, az általa alapított Bélatelepen, a Várhegy oldalában helyezték örök nyugalomra, hol fehér, carrara-i márványból készült síremléke ma is áll az erdő csendjében.

Szaplonczay Manó életútját végigkíséri a víz. Hiszen a *Petőfi* által „legmagyarabb folyónak” nevezett Tisza mentén látta meg a napvilágot, tudniillik magyar területen ered, majd végighömpölyög a nagy magyar Alföldön és magyar területen végzi be, mikor a Dunába ömlik. *Szaplonczay* legboldogabb napjait pedig a magyar tenger mellett töltötte és ott alussza álmát is, hol lelke a fonyódi hegy körül, a Balaton fölött kering örök időkre.

De milyen is volt valójában „*Manó bácsi*”? Köztudott szerénységén kívül ismert volt fáradhatatlan munkabírása, a közösségért való áldozatvállalása, egyedülálló szervezőkészsége és tenniakarása. Gondolatait nemcsak megfogalmazta, hanem rendkívül nagy buzgalommal meg is valósította. Igazi vezető alkat volt, kinek szigorúsága mögött meleg szív lakozott. Családját szerető, mély humanizmussal, derűvel megáldott személyiségként ismerték. Arca szelíd, tekintélyt parancsoló, idősebb korában kopasz, bajuszt viselő férfiúról tanuskodik. Szabadidejében szívesen tarokkozott. Már Bélatelep megalapítása előtt, nyári délutánokon midőn az asszonyok és gyermekek a vízben lubickoltak, a 103-as számú őrháznál a mai bélatelepi „vasútállomás, ill. strand helyén” a férfiakkal ezt a kártyajátékot játszotta. Jellemző, hogy a tarokk végigvonul több generáción keresztül utódain is, hiszen az ő emlékére *Manó* névre keresztelt, 14 éves legfiatalabb ükunokája is szenvedélyesen űzi ezt a játékot. A köztisztelőben álló komoly ember rajongott a természetért, gyakran kirándult a környék erdeiben. Ahogy a fonyódi tájról és a Balatonról írni tudott, az igazi romantikus költői lélekről vall.

Ahhoz, hogy a 2004. március 15-én, az egykori *Velics* villa épületében felavatott Fonyódi Helytörténeti Múzeumban olvasható, örök érvényű igazságot tartalmazó, *Babits* idézethez mi utódok hűek maradhassunk, a következő mulasztásunkat ajánlatos pótolnunk. *Szaplonczay* közelgő kettős jubileumára talán érdemes számtalan, ma is aktuális gondolatait tartalmazó írásait összegyűjteni, feldolgozni és közkinccsá tenni páratlan életművét. A 2006-os esztendő kis túlzással „*Szaplonczay* évnek” is tekinthető és hiszünk abban, hogy Somogy megye egészségügye, Kaposvár és Marcali úgy, mint Fonyód városa méltóképpen emlékezik majd meg a nemes férfiúról. Mi utódok pedig méltók akarunk lenni arra, hogy a nagy előd előtt büszkén tisztelgünk. Adjon a jó Isten erőt a „Béla-telepesek” leszármazottjainak, hogy újra felvirágoztassák a „*Manó bácsi*” által a világ legyszébb helyének tartott nyaralótelepet!

Dr. Szaplanczay Manó munkái:

- A marcali kórház létrejöttének története 1892.
- Jelentés Somogy vármegye közegészségügyi helyzetéről 1892-1898.
- A dél-balatoni bozótos közegészségügyi jelentősége 1900.
- A másodrendű bábaképzés Somogy megyében 1900.
- Küzdelem a tuberculosissal ellen 1908.
- Egyke vagy egy se? /Demográfiai tanulmány/ 1910.
- Kaposvár ivóvízellátása 1912.
- 1831. évi kolerajárvány Somogy megyében 1916.
- A pestis Somogyban, 1739-ben
- A Balaton
- Balatoni fürdők és üdülők helyek
- Balaton gyermekparadicsom

Dr. Szaplanczay Manó címei és rangjai:

- Marcali járás tiszti orvosa 1883-1890.
- Marcali kórház igazgatója 1891.
- Somogy vármegye tiszti főorvosa 1891-1916.
- Fonyódi Fürdő Egyesület alelnöke 1894-1916.
- Királyi egészségügyi főtanácsos 1904.
- Somogy vármegyei Tüdővész Ellen Védekező Egyesület elnöke 1906-1916.
- Kaposvári Nemzeti Kaszinó igazgatója 1907-1916.
- Országos Közegészségügyi Tanács tagja
- Somogy vármegye tiszteletbeli táblabírája
- Somogy vármegyei Kaposvári Kórháza Választmányának tagja
- Vöröskereszt Egyesület Somogy megyei Fiókja ügyvezető elnöke
- Fonyód község díszpolgára 1934

Források – Irodalom:

1. *Petrovay György*: A Szaplanczay család leszármazása 1360-tól. Turul, 1901. 2. szám.
2. Helytörténeti füzetek, Marcali, 1985.
3. *Kempelen Béla*: Magyar nemesi családok.
4. Somogy – Kulturális folyóirat. Kaposvár, 1982. 4. szám.
5. Somogyi Orvostörténeti Szemle, Kaposvár, 1973.
6. Dr. Szaplanczay Manó és Halmágyi Lilla házassági anyakönyvi kivonata, Bodajk, 1939. szeptember 14.
7. *Dr. Szaplanczay Manó*: Jelentés Somogy Vármegye egészségügyi helyzetéről. 1892., 1893., 1896., 1897. Kaposvár, Somogy Megye Levéltára.
8. Dr. Szaplanczay Manó keresztlevele kivonata, Tiszaújlak, 1941. szeptember 13.
9. *Szaplanczay Manó – Vajthó Jenő*: A balatoni fürdők és üdülők helyek. Kaposvár.
10. *Szaplanczay Manó*: Balaton-Fonyódról. Somogyvármegye, 1905.
11. *Horváth István*: Szaplanczay Manó halála. Balaton, 1916.

(A tanulmány eredeti megjelenési helye: A Podmaniczky-díjas Fonyód Városvédő és Szépítő Egyesület **Fonyód-Fürdőtelep** c. helytörténeti folyóiratának 2004. évi száma: A fonyódi gróf Zichy Béla-telep 110 éves)

A Szaplonczay család leszármazása 1360-tól

In: Turul, 1901. 2. sz.

Máramarosmegye összes régi adományos nemessége mintegy húsz, a XIV. század első felében élt őstől származik le, kik még egymással is közelebbi atyafiságban voltak de a kiknek vérségi kapcsolatát ki nem mutathatjuk, ha csak egynémely ma is erősen őrzött ládából újabb, eddigelé még ismeretlen, adatokhoz nem juthatunk.¹

Ezen húsz ősnék egyikétől; Gerhestől, erednek a Szaplonczai Szaplonczay és Sztán, Szarvaszói Bánk, Gerhes és Birtók, a Sajó-Polyanai Gyurgyia s az Alsó-Rónai Nán, Papp és Tivadar családok.

Gerhes (Gyerhes, Györhes = Gerhard, Gellért) már birta volt Szarvaszót és Szaplonczát, a midőn az utóbbira 1360-ban nova donatiót, új adományt, szerzett Lajos királytól fiaival, Nán, Sztán és Ladomérral mere nobilitatis titulo, vagyis teljes nemesi jogokkal. Ezen nevezetes körülményt érdemes kiemelni, mert ehhez hasonlót keveset ismerünk Máramaros területén az anjouházi királyok korából; ott ugyanis a legtöbb adomány csak kenézségre szólt s egyik-másik nemes család még Mátyás király korában is kenézi jogon ült a birtokaiiban és azoktól, – habár a kenéz személyére nézve egyenlő jogu volt az országos nemesekkel, sőt megyei tisztségeket is viselhetett, – juhokkal vagy sertésekkel (minden száztól eggyel) adózni volt köteles a huszti várhoz, ott fegyveres szolgálatot teljesített és a várnagy dandarában harczolt a király költségén, úgy itthon a védelmi, mint a külföldön a támadó hadjáratokban; ellenben az, a ki birtokát teljes nemesi jogokkal kapta volt, semmiféle adót sem fizetett és csak akkor, ha ellenség rontott a hazára s a véres kard körülhordoztatott, tartozott felnőtt fiaival együtt fegyverbe öltözve a király zászlója alá sorakozni, ahol ugyan a maga költségén küzdött, de a mi zsákmányt szerzett, abban nem osztozott senkivel sem. Ilyen kenézi kötelezettség még a XVI. század végén, II. János király korában is fennállott elvéte Máramarosban.

Gerhesnek az 1360. évi adománylevélben megnevezett három fián kívül még négy fia volt:

Bánk, Iván, Sándor és Fülöp, ezek azonban, bár már akkor életben voltak, nem részesültek Szaplonczából, de hogy mi okból azt nem határozhatjuk meg, noha elég valószínűséggel meg lehetne kísérleni.

Iván és Sándor utódai felvették ősüknek, Gerhesnek keresztnévét családnévül s ma is élnek a vármegyében négy ágon, az egyik Szarvaszón, a második Konyhán, a harmadik az újabb Birtók néven Szerfalván, a negyedik ág pedig Gyurgyaiu név alatt Sajó-Polyánán.

1 E dolgozat forrásai: 1. Dr. Mihályi János: «Máramarosi diplomák.» – 2. Szilágyi István: «A Szaplonczay család nemzedékrendje.» – 3. A leleszi konvent, Máramarosmegye, Szaplonczay Sándor, Apsai Mihályi Péter és Apsai dr. Mihályi János urak levéltára. – 4. Családi közlések a legújabb időkre vonatkozólag.

Fülöpnek és az 1360. évi adománylevélben megnevezett Nánnak leszármazóit nem ismerjük. Sztán maradéki Szaplonczai Sztán néven most is birtokosok Szaplonczán.

Bánk 1385-ben alispánja volt Máramarosnak, tőle származik a Szarvaszói Bánk család. Ladamértól erednek a Szaplonczai Szaplonczay s az Alsó-Rónai Nán, Pap és Tivadar családok. A Szaplonczayak ősiokról Tivadarról, a Ladamér unokájáról előbb Szaplonczai Tivadaroknak neveztettek ugyan, de a XVIII. században, elhagyták véglegesen a Tivadar nevet, a midőn Szaplonczáról más birtokaikra telepedtek át.

Ladamér, a testvérbátyja Sztán mester és rokonaik a szarvaszói nemesek perben állottak a szomszédos Hosszumező város polgáraival birtokaik, Szarvaszó és Szaploncza határai végett, s a hosszumezeiek csalárdul használtak fel valami bizonyáslevelet, melyet Sziget város bírása és esküdtei állítottak volt ki a vitás határról, a miért is 1383-ban érvénytelennek nyilvánították a szigeti-ek az általuk kiadott levelet. 1388-ban az alispáni tisztelet viselte. Szarvaszói és szaplonczai részén kívül 1390-ben már birta egész Alsó-Rónát. Hat fia maradt: Dán, Nán, I. Iván, I. Péter, I. Tivadar és I. Sándor.

I. Sándor neve 1407-1437-ig fordul elő az oklevelekben, Ladamér Sándornak neveztetett, egyebet nem tudunk róla.

I. Tivadarnak fia I. Mihály és unokája II. Mihály Szarvaszó kilenczedrészét birták, 1429-ben, a midőn abból egy jobbágytelket és négy hold szántóföldet engedtek át egyezség útján osztályos atyjokfiainak, a kabolapataki nemeseknek. Utódaikat nem ismerjük.

Dán fiának II. Ivánnak fia Lukács és a Dán nagybátyjának Bánknak fia András fiaival Jánossal és Sándorral együtt szintén kiegyeztek a Kabolapatahy családdal, átengedvén 1429-ben szarvaszói birtokuk harmadrészét.

Az imént nevezett Lukács és több rokonai kérelmére elrendelte László király 1456-ban, hogy a vármegye ispánjai és szolgabírái oltalmazzák meg őket és Simont, a körtvélyesi kolostor kalugyerét a hosszumezei polgárok ellen, a kik az új határbejárásakor az Apsa mellett épített két kolostort, s bizonyos szántóföldeket, erdőket, mezőket és kaszáló-réteket tőlök jogtalanul elfoglaltak; erre Upory László és Pesthényi Mihály főispánok a hatalmaskodó polgárokat 100 nehéz budai márka, Deák Miklós hosszumezei bírót pedig egy általa megölt szaplonczai jobbágy vérdíja fejében 25 aranyforint bírságban marasztalták el, visszahelyezvén Simon kalugyert s a szaplonczai, apasai és szarvaszói nemeseket a per befejezéséig a két kolostor és a vitás területek birtokába.

Alsó-Rónát csakhamar elvesztették a Szaplonczayak s már 1402-ben Bálk vajda fiai Demeter és Sándor, Drág mesternek, a hires, neves Drágffy család őseinek fiai Sándor és György és Oláh János fia Máramarosi László lettek annak birtokába beiktatva, azonban rövidesen az Űrmezeyek kezébe került, de Ladamér fiai Dán, II. Nán és I. Péter 1407-ben új adományt szereztek rá Zsigmond királytól s még ugyanabban az évben be is vezettették magokat, a tovább is perlekedő Űrmezey István fiát Jánost pedig II. Nán és I. Iván ott közéletben a kekőmezei határban elő találván, 1409-ben nemcsak megölték, hanem

100 aranyforint értékű ingóságától is megfosztották, s bár az Úrmezey család 1415-ben ujlag be lett iktatva Alsó-Róna birtokába, az még 1419-ben is a szaplonczai nemesek kezében volt és ott is maradt véglegesen, ma is az ő utódaik a Nán és Tivadar családok birják.

I. Ivánról egyebet nem tudunk.

II. Nán és atyafiai bejáratták 1406-ban Szarvaszó határát. Tőle származik az Alsó-Rónai Nán család.

I. Péter a Szaplonczayak törzse 1414, 1424, 1425, 1431 és 1435-ben királyi embernek jelöltetett, 1444-ben pedig szolgabíróságot viselt. Rendesen Szaplonczai Ladomér Péternek neveztetett. Egyetlen fia maradt: II. Tivadar.

Ezen időben éltek Szaplonczay István, a ki 1435 és 1436-ban, és Támás deák, a ki szintén azon években szerepelt a királyi emberek sorában, de neveiket nem tudjuk elhelyezni a nemzedékrenden.

II. Tivadar s több osztályos atyafia ellentmondott 1459-ben, midőn a pálos szerzetesek a boldogságos szűz Máriáról czimzett remetei kolostor birtokának Szaploncza felőli határát bejárattván, új határhalmokat emelni akartak volna. 1482-ben fiaival és számos rokonával beiktattatott Alsó-Róna birtokába. Őt fia maradt: I. Simon, III. Péter, I. András, I. György és I. István.

I. Simon, I. András és I. Istvánról semmit sem mondhatunk, felőlök hallgatnak az ismert oklevelek. Kortársaik voltak Szaplonczai Hosszu Mihály, a ki 1468-ban szolgabíró és Szaplonczay Gergely, a ki 1485-ben királyi ember volt, de ezek származását nem tudjuk kimutatni.

III. Péter perbe idézte 1465-ben több rokonai nevében is a remetei pálos szerzeteseket, a kik egy a szaplonczai határban a Tisza folyó mellett fekvő nagy darab szántóföldet fegyveres kézzel hatalmasul elfoglaltak s a régi határhalmokat széthányatták. 1474-ben szolgabíróságot viselt. Utódai ha voltak is, eddig legalább még ismeretlenek.

I. György, neve 1469–1485-ig említettik. Egy fia maradt:

I. Miklós, a kit 1530-ban nevez meg egy oklevél, s a ki három fiut hagyott hátra: II. Andrást, I. Jánost és II. Istvánt.

II. Istvánról semmi adatunk sincsen.

II. András 1549 és 1551-ben említettik az élők között.

I. János még élt 1570-ben. Két gyermeke maradt: I. Illés és Ilona, Darvai Darvay Péterné.

I. Illés 1630 táján halt el; feleségétől Nán Axeniától, a ki újból férjhez ment, egy fia és két névleg ismeretlen leánya maradt: II. István, Petrovay Illésné és Papp Györgyné. Illésnek unokatestvérei lehettek Veresmarthi Szaplonczay Simon, a ki 1643-ban szigetjárási és a másik Szaplonczay Simon, a ki 1646-ban felsőjárási főszolgabíró volt.

II. István 1615 táján született, elébb alszolgabíróságot viselt, utóbb táblabíró lett, 1649-ben pedig főszolgabíró volt a szigeti járásban. Gyermekeit 1687-ben osztottatta meg, de élt még 1696-ban is. Állandóan Szaplonczán lakott, de birt azon kívül Remetén, Hosszumezőn, Szarvaszón, Szlatinán, Fejéregyházán és Alsó-Rónán is. Három izben nősült meg, először Darvay Anasztáziát, azután

Gerhes Stefán és Marina Kalina leányát Gerhes Tityiánát s végre Somody Annát vette nőül, a kiktől kilencz fia és hat leánya maradt. Az első nejétől I. László és II. Simon, a másodiktól I. Jónás és II. Illés, a harmadiktól pedig III. Simon az ifjabb I. Gábor, II. György, IV. István és IV. Péter nevű fiai születtek. A leányok közül Vaszália Petrovay Farkashoz, Anasztázia Vajnághy Györgyhez, Mária Huszthi Görög Lukácshoz, Ilona Huszthi Görög Tógyerhez, Katahn Huszthi Görög Mártonhoz és Anna Aranyos-Medgyesi Dobry Jánoshoz mentek nőül.

[...]

I. László (III. István fia) tanult ember volt, az egykoruak «deáknak» nevezték, nevelésére sokat is költött az atyja «scholákban és nagy udvarhelyeken tartván», de azért nincs nyoma, hogy megyei tisztségeket viselt volna, csak 1693-ban és 1695-ben emlittetik mint táblabíró. Állandóan Szarvaszón lakott. Neje Pelsöczy leány volt, a kitől két fia és négy leánya maradt: II. János, II. Miklós, Anna Dunka Jánosné, Mária Rácz Istvánné, a korán elhalt Katalin és másik Mária Rednik Istvánné.

II. Miklós mag nélkül halt el.

II. János neve 1744-ben fordul elő, utoljára, nős volt, az Andrásy családból házasodott, de gyermekei nem maradtak s vele I. László ága elenyészett.

II. Simon (III. István fia) 1691, 1692, 1700, 1703 és 1716-ban főszolgabíró volt a szigeti járásban. Egy fia maradt csak V. Péter, a kinek neve 1733-ban emlittetik. Egyetlen leányát Máriát Rednik vette nőül s így II. Simon ága is megszakadt.

I. Jónásról (III. István fia) csak annyit tudunk, hogy osztályrészül az alsó-rónai jószágot kapta. Nejétől Búdfalvi Papp Máriától két fia és négy leánya maradt: V. István, II. László, Mária Petrovay Péterné, Theodózia Darvay Lászlóné, Anna Sztojka Lászlóné és a hajadon korában elhalt Katalin.

V. István szigetjárasi főszolgabíró volt 1721 és 1730-ban, Ifjú Istvánnak nevezetett, neje Petrovay leány volt, de gyermekeik nem maradtak.

II. László Konyhai Máris Juánát vévén el feleségül, vele Konyhára telepedett, de birt Kis-Bocskón, Dragomérfalván, Rozávyán, Sajón, Sajó-Polyánán, Glódon, Szlatinkán, Petrován, Leordinán, Alsó- és Közép-Vissón, Ruszkován és Rusz-Polyánán is. 1732, 1734, 1741, 1746, 1749, 1758 és 1761-ben főszolgabíró volt a felső járásban, meghalt 1769-ben. Máris Juana halála után újból megnősült, de második neje Papp Klára magtalan volt. Első feleségétől négy fia és két leánya maradt: IV. Jónás, VIII. István, V. György, IV. László, Lupa, elébb Simon László, utóbb Draschovits Jánosné és Endochia Kindrisné.

V. György 1757-ben született, iskoláit Szigeten és Nagy-Bányán végezte, egyebet nem tudunk róla. Egy fia maradt VIII. László, de ennek nem maradtak utódai.

VIII. István 1761-ben megyei esküdt volt, Petrovay Joannától született fia, Vaszil, korán elhalt, leánya Mária, Ködi Drágos József főszolgabíróhoz ment nőül.

IV. Jónás 1775-ben már nem volt életben utódait mutatja a leszármazási tábla. Közülök:

I. Gyula mint róm. kath. tanító Jászladányon halt el 1894 táján gyermektelenül.

IV. László 1784-ben főszolgabíró volt, maradékai szintén a leszármazási táblán láthatók.

* * *

II. Illés (III. István fia) Szaplanczán lakott, 1695-ben szigetjárasi főszolgabíró volt. Nejétől Papp Máriától, a ki 1725-ben mint özvegy még életben volt, két fia és két leánya maradt:

IV. Simon, IV. Péter, Mária Nemes Jánosné és Ilona Petrovay Györgyné.

IV. Simon 1731-ben táblabíró volt, családot nem alapított.

IV. Péter 1695-ben született Szaplanczán s ott is tartotta lakását. Feleségétől Birtók Annától két fia és három leánya maradt: III. Illés, V. László, Ilona, Axenia Román Lászlóné és Mária Csandaryné.

III. Illésről mit sem tudunk.

V. László 1754-ben élt és két fiut hagyott hátra: IX. Lászlót és I. Gergelyt.

I. Gergelyről sincs semmi adatunk.

IX. László főszolgabíró volt a felső járásban 1789, 1790, 1793, 1794 és 1799-ben. Állandóan Joódon lakott, de birta a joódi részbírszágon felül egész Szinevér-Polyánkát és Lyakoveczet 87 jobbágygyal, továbbá Tyuszkán, Ricskán, Ó-Holyatinban, Kalocsán, Kelecsenben, Obliaszkán, Vajnagon, Szaplanczán, Alsó-Vissón, Mojszinban, Disznópatakon, Barczánban, Sajó-Polyánán, Glódon, Rozsályán, Konyhán, Kis-Bocskón, Dragomérfalván, Gyulafalván, Somfalván, Hosszumezőn, Szigeten, sőt még Erdélyben is voltak birtokai. Neje Szaplanczay Czeczilia utóbb Búdfalvi Papp Demeterhez ment férjhez. Két fia és három leánya maradt: IX. Péter, III. Mihály, Czeczilia Szerfalvi Dunka Jánosné, Rozália, elébb Szerfalvi Dunka Togyer, utóbb Birtók Péter házastársa és Juliánna Sajó-Polyanai Szász György felesége.

IX. Péter elhalt 1807 előtt nőtlenül.

III. Mihály 1814-ben osztozott meg három leánytestvérével, de akkor a szaplanczai, joódi, konyhai, alsó-vissói és az Erdélyben fekvő birtokok el voltak zálogosítva. Gyermektelenül halt el s benne II. Illés ágának magva szakadt.

* * *

III. Simon, az ifjabb (III. István fia), 1717 és 1718-ban szigetjárasi főszolgabíró volt s egyike azon hősöknek, a kik 1717 szeptember 4-ikén a borsai szorosban tönkre verték a 10-12,000-nyi tatár hadakat. Gyermekai nem maradtak.

* * *

I. Gábor elébb Szaplonczán, utóbb élte fogytaig felesége birtokán, Taraczközön lakott, 1711, 1722, 1725, 1732 és 1734-ben szigetjárasi főszolgabíróságot viselt. Nejétől Ilosvay Borbálától, Ilosvay Péter és Csomaközy Katalin leányától két fia és két leánya maradt: I. József, II. Gábor, Agatha Zsigovinyiné és egy ismeretlen nevű Rácz Jánosné.

I. Józsefnek és II. Gábornak nem maradván utódai I. Gábor ága nem terjedt tovább.

* * *

II. György (III. István fia) 1682-ben alszolgabíró volt, 1714 és 1715-ben pedig a felsőjárasi főszolgabíróságot viselte, a mikor Közép-Vissón lakott. Nejétől Petrovay Parázkától két fia maradt III. György és II. Jónás.

III. György Petrovay Farkas főszolgabíró és Szacsali Papp Lupa leányát Dórát vette nőül, de csakhamar elhalálozott. Özvegye Ködi Drágos Jánoshoz ment férjhez. Egyetlen fia, III. László 1752-ben életben volt, de utóbb nem halunk felőle semmit.

II. Jónásnak két fia maradt: VII. István és III. Tivadar, de ezeknek sem lévén gyermekei, II. György ágát sirba vitték.

IV. Istvánról (III. István fia) épen semmi adat sem maradt reánk, lehet, hogy a közéletben részt nem véve egyedül csak gazdálkodással foglalkozott, de 1721-ben még életben kellett lennie, mert különben nem nevezték volna mostoha testvérbátyja I. Jónás fiát V. Istvánt ifjú Istvánnak. Családot nem alapított.

* * *

IV. Péter (III. István fia) nem szerepelt a közéletben, 1721-ben már nem volt életben. Feleségétől Gerhes Máriától három fia és egy leánya maradt: III. János, IV. György, VI. István és Katalin Zsidoveczkyné. Atyjok, hogy családját illő módon eltarthassa, adósságokba verte magát, ezért aztán kénytelen volt birtokai legnagyobb részét zálogba vetni s holta után fiainak nagyon kevés jutott osztályrészbe.

VI. István, a kinek csak egy Mária nevű leánya volt, megmaradt ugyan Máramarosban, de III. Jónás itt hagyva csekélyke örökét Ugocsamegyébe telepedett ki, mert valószínűleg odavaló leányt vett nőül. Két fiáról van tudomásunk: I. Ferenczről és VI. Lászlóról, ezek is ott laktak, esetleges utódaikat azonban nem ismerjük.

IV. György szintén elköltözött a megyéből s lakását Bereg vármegyébe tette át feleségének, Rácz Ilonának birtokára. Házassága gazdagon meg lett áldva gyermekekkel, a kiket olyan irányban nevelt, hogy a megyei, igen csekély fizetésű tisztségre ne vágyakozzanak, a mely akkor valóban tisztség, nobile officium, vagyis ingyenes hivatal volt, a mire csak vagyonos ember vállalkozhatott, no de jobb is volt a közigazgatás, gyorsabb és olcsó az igazságszolgáltatás, nem vált még közönséges kenyérkereseti pályává, nem sülyedt még hivattalá, s a fiuk csakugyan más módon igyekeztek nagy tehetségeiket (családi örökség a Szaplonczayaknál) érvényesíteni, vagyont szerezni, hogy az elzalogosított ős-

ről maradt birtokokat kiváltva, a családot ismét régi fényére emeljék. Midőn IV. György, a kinek ma is virágzó ága a legterjedelmesebb s a legkiválóbb férfiakat termette, 1755 és 1765 között Nagy-Károlyban elhalálozott, a hol egyik fiánál élte le utolsó éveit, fiai már mindannyian tehetős emberek voltak: I. Kristóf, IV. Illés, III. János, VII. László, IX. István, III. András, I. Pál és II. József.

IX. István és III. András 1765-ben még életben voltak, de utódok hátrahagyása nélkül haltak el nem sokára, valószínűleg a gróf Károlyiak uradalmában voltak mint gazdatisztek alkalmazva.

IV. Illés szintén a gr. Károlyiaknál szolgált, 1760-ban hódmezővásárhelyi igazgató volt, utóbb Ujvidéken lakott Bács vármegyében s ott élt még 1791-ben is. Három fia maradt: II. Antal, X. László és VIII. Péter, de 1824 előtt mindnyájan elhaláloztak gyermektelenül.

III. János is a gr. Károlyiaknál vetette meg vagyonosságának alapját. 1760-ban, a mikor uradalmi tisztartó volt, zálogba kapta Antal gróftól 10 évre a bihar-vármegyei egész gécki jószágot 15,000 frtéért, 3000 frtig terjedhető szabad építkezéssel. Utóbb Arad vármegyébe Mácsára tette át lakását, a hol 1783-ban még életben volt. Nejétől, az előkelő családból származó Csernovics Alkától egy fia és három leánya született: II. Mihály, Mária Putnik Demeterné, Putnik József temesvári püspök édes anyja, Katalin Tököli Pétenné, Julia Zdelarovicsné és Anna, a ki hajadon korában halt el.

II. Mihálynak egyetlen fia I. Sándor 1824-ben még életben volt, de családot nem alapított,

VII. László is testvérei példáját követve, ő is a gr. Károlyiaknál alapította meg szerencsáját, 1760-ban tisztartó volt. Egyetlen fia:

III. Miklós Farkasaszon lakott, a hol valószínűleg még atyja szerzett birtokot, 1812-ben mint Szatmár vármegye helyettes alispánja szerepelt. Fiának IV. Pálnak sorsáról és esetleges utódairól semmit sem tudunk.

I. Kristóf kora ifjúságától fogva működött a gr. Károlyiak szatmár-vármegyei uradalmában mint gazdatiszt, a hol fokról-fokra emelkedve végre inspektorrá neveztetett ki s ezen hivatalt 1763-ig viselte, a mikor a nagy-váradik kamarai uradalomnak lett az inspektora és Bihar vármegyének táblabírája. 1782-ben már nem volt életben. 1758-ban fiuágra örökösen, a leányágra pedig 4617 rhénes frt és 7 1/2 krajczárba beírva kapta gr. Károlyi Ferencztől annak Porcsalmán és Ökörítón lévő összes birtokait, úgy hogy az azokhoz tartozó más falvak határában fekvő elidegenített jószágokat is magához válthassa és örökösen birhassa. Nagy-Károlyban házat, a szatmári hegyen pedig szőlőt szerzett. Felesége után Bereg megyében Bégányban és Szatmár megyében Sályiban is voltak jószágai, mely utóbb nevezett faluban és Pátyodon 1500 rhénes forintért vásárolt fekvőségekkel szaporította birtokait. Neje Jásztrábszky Julianna, Jásztrábszky János (†1753 előtt) és Szakmáry-Bencze Krisztina leánya, szépnyja Bencze Sámuelné, Gersenyi Dániel leánya Erzsébet által a bereg-vármegyei ősrégi Gersenyi családból származott. Tíz élő gyermekök maradt, hét fiu és három leány: I. Antal, IV. János, II. Kristóf, II. Ferencz, XI. István, VII. Péter, I. Demeter, Anna Thomas Ferdinand orvostudor, Szatmár vármegye-

gye tiszti orvosa, Éva Megyery László királyi tanácsos és Julianna Marsófalvi Marsovszky Sámuel házastársa.

II. Ferencz, VII. Péter és IV. János 1782-ben már nem voltak életben, a mikor testvéreik szülei halála után megosztották a hagyatékot.

II. Kristóf és I. Demeter, a ki csak 1765 után született, nem alapítottak családot.

XI. István hibás elméjű volt, testvérbátyjánál I. Antalnál ápolták Porcsalmán, ahol még 1800-ban is életben volt.

I. Antalnak a porcsalmi birtok jutott örökül, de feleségével a régi nevezetes, már az árpádházi királyok alatt birtokos Buji Jákey család leányával Annával Géberjénben is jószághoz jutott. Meghalt Porcsalmán 1832 február 7-ikén. Két fia és két leánya ért emberkort: II. Károly, IV. Antal, Anna Hagara Lászlóné és Juliska Rozgonyi Istvánné.

II. Károly 1786-ban született, az 1809. évi nemesi fölkelésben mint főhadnagy vett részt, utóbb gazdálkodással foglalkozott, miglen 1830 június 8-ikán vérhas és tüdősorvadásban elhalálozott. Neje unokahuga Marsovszky Erzsébet volt, a kit gyermektelen nagynénjöknek Annának férje Thomas Ferdinand orvostudor és Szatmármegye tiszti orvosa 1811-ben kelt végrendeletével általános örökösévé tett volt. Gyermekük nem maradtak.

IV. Antal Szatmár vármegye táblabírája elbontatván a régi udvarházat, 1851 és 1852-ben újat építtetett Porcsalmán egészen égetett téglából, 110,000 darab ment rá és 4665 váltóforint 37 krajczárba került. Meghalt 1880-ban. Nejével, Csik-Szent-Mártoni Gergelyffy Borbálával Mária-Pócson kapott birtokot, de azt gyermekei 1862-ben elcserélték nagybátyjuk Gergelyffy János porcsalmi birtokaért. Igen késő agg korában 1880-ban halt el, túlélve két fiát és egyik leányát. Megnevezett feleségétől Gergelyffy Borbálától két fia és két leánya született: VI. György, VII. János, Katalin és Mária Szerdahelyi Sándorné.

VI. György született 1830-ban Porcsalmán. Iskoláit Mária-Pócson a Szent-Bazil rendi szerzetesek gymnasiumában kezdte meg, 1848-ban Kassán folytatta. Meghalt nőtlenül 1853-ban Porcsalmán.

Katalin is hajadonan halt el 1860-ban.

VII. János tanulmányait Mária-Pócson, Nagy-Károlyban és Szatmártn végezte, azután porcsalmi gazdaságát vezette. 1857-ben nőül vette Lekcsei Sulyok Lujzát, a ki 1881-ben halt el s a kitől négy fia és négy leánya született: IV. András (Endre) III. Sándor, III. Ferencz, VIII. György, Anna Csik Szent-Mártoni Gergelyffy Ferencz földbirtokos neje Nyiregyházán, Boriska Hegedűs Sándor városi főkapitány felesége Szilágy-Somlyón, Berta meghalt 1873-ban, és Márta Szilágy-Somlyói Halmágyi, Tibor házastársa Erzsébetvároson.

IV. András született 1858 május 9-ikén, megyebizottsági tag és községi jegyző Szilágy-Nagyfaluban, nőtlen.

III. Sándor született 1859 augusztus 14-ikén, megye-bizottsági tag és gyógyszerész Szilágy-Somlyón. Neje Kovács Ilona született 1868-ban. Gyermekük nincsenek.

III. Ferencz született 1862-ben, a magyar államvasutak állomásfőnöke Tisza-Polgáron, nőtlen.

VII. György született 1871-ben, bankhivatalnok Budapesten, nőtlen.

* * *

II. József (a IV. táblán álló IV. György fia) valószínűleg ügyész lehetett a gr. Károlyik uradalmában a hol testvérbátyjai gazdasági főtisztek voltak, atyja halála után azonban, kiről már elmondottuk, hogy Nagy-Károlyban halt el 1765 előtt, csakhamar visszatért Máramaros vármegyébe és Szaplonczán telepedett le. Valószínű, hogy első nejének, Csetka Teréziának, a kivel testvérbátyja Kristóf kamarai inspektor útján ismerkedhetett meg Nagy-Váradon, tetemesebb készpénzhozománya volt s azon váltott vissza az ősi vagyonból. 1765-ben már szigetjárasi főszolgabíró volt, 1782-től 1799-ig a másodalispáni, ettől fogva pedig haláláig 1811-ig az első alispáni tiszteletet töltötte be. 1801-ben királyi tanácsos és a Szent-István rend kiskeresztes vitéze lett. Első neje korai halála után nőül vette Darvay Zsuzsannát, Darvay Gábor és Ilosvay Fruzsina leányát. A két házasságból hat gyermeke született, az elsőből: IV. József és Éva Técsői Móríczt Istvánné, a másodikból pedig: III. Pál, I. Károly, I. Imre és Zsófia Csebi Pogány Lajos csász. és kir. kamarás felesége.

IV. József megyei esküdt volt 1814-ben. Nejétől Majos Francziskától egy fia: VI. Gábor és két leánya maradt: Francziska és egy ismeretlen nevű.

I. Imre nőtlenül halt el.

I. Károly 1827-ben tiszteletbeli megyei aljegyző volt, szintén nőtlenül halt el Szaplonczán.

III. Pál szigetjárasi főszolgabíró volt 1806, 1810 és 1812-ben. Özvegye Zékán Anna 1832-ben még életben volt. Gyermekeik nem maradtak.

VI. Gábor 1837 és 1838-ban tiszteletbeli, 1841-től 1848-ig pedig rendszerinti megyei esküdt volt. Feleségétől Stecker Borbálától egy fia és két leánya ért emberkort: VI. László, Nina és Borbála Ferenczy Edéné.

VI. László, városi őrnök Szigeten. Neje Jurovics Berta, gyermekeik: László, Julianna, Gyula, István, Ödön és Sándor.

I. Pál (IV. György fia) szintén visszatért Nagy-Károlyból Máramarosmegyébe s ott 1761-ben aljegyző, 1767-ben főjegyző, 1779-ben pedig másodalispán lett, mely tisztségre aztán haláláig 1790-ig minden tiszteletű széken újból meg lett választva. Neje Megyery Mária (elhalt 1777 előtt) rokonsága révén örökölte Joódi Bálya Mihály első alispán összes vagyonát. Két fia és két leánya maradt: III. József, II. Pál, Czeczilza elébb Szaplonczay Lászlóné, utóbb Búdfalvi Papp Demeterné és Rozina, először Buday Imréné, másodszor pedig Dobrayné.

III. József 1810-ben másod-főpénztárnok, 1812, 1813 és 1822-ben felsőjárasi főszolgabíró volt. Feleségétől Rednik Erzsébettől két fia és két leánya született: V. János, V. Pál, Zsuzsanna báró Perényi Menyhértné és Mária ugyanazon br. Perényi Menyhért második neje.

V. János 1830-ban kaszójárasi alszolgabíró, 1833-tól 1836-ig hadi pénztárnok, 1836-tól 1845-ig pedig főszolgabíró volt a kaszói járásban. Nejétől Petrovay

Irinától csak két leánya maradt: Zsuzsanna elébb Hatfaludyné, azután Papp József királyi tanácsos felesége és Emilia Vincz Gyula ugocsamegyei főispán hitvese, 1898 márczius 2-ika óta pedig özvegye.

V. Pál Dragomérfalván lakott, 1827-től 1849-ig megyei főpénztárnok volt, s ezen tisztségre 1860-ban is megválasztatott. Feleségétől báró Perényi Márától három fia és három leánya született: I. Elek, I. Kálmán, VI. Pál, Vilma Rednik Mihályné, Mária dr. Szuppkay Sándorné és Mathild Murandini Mihályné.

I. Elek lakik Batáron, Ugocsamegyében. Neje Románfalvi Fejérvári Berta, kitől kilencz gyermeke született: Irma, Mária, II. Elek, III. Elek, Anna, VII. Pál, József, IV. Elek és III. Zsigmond, de ezek közül csak kettő ért emberkort: VII. Pál és IV. Elek.

IV. Elek 1876-ban született, de 1900-ban mint ugocsamegyei batári birtokos nőtlenül halt el.

VII. Pál született 1871 január 8-ikán, főhadnagy a 4-ik honvéd-huszár ezredben. Neje Kisjáczi Szeless Margit, egy fia van VIII. Pál.

I. Kálmán 1868-ban csendbiztos, 1873-ban pedig bírósági végrehajtó volt. Felesége Csik-Jenőfalvi Gyenge Róza, egyetlen fiuk: VIII. János (I. Kálmán fia) született 1873-ban, közigazgatási gyakornok Bereg vármegyénél, nőtlen.

VI. Pál (I. Elek testvére) 1873-ban csendbiztos volt, meghalt 1900-ban. Első neje Váncsfalvi Jura Irma volt, a második Paulay Anna; gyermekei nem maradtak.

II. Pál (I. Pál fia) 1793-ban mint tiszteletbeli aljegyző kezdette meg a megyei tisztségviselői pályát; 1794-ben rendszerinti aljegyző, 1799, 1804 és 1808-ban kaszójárási főszolgabíró, 1811-ben pedig másodalispán lett, de már a következő évben 1812-ben első alispánná választatott, s ezen állásban aztán meg is maradt egészen 1832-ben bekövetkezett haláláig. Lakását Joódon tartotta. Neje Szent-Gály Jozefa, Szent-Gály József udvari tanácsos, kamarai igazgató és Mikovinyi Erzsébet leánya volt, meghalt 1863 november 22-ikén. Négy fia és két leánya maradt: I. Zsigmond, II. Imre, VI. József, II. Sándor, Erzsébet Kovásy Mihályné és Terézia előbb Asztalos Pál, utóbb Szeredinszky Adolf neje.

II. Imre 1830-ban első aljegyzővé választatott, utóbb a kényuralom behozataláig köztisztvisletben álló megyetörvényszéki táblabíró volt, mely állásra 1861-ben is megválasztatott, meghalt 1884 január 6-ikán. Neje Tóth Krisztina született 1800-ban, elhalt 1875-ben. Csak egy leánya maradt Antonia Váncsfalvi Jura János nyugalmazott királyi járásbíró hitvese Felső-Vissón.

II. Sándor ügyvéd, 1845-től alszolgabíró, 1851-ben és 1867-ben pedig főszolgabíró volt. Feleségétől Hulimon Bertától csak egy fia maradt II. Gyula, de 1869-ben 18 éves korában elhalálozott mint joghallgató.

I. Zsigmond egyike volt Máramaros vármegye legtiszteltebb férfiainak, tiszta, erős és határozott jellem. 1833-tól 1844-ig felsőjárási főszolgabíró, 1848 és 1849-ben pedig másodalispán volt. Meghalt 1861-ben. Menyasszonya Sajói Mán Karolina, Mán László alispán és Váncsfalvi Jura Ilona leánya elhalálozott, Boronkay Zsófiát Boronkay Miklós első alispán és Csebi Pogány Krisztina leányát vette nőül, kitől három fia és három leánya született: XIV. István,

I. Lajos, II. Zsigmond, Ilona előbb Darvay Gábor, utóbb Budaházy József neje Zsófia Pogány Ödönné és Borbála Pethe Zsigmondné.

II. Zsigmond elhalt 1862 november 8-ikán 6 éves korában.

XIV. István Sziget város első tanácsosa. Felesége Pellády Ida, gyermekeik közül Szerena elhalálozott, Zsigmond, Erzsike és Tibor élnek.

II. Lajos szigetjárasi főszolgabíró. Neje Hatfaludy Ilona, gyermekeik: Juliska Szabó Elemér megyei aljegyzőné, Endre, Pál, Ilona, Sándor és István, a két utóbbi azonban elhalálozott.

VI. József, szül. Szigeten 1813 márczius 17-ikén. Az alsóbb iskolákat Szigeten a római katolikus gymnasiumban, a bölcsészeti és jogi tanulmányokat pedig Egerben végezte be 1833-ban, a mikor azonnal tiszteletbeli aljegyzővé, 1838-ban pedig rendszerinti másodjegyzővé neveztetett ki, mely állásban lankadatlan szorgalmat és a közügyek iránt buzgó érdeklődést tanusítván, ott alapította meg jövőjét, ott szerezte meg főleg azon sokoldalú ismereteket és gyakorlatot, mely őtet a megyei tisztviselők legkiválóbbjainak sorába emelte fel. 1841-ben a tiszavölgyi járás alszolgabírájává választatott. 1843-ban kezdett az ellenzék szervezkedni s azok sorában, kikből a megye későbbi zászlóvivői emelkedtek ki, ott találjuk őtet is az előharczosok: Mán József, Asztalos Pál, Szöllősy Balázs és a Móricz testvérek társaságában. 1845-ben egyhangulag választatott meg a felsőjárás főszolgabírájává, mely tisztét általános megalégedésre töltötte be 1848 juniusig, a mikor a szigeti választókerület nagy lelkesedéssel képviselőül küldötte az országgyűlésre. Még azon év október 5-ikén kiküldötte a kormány Lipótvárba, hogy hirdesse ki a kegyelmet a naszódi határőrezrednek, a mely a magyar felelős minisztériumnak az engedelmességet megtagadván, a lázadó szerbek ellen táborba szállani vonakodott. Részt vett az insbrucki küldöttségben, a mely V. Ferdinánd királyt Magyarországra hívta meg, sajnos, hogy eredménytelenül. Tagja volt a szeptember 11-iki küldöttségnek is, a mely arra kérte az uralkodót, hogy br. Jellasics József horvát bán táborának visszavonulását rendelje el. A világosi fegyverlerakás, illetőleg az országgyűlés szétoszlása után veresmarti birtokára vonult vissza, de a császári kormánybiztos Szigetre internálta, a pesti hadi törvényszék pedig 1850 február 4-ikén halálra és vagyonvesztésre ítélte, azonban Haynau, elbocsáttatása feletti boszujában, az ítélet kihirdetése után azonnal, sok másokkal együtt neki is megkegyelmezett. A halálos ítélet főbb indokai voltak: az, hogy az országgyűlésen az 1849. évi április 14-iki trónvesztettség kimondása után is tevékeny részt vett, az ujonczokat megszavazta s hogy Kossuthnak továbbra is követője maradt, az ítéletben azon tollharcz is fel van hozva terhére, melyet a «Márczius 15-ike» című hirlapban Mihályi Gábor kormánybiztos védelmére vivott volt. A pesti «Neugebäude»-ből hazatérve, visszavonultan élt családjának és gazdaságának Veresmarton, a hol már elébb szép és kényelmes úrilakot építtetett, azonban az általános csüggedés kora után feltámadt nemzeti mozgalom ismét igénybe vette minden tevékenységét. Ott látjuk őt azóta újból a közügy élén, úgy a politikai, mint a társadalmi téren lankadatlanul bátoritva és tanácsolva. Az ő elnöklete alatt alakult meg a «Máramarosi Gazdasági Egyesület», de a mely-

nek fejlődését meggátolták az akkori politikai viszonyok, s csak az 1861-ben beállott kedvezőbb viszonyok között lendülhetett fel.

Az 1860. évi október 20-ikán kiadott nyílt rendelet következtében beállott, úgynevezett alkotmányos világban, hazafias érzelmei, politikai következetessége, a haza és szülő vármegyéje érdekében tett szolgálatai és raboskodásának szenvedései jutalmául és elismerésül az 1860 december 13-iki tisztujtás alkalmából egyhangulag első alispánná választatott, s az 1861 április 2-ik napjára egybehívott országgyűlésre szintén egyhangulag küldetett fel képviselőül a szigeti választókerületből. Rendithetetlen következetességgel és férfias kitartással a gyászos véget ért gr. Teleki László vezetése alatti «határozati» párt soraiban küzdött többi máramarosi képviselő-társaival együtt. Nem győzhetek, Almássy Pál az 1849 április 14-ikén tartott országgyűlési ülés elnöke úgy intézte a folyosón (mert nem volt képviselő) a szavazást, hogy csekély többséggel Deák Ferencz «felirata» lett elfogadva. Távolléte idejére a megyebizottság egyhangu határozatával az alispáni szék csak helyettesül töltetvén be, az országgyűlés feloszlata után újból átvette a megye kormányát s vezette azt a legnagyobb buzgalommal, pontossággal és igazságszeretettel 1861 december 9-ikéig, a midőn – a provisorium behozatala következtében megszűnván az addig is csak látszólagos alkotmányosság – az egész tiszttikkal együtt leköszönt, de továbbra is nagy tevékenységet fejtett ki a pártnak szervezésében és az erők összetartásában, miért is aztán fényes elismerésben részesült 1865-ben, a midőn minden ellentőrekvés daczára újból egyhangulag választatott meg a szigeti választási kerületben a december 10-ikére egybehívott országgyűlésre, a hol a «baloldal», utóbb «balközép» soraiban küzdött a legnagyobb óvatossággal és körültekintéssel, de erős következetességgel a legitimitás tiszteletben tartása mellett az elkobzott alkotmány teljes visszaállítása érdekében. Megkezdődvén 1867-ben a megyék törvényhatósági működése, a május 2-ikán tartott tisztujtáson ismét megválasztatott egyhangulag az első alispáni székre, helye mindaddig, míg képviselőnek megmarad, éppen úgy mint 1861-ben csak helyettes által töltetvén be. Kerülete rendületlenül ragaszkodván hozzá, 1869-ben újból megválasztotta képviselőjének, de alispánságot már nem vállalt s helyette Irholczi Mihálka László főszolgabíró lett megválasztva. A képviselőségről 1871 végén leköszönvén, a máramarosszigeti királyi törvényszék elnökévé neveztetett ki. Midőn Sajói Mán József főispán 1876 december 15-ikén elhalálozott, Tisza Kálmán belügyminiszter ötöt akarta Máramaros vármegye élére állítani, de abban az időben a pártok előtt nem volt egészen népszerű. 1879 február 22-ikén elhalálozott, mulandó testét a föld takarja, de szelleme itt maradt közöttünk s emlékét soká meg fogja őrzeni az utókor. Nejét, a lelkes honleányt, bátyja Zsigmond feleségének testvérét Boronkay Krisztinát 1840 február 1-én vezette oltárhoz, de házasságából csak egy fia maradt:

IV. Miklós, 1842 április 16-ikán született. Előbb főszolgabíró, utóbb főjegyző volt 1886-ig, a mikor alispánná választatott meg s ezt viselte 1894-ig, attól fogva országgyűlési képviselő. Neje Kormoss Zsuzsánna, Kecskeméti Kormoss Sán-

dor és Tisza-Roffi Borbély Mária († 1866 október 7-ikén) leánya, kitől egy fia és egy leánya van: Zoltán és Margit Kosztenszky Béláné.

Zoltán született 1869 június 20-ikán, árvaszéki ülnök. 1896 szeptember 6-ikán nőül vette Kricsfalusy Károly és Rossi Klementina fiának Kricsfalusy Vilmosnak, Nagyszöllősi Szöllősy Balázs és Szendy Róza leányától Szöllősy Rózától született leányát Kricsfalusy Margitot. Két gyermekök van: István és Gabriella.

Sisaktakaró mindkét oldalról kék, arany. Azonban Szaploneczay I. László táblabíró a 2. sz. alatt látható czimerrel – nyilvesszőt tartó oroszlánnal – pecsételt 1695-ben, Szaploneczay Tivadar II. László táblabíró pedig 1758-ban a 3. sz. alatti czimert, álló vadkecskét s a sisakon kardot tartó kart, használta.

[...]

PETROVAY GYÖRGY

A Balaton

írta Szaplanczay Manó dr. kir. tan. m. t. főorvos

In: Somogy vármegye. Magyarország vármegyéi és városai.
szerk. Csánki Dezső. 1914

Miután a Balaton monografiáját a Magyar Földrajzi Társaság Balaton-bizottsága írta meg, ennek következtében itt csak a Balaton-kultusszal, vagyis a balatonparti községeknek és telepeknek, mint fürdő- és nyaralóhelyeknek a keletkezésével és fejlődésével fogunk foglalkozni.

A Balaton-kultusz már a rómaiak koráig terjed vissza. Vannak feljegyzések és nyomok, hogy a rómaiaknak Pannoniában tartózkodó vezérei és római patricziusok is szívesen tartózkodtak a Balaton mellett, sőt hogy állítólag Augustus császár is, egész udvarával, nyári üdülésre a Balaton vidékére költözött. Szeremlei Samunak „A közegészség története Hódmezővásárhelyen” című munkája is feljegyezi, hogy némelyek azonban gyógyulás céljából távoli helyekre elutaztak gyógyfürdőkbe (Várad, Balaton)”. Hogy a Balatonpart vizének, homokjának és napfényének milyen vonzó ereje volt, legjobban bizonyítja az, hogy a fürdőzők távol vidékekről jöttek és megelégedtek az akkori legkezdetlegesebb lakás- és élelmezési viszonyokkal is és nélkülöztek minden szórakozást és kényelmet, csak hogy a Balatonnál tartózkodhassanak. A Balaton-kultusz mai, modern alapokon való megalapítójának gróf Hunyady Imrét tekinthetjük, mert ő építtette 1882-83-ban a legelső nyaralót a somogyi parton s ő szerezte be kirándulásokhoz az első propellerszerű gőzhajót.

Példája hatott; s hogy miként emelkedett a Balaton-kultusz a mai színvonalára, azt kívánjuk e sorokkal ismertetni olyképpen, hogy Berényből kiindulva és a somogyi parton felfelé haladva, községenként és telepenként mondjuk el a somogyi Balatonpart fejlődését.

Balatonberény.

Balatonberény. 1875-ig csak egy-két fürdővendég kereste fel, majd évről évre többen. Gróf Hunyady Imre példáján felbuzdulva, 1891-ben 4 nyaralót építettek a magaslaton, a grófi nyaraló közelében. Ezután a fürdővendégek száma rohamosan emelkedett, de azok csak egyszerű parasztházakban húzták meg magukat, s így lakik a fürdőzők legnagyobb része ma is. A polgárság, belátván az idegenforgalom nagy hasznát, átalakította és jobban rendezte be szobáit és füstös konyháit és tőle telhetőleg gondoskodott a fürdővendégek kényelméről. Kabinokról is a lakásadók gondoskodtak és az eredmény: hogy míg azelőtt itt 50–60 fürdővendég húzta meg magát, addig ma már július és augusztus hónapban az állandó fürdővendégek száma 1500–2000-ig emelkedik. Csakhamar nagy szállodák is épültek, nemcsak a községben, hanem a vasút mentén és a vízparton is. Jelenleg három szálloda van itt, 120 szobával, étterem, kávéház, üzletek, úgy hogy a vendégek mindennel elláthatják magukat. A vasút közelében levő parcellákat, a falunak a víz felé eső oldalán elterülő, magas parton fekvő kerteket és házhelyeket egyesek nagy pénzért vásárolták meg és szép, kényelmes

nyaralókat építettek, úgy hogy most a vasútvonal mentén, Balatonszentgyörgy felé, egész hosszú sora terül el a nyaralóknak. E fürdő nagy keresettségét, jó vasúti összeköttetésein kívül, pompás homokos partjának és sekély, befelé lassan lejtő vizének köszönheti, a hol a kis gyermek is fürödhet. Gróf Hunyady Imre és családja is minden nyarat ott töltött és sokat tett a vendégek kényelmére. Van itt „Fürdőegyesület” is, mely a köztisztaság fenntartásáról, az utcák locsolásáról, a fásításról, ülőpadokról és szórakozásokról is gondoskodik.

Balatonkeresztúr.

Balatonkeresztúr. A 70-es években a marczali és kéthelyi úricsaládoknak volt kedves fürdő- és kirándulóhelyük, de a szob-szentgyörgyi vasút kiépítésével most már az egész vasútmenti községek lakosai felkeresik. A községben lakó vendégek száma alig számbavehető, de mióta a kormány 1893-ban a Balatonparton, Keresztúr határában felfelé, egész Mária-telep délivasúti állomásig, valamint lefelé, mintegy 8 kilométer hosszban, 317 kat. hold kiterjedésű szőlőterületet telepített és ezek a szőlőbirtokok lassanként legnagyobbbrészt úrikézre kerültek, a kik a szőlőkben szép és kényelmes villákat építettek, azóta a fürdőzők nem a községben, hanem ezekben a nyaralókban helyezkednek el. 1912-ben a Balatonparton egy 36 szobás szálló épült és egy modern fürdőház, valamint 7 holdon megkezdtek egy parknak az ültetését is. Van még két vendéglője és az újabban parcellázott területből már eddig is több mint 100 parcellát vettek meg, különösen budapestiek.

A szőlőbeli kb. 40 nyaralóban nagyrészt maguk a tulajdonosok laknak, de kiadják bérbe is. Az állandó vendégek száma 200–300, ellenben a fürdésre kirándulók száma egy nyáron 2000–4000.

Fonyód.

Fonyód szépen elterülő erdeje már régóta kedves kirándulóhelye volt a közeli környéknek. Ide jártak fürödni, itt rendeztek majálisokat. A két-csúcsú hegy alakzata, a rajta elterülő 150 holdnyi remek erdő, a hegy lábánál hullámozó Balaton vize, az onnan nyíló elragadó kilátás a zalai hegycsoportozatra: a Badacsonyra, Szigligetre, Gulácsra, Csobánczra, nagy vonzóerőt gyakoroltak mindazokra, a kik ott megfordultak.

A Balaton iránti lelkesedés, annak megismertetése és természeti kincseinek kiaknázására való törekvés adták a gondolatot Szaplanczay Manó dr. vármegyei tisztí főorvosnak arra, hogy a fonyódi hegyen fekvő erdőben nyaraló- és fürdőtelepet alapítson. 1893-ban kezdte meg egy alkalmi társaság összehozatalát. Nemcsak somogy megyebeliek, hanem távol vidékiek is, Budapestről, Győrből, Nagykanizsáról, Pécsről érdeklődtek e telep iránt. 1894-ben már együtt volt egy 29 tagú társaság. Alakulási ügyeinek élére Tallián Gyula alispán állott és vezette azt mindaddig, míg a társaság végleg megalakult és megkezdte az építkezéseket.

A társaság ügyeit 3 tagú igazgatóság intézte, élén a kezdeményező: Szaplanczay Manó dr.-ral. Az igazgatóság 32 nyaralónak való területet vett meg gróf Zichy Bélától, ki előzékenységgel karolta fel az eszmét, mérsékelt áron

engedte át e területet és azonkívül díjtalanul, 16 holdnyi, a parknak szánt területet és a 70 holdnyi remek erdőterület, a várhegygyel együtt, és szerződésben biztosította fonyódi gazdasága részéről a telep élelmezését, a mi rendkívül fontos kérdés volt.

Ezután a társaság megvette a hegy nyugati lábánál elterülő Balaton vízterületet az Inkey családtól. Az építkezés megkezdhetése céljából először is az egész telepet vízvezetékekkel látták el. 1894-ben már 9 nyaraló volt készen és ma már a gróf Zichy Béla-telepen az alkalmi társaságnak 29 nyaralója áll, a villatelep nyugati végén pedig a Sirály-szálloda emelkedik és a külön étterem, melynek terraszáról páratlan kilátás nyílik az alsó Balatonra. A megindult építkezés és a fejlődő élet életrekelte a kaposvár-fonyódi vasutat is, melynek kiépülése után az állomás közelében csakhamar egy 20 szobás szálló készült; a vármegye közönsége pedig megépíttette a hajókikötőt, mely azóta állami lett és ma már oly nagy és erős, hogy a hajó-kikötés minden időre biztosítva van és a nagyarányú kőszállítás is símán lebonyolíthatják. Posta- és távíróhivatalt is állítottak. A község maga pedig hihetetlen fellendülésnek indult. Az azelőtt értéktelen szőlőterületek nagy pénzért keltek el és itt is nyaraló nyaraló után épült. A vasútállomás közelében fekvő területek, valamint a fonyódi hegy nyugati lábától egész a Mária-telepig elterülő fenyves és partterület csakhamar parcellázásra került. Itt is alkalmi társaság alakult, mely szép és nagykiterjedésű szőlőket telepített és számos csinos nyaralót építtetett. 1913-ban gróf Zichy Béla nagy áldozatokkal elkészíttette az új, hatalmas vízvezetéket és a villamvilágítást, újra parkoztatja a nyaralók előtti egész területet és ellátja mindennel, a mi a telepet a legelsők közé emelni hivatott. A telepesek a „Béla-telep” délivasúti megállóhelynél hatalmas kőpartot építettek állami támogatással, hogy a fürdőházak szárazon legyenek elhelyezhetők. E kőpart egyúttal nap- és homokfürdőhelyül is szolgál. Most épül egy kisebb kikötő is a csónakok és a motorok elhelyezésére. A fonyódhegyi telep nem egyszerű balatoni fürdőhely, hanem klimatikus gyógyhely is, melynek tiszta levegője, enyhe éghajlata, nagy erdeje és erdei séta-újtjai nemcsak az elgyengült szervezetteknek, hanem a tüdőbajos betegeknek is kiválóan alkalmas. A hegyen fekvő telepre való feljutást kell még megkönnyíteni és akkor Fonyód lesz a somogyi parton a legszebb és legtökéletesebb nyaraló- és fürdőhely. Fonyódon az állandó fürdővendégek száma 5–600, a kirándulók száma pedig kb. 3000.

Balatonboglár.

Balatonboglár. A somogyi Balatonpartnak legnagyobb kereskedelmi helye, városias jelleggel. A vidékbeli gazdagabb családok a 80-as években kezdtek ide járni fürdőzni. 1889-ben már 5–6 budapesti család is felkereste. 1893-ban körülbelül 40 család volt itt a kezdetleges vendéglőkben. Körmendy, az akkori birtokos, építtette meg a Kopaszhegy és Sándorhegy közötti árnyas völgyben, az ú. n. „Hétházat”, melyet azután szívesen vettek bérbe úricsaládok. Majd a balatonparti homokterületből egy rész eladatván, báró Babarczi Schvarczer Ottó és néhány barátja építtették az első nyaralókat. A további parcellázásokkal a nyaralók száma is rohamosan szaporodott. Az első sétányt a déli vasút

igazgatósága készítette az állomás mellett és bocsátotta a vendégek rendelkezésére. 1904-ben alakult meg a „Fürdő-egyesület”. 1911-ben a község a birtokostól nagyobb területet vett meg, mely ma fürdőpark. 1905-ben modern, kétemeletes szálló is épült és a többi szállókat is átépítették és modernül rendezték be. Ezidőszerint van itt 84 nyaraló, 468 szobával, 3 szálloda és 1 penzió. Ezeken kívül 85 háztulajdonos 310 szobát ad bérbe. A fürdővendégek száma jelenleg 1600–1800. A községben számos jó üzlet van és minden háztartásbeli szükséglet kielégíthető. A község gyógyfürdői jelleget kapott, körorvosi székhely és szép gyógyszerháza van. A városias jellegű község, élénk vasúti forgalmával és nagy hajó kikötőjével, hivatva van arra, hogy a Balatonpartnak legnagyobb forgalmú nyaraló- és fürdőhelyévé legyen.

Lelle.

Lelle. 1889–90-ben kereste fel először néhány budapesti úricsalád, kik a községben béreltek lakást. Egyetlen fürdőbódé állott rendelkezésükre. Két év múlva Lisznai Elemér dr. orvos építtette itt az első nyaralót a Balatonparton.

Ki is nevelték érte, hogy a „Bivalylegelőre” épít; de a következő évben már 7–8 telek kelt el gróf Jankovics László területéből és pedig parcelláknaként 600 koronáért. 1897–98-ban Milasin Vilmos dr. és Illek Vincze megvették a gróftól az egész még eladó partot, parcellázás céljából. A parcellákon azután szőlőt ültettek és fásították, és hogy a vendégeknek étkezőhelyük is legyen, Szalay Imre átalakíttatta egyik cselédházát vendéglőnek, melyben 5–6 szoba állott rendelkezésre; itt volt az étterem is. Ezentúl rohamos léptekkel fejlődött Lelle; a budapesti családoknak egész serege kereste fel, vette a parcellákat és építtette a szebbnél szebb nyaralókat. 1904-ben épült fel a „Balaton-szálló”, szép termekkel, verandával és 50 vendégszobával. 1905-ben megalakult a „Fürdő-egyesület”, melynek élére Vaszilievics János dr. budapesti alpolgármester állott; az ő vezetése mellett telepítették a már viruló „Darányi-parkot” is és a 3 km. hosszú sétautat, majd 1913-ban a „Jacht-Klub”-ot.

1902-ben a budapesti „Haladás” szabadkőművespáholy szegény gyermekeket kezdett ide kitelepíteni, kik néhány évig az iskolában találtak lakást. 1905-ben megépült a saját szép gyermekmenhelyük, melyben 100–100 gyermek nyer elhelyezést és ellátást egy-egy hónapig. Tejről és élelmiczikkekről bőségesen gondoskodik a helybeli és szomszédos uradalom. A községben van két vendéglő, kifőző, korcsma és mészárszékek. Lelle a legrohamosabban fejlődő és legkeresettebb balatoni nyaraló és fürdőhely. Ma a Balatonparton 4 km. hosszban 107 nyaraló és a nagy szálloda van felépítve és egészen összeépült a boglári villa-teleppel. 1913-ban gyógyfürdő jelleget kapott, miáltal további fejlődése biztosítva van. Keresettségére jellemző, hogy míg a 90-es években egy nyáron 15–20 fürdővendég kereste fel, ma már az állandó fürdővendégek száma 1500–1600.

Balatonszemes.

Balatonszemes a Balatontól mintegy fél km. távolságban, homokos lapályon fekszik. A 80-as években különösen Székesfehérvárról jöttek ide néhányan

nyaralni. Fischer Gyula akkori körjegyző, felismervén az idegenforgalom előnyeit, mindent elkövetett, hogy a lakosok házaikat, szobáikat és konyháikat csinosítsák és jól bútorozzák. A fürdővendégek száma erre annyira emelkedett, hogy alig fértek meg a faluban. Majd a tulajdonos, gróf Hunyady Imre is, a Balatonra néző fennsíkon fekvő szántóföldeiből mintegy 110 villateltet hasított ki és bocsátott mérsékelt áron árúba. Mikor az első nyaralók épültek, a gróf 1895-ben a magas partoldalt és az alatta fekvő területet befásíttatta s ezzel szép parkká alakította át. Majd a vízpart homokterületét parcellázták, melyen rohamosan építették a szép nyaralókat. Ma itt a nyaralótelepen és egyebütt 90 nyaraló áll és 2 szálloda, 20 vendégszobával. A község 1905-ben a vízparthoz és vasúti állomáshoz közel szép vendéglőt építtetett, 1908-ban pedig megalakult a „Fürdő-egyesület”. A parton fekvő villaterületet, vízmentesítés céljából, alagsövezték és most épül a hajó- és csónakkikötő, államköltségen.

A nyaralóknak élelmiczikkkel való ellátásáról a helybeli uradalom, a község lakossága és a vidék bőségesen gondoskodik. Balatonszemesnek gyógyfürdővé való alakulására a tárgyalások most folynak. Fejlődésére elég megjegyeznünk, hogy míg a 80-as években 40–50 volt az állandó fürdővendég, az utóbbi években 1000–1200.

Őszöd.

Őszöd. A Balatontól 1 km. távolságra fekvő kisközség. Partja egyike a legjobbaknak az egész Balatonmentén. 1881-ben egy fővárosi tanító telepedett itt le először, néhány fővárosi angolkóros gyermekkel, kiknél a javulás oly meglepő volt, hogy évről évre mind többen jöttek ide nyaralni, beteg gyermekekkel.

Az alapító halála után az angolkóros gyermekek nyári kitelepítését Kájel József ev. ref. lelkész vette a kezébe. Míg 1890-ben csak 1 fürdőkabin volt itt, 1912-ben már 38 állott ugyanannyi család rendelkezésére. Őszöd, hivatva van a Balatonpartnak egyik legkeresettebb gyermekgyógyhelyévé lenni, a mire kiválóan remek homokpartja alkalmassá teszi.

Szárszó.

Szárszó a legrégebben keresett fürdőhelyek közé tartozik. Már 40–50 évvel ezelőtt jártak ide a fürdővendégek; nagyobb arányokban azonban a 90-es években kezdték felkeresni. 1901-ben építették az első nyaralót és ugyanakkor fásította be a község a mostani „Erzsébet-kert”-et, a mely sétányúl és gyermekjátszóhelyül szolgál. A Balatonnal szemben fekvő magas parton 1904-ben kezdték meg a parcellázást, s itt ma már 34 nyaraló áll. A „Hullám” vendéglő 1907-ben épült. 1908-ban a község sörházat építtetett az Erzsébet-kertben. 1909-ben alakult meg a „Szépészeti egyesület” és 1910-ben a „Fürdő-egyesület”. Azelőtt a vendégek száma alig volt 30–50, ma már kb. 800–1000. Az élelmiczikkkel való ellátásról a községbeli és vidéki polgárság és a helybeli uradalom gondoskodik. A község és a telep villamvilágítást is kap.

Balatonföldvár.

Balatonföldvár. Az anyaközségtől: Kőröshegytől 3 kilométernyire fekszik a Balaton mellett. E fürdőtelep alapítására gróf Széchenyi Imrét 1894-ben néhai

Korányi Frigyes egyetemi tanár inspirálta. A kivitelben segítőtársa volt Spur István uradalmi mérnök. 1894-ben a parcellázások megkezdődtek, 1895-ben a Balaton és a lösz-part között elterülő területet, mintegy 20 kat. holdnyi nagyságban, parkká alakították át, majd megkezdtek a „Kupa vezér” szállodának és mellette egy széles verandaszerű étterem-kávéháznak az építését, magas kilátótoronnyal. Már az első évben több parcellát adtak el és megkezdődött a nyaralók építése is, számszerint 8. A fürdőtelep 1896 június hó 14-én nyílt meg. Földvár, e legmodernebbül épült telep, a somogyi parton roppant keresett lett és nemcsak a Széchenyi grófoknak és más főuraknak, hanem különösen a magas hivatalnoki és katonai karhoz tartozóknak lett kedvenc nyaralóhelyük. Az egy szálló csakhamar szűknek bizonyulván, 1897-ben megépült a „Bendegúz”, majd 1898-ban, a Balaton-parton, a „Zrinyi” szálló. Az éttermeket, szállodákat és a parkot 1896-ban villamvilágítással látták el és 1899-ben fektették le a telep vízvezetékét, 80.000 korona költséggel. A telep oly gyorsan fejlődött, hogy 1897-ben 17 nyaraló épült és 1898-ban már 40 állott fenn. Mikor gróf Széchenyi Viktor birtokai kezelését átvette, Balatonföldvár fejlesztését is a legnagyobb szeretettel gondozta. Később az egész telepet, az ottani 800 holdas birtokával, 1903-ban eladta az e célra alakult fürdő-részvénytársaságnak, melynek elnöke a tulajdonos előbbi gyámja: gróf Széchenyi Imre lett. Ez a társaság készítette 1904-ben az 1200 méter hosszú és 18 méter széles, nyílegyenes, remek parti sétányt. 1905-ben csatornázták a fürdőtelepet, összes épületeivel. A csatornák szennyvizeit, a fürdőteleptől 400 méternyire, biológiai rendszer szerint tisztítják, megszűrik és csak így jut vissza a Balatonba.

1904-ben kezdték meg – az állam és vármegye támogatásával – a hajókikötő építését, mely azóta évről évre bővül és ma már a gőzhajókon kívül menhelyül szolgál a motoros- és vitorláshajók, valamint a csónakok egész seregének. Újabban a nap- és homokfürdők céljaira egy nagy szigetet teremtettek meg, a fenékből kikotort finom homokból. A földvári kikötő remek mólója és különösen a hullámgát, kedvenc sétahelye a közönségnek. A fürdő-részvénytársaság 4 km. hosszú makadám kocsit utat épített, a séta-utakat is pompásan elkészíttette, díszes posta- és távíróhivatalt emelt és árúcsarnokot is teremtett. A telep közelében elterülő vizes területet a földművelésügyi miniszter költségén lecsapoltatta és ezáltal a fürdőtelep a közegészségügy minden követelményének megfelel.

1905-ben keletkezett a „Balaton-klub”, melynek 600-nál több tagja van s mely a társadalmi életet is kedvessé és kellemessé teszi.

1905. év őszén meghalt a fürdőtársaság nagyérdemű alapítója és elnöke, gróf Széchenyi Imre. Emlékét a hálás közönség pompás mellszoborral örökítette meg a fürdőparkban, melyet 1907-ben lepleztek le, nagy részvét mellett.

1904-ben gyógyfürdői jelleget nyert. 1908-ban az állam egy artézi kutat furatott itt. Ugyanez évben Törley József pezsgőgyáros, kizárólag a Balaton klubtagjai részére, szép klub-épületet és mellette egy kisebbszűrű szálló-épületet emeltetett, a mely téli lakásra is teljesen alkalmas.

Balatonföldváron van jelenleg 4 szálló, 96 szobával és 1 étterem-kávéház-helyiség. Ezenkívül a telep közelében 1 jó korcsma az alkalmazottak részére és van még 66 nyaraló, melynek legtöbbször, egy család befogadására alkalmas, földszintes épület.

A teleplakók élelmzéséről legnagyobbbrészt az uradalom bérlője gondoskodik, de van a telepen egy közkertész is. Van itt mindenféle üzlet és a fürdőidény alatt állandó napi piac.

A vendégek forgalma az első években 300 körül volt, de ma már 1500–2000, s azok közül kb. 1200 állandó nyári lakó.

A telepen a nyári hónapokban állandó orvos és gyógyszerár van. Balatonföldvár ma a somogyi partnak legszebb, legmodernebb és legkeresettebb fürdőhelye.

Zamárdi.

Zamárdit az első fürdővendégek 1888-ban kezdték felkeresni. A vendégek kezdetben csak az e célra jobban berendezett parasztszobákban laktak és az udvarokban lombokból alakított sátrakban étkeztek. Majd befásított utat készítettek a Balatonhoz, a hol fürdősátrakat állítottak fel. Az első nyaralót 1898-ban Szupics Dezső építtette. 1911-ben kezdődött meg a parcellázás és 1912-ben a község díszes, modern szállodát építtetett, 50.000 kor. költséggel, melyben 12 szoba van, s a hol a vendégek penziószerű ellátást kapnak. A nyaralók száma ma már 30. Élelmiszereket a helybeli és környékbeli községek lakossága is szállít.

A fürdővendégek száma kezdetben 10–12 volt, de a múlt évben már 620 állandó vendége volt Zamárdinak.

A vendégek fürdődíjakat nem fizetnek. A villamvilágítás bevezetése munkálatban van.

Széles, homokos partja, sekély, lassan lejtő vízmedre, szép kilátása Tihanyra és Balatonfüredre, Siófokhoz és Balatonföldvárhoz való közelsége és a 2 km. távolságú, 2000 holdas uradalmi erdő sétahelyei, rövidesen igen keresett helylyé tették.

Kiliti.

Kiliti. Ezt a Balatonpart szögében keletkezett területet már a múlt századokban fürdőhelyül használták, de csak kevesen jártak oda, mert a süppedékes, talajvizes parton szilárd felépítmények emelésére senki sem vállalkozott. A kiliti Balatonparti-szögben 1890-ben a Déli Vaspálya-Társaság osztálymérnöksége és 1900-ban a Balaton halászati r.-t. igazgatósága emeltette az első épületeket. 1895-ben az úrlovasok szövetkezete a lóversenyterületet rendezte be. Ugyancsak 1895-ben Rosznagel István déli vasúti osztálymérnök nagyobb területet szerzett itt és megalapította a „Vilma-telep”-et. A nyaralókhoz ő építi ki az utat, parcelláz és nyaralókat is épít. A parcellázást 1911-ben a tulajdonos káptalan folytatja. A nyaralók száma ezidőszert már 51, az állandó vendégek száma pedig 3–400 között váltakozik. A fürdővendégek a siófoki vendéglőkbe járnak étkezni. 1908-ban a Balaton-szövetség, államsegélylyel, 30 kat. hold

területen, 12 család részére bolgár-rendszerű zöldség- és kertivetemény-területet telepített. A munkások legnagyobbbrészt kiliti lakosok; 1909-ben pedig a veszprémi káptalan nagy gyümölcsöst ültetett. A fürdőhöz azelőtt jó országút vezetett; de most ez az út, valamint a fürdőkabinok felállításának kérdése állandó viszály tárgya, mivel a siófoki fürdőrésztársaság, ezt a nagyarányú fejlődésre hivatott telepet, fejlődésében akadályozni törekszik. Újabban Veszprém vármegye, sőt maga a kormány is kísérleteket tesznek, hogy ezt a szép telepet Veszprém vármegyéhez, illetőleg Siófokhoz csatolják.

Nem feladatunk ebben a keretben a Balatonnak természeti szépségeivel foglalkozni, habár azok is az üdülés gyógyfeltételei, de meg kell állapítanunk – orvosi szempontból – azokat a tényezőket, a melyek a Balatont és partját, különösen a vérszegény, gyenge, görvélyes és angolkóros gyermekeknél, a betegségek után elgyengült és kimerült idegzetű, pihenésre és edzésre szorult felnőtteknél is javasolják. Ezek: a pormentes, páratelt levegő, a siker, könnyen felmelegedő lágy víz, a bársonysímaságú finom homok, a víz pompás hullámvérése és az erős napfény. Ezek teljesen megfelelnek a tengerparti tényezőknek és így a somogyi Balatonpart fürdőhelyeit bátran állíthatjuk a tengeri fürdőkkel egy sorba, sőt bizonyos tekintetekben azok fölé.

* * *

A balatonparti mocsarak lecsapolása.

A mikor a Balaton-kultusszal foglalkozunk, lehetetlen figyelmen kívül hagyni azokat a munkálatokat, melyek a balatonparti mocsarak lecsapolására és kiszáraitására, s így a Balatonpart közegészségügyi viszonyainak megjavítására, valamint közgazdasági kihasználására irányulnak. A Balaton nyugati és délnyugati kerületén több öblözet van, melyeknek terepmagassága a Balaton átlagos vízszínével kb. egymagasságú, talaja pedig tőzeg vagy tőzeges. Ez öblözeteket bozótok – a Balatontól 1-2 kilométer szélességű homoktűzás (Düne) – választják el, melyeket a vízfolyások több helyen keskeny csatornákkal szelnek át. A kisebb részleteket nem tekintve, e bozótok kiterjedése Somogy megyében 26.820 kat. hold. A történelem előtti időkben ezek a területek is sík vízzel voltak borítva, mert a Balaton vízszíne a mainál jóval magasabb volt.

A mult századokban e területek legnagyobbbrészt már nem voltak állandóan víz alatt, de olykor víz alá kerültek, s a vízszín oly ritkán és oly kevésbé süllyedt a terep alá, hogy gazdaságilag alig voltak használhatók és az állandó posványok nemcsak állandó közlekedési akadályt, de főleg kiszámíthatatlan közegészségi veszedelmet okoztak. Bennünket közvetlenül csak azok a munkák érdekelnek, melyeket a mult és a jelen században végeztek és végeznek most is, leginkább az államhatalom kezdeményezésére és vezetésével, de társadalmunk erejével, önkormányzati alapon is.

A királyi biztosság működésének eredményeképen, 1842 augusztus 3-án, Kaposvárott megalakult a „Balatonmelléki Somogy megyei Társulat” a Balatonnak a kiliti Sió-malom esesével való lejjebbcsúsztatására, azzal a célzattal, hogy ezzel a balatonmenti bozótok kiszáraitassanak. E társulat állandóan

fennáll, de címét és alapszabályait, a változott viszonyoknak megfelelően, több ízben változtatta. Jelenlegi címe: „Balaton Anyavíz-szabályozó Társulat”. E közös társulat egyes öblözeteiből azután egyesek külön-külön társulatokká alakultak; így alakult 1864-ben a Balaton keleti bozót-lecsapoló-társulat és a Balaton nyugati bozót-lecsapoló-társulat s ma Nagyberek lecsapoló-társulat nevet visel. Felemlítendő, hogy az idők folyamán a Balaton lefolyását alkotó folyókon is alakultak – azok rendezése céljából – vízi-társulatok, ú. m.: A Nádor-csatorna-társulat 1810-ben, a Kapos-vízét levezető társulat 1820-ban és a Sióberki társulat 1847-ben. Mindezeknél a vezető gondolat az volt, hogy a Balaton vízszínét le kell szállítani s a bozótokat a Balatonba lecsapolni. 1862-ben a balatonfüredi egyezségeen megállapodtak a kir. biztosság útján abban, hogy a Balatonnak 1862 decz. havában megállapított s állítólag addig ismert legkisebb vízállása (+ 0.95) 0.95 méterrel (+ 0.00-ra) szállíttassék le. Az 1863 körüli száraz esztendő hatására a Balaton vízszíne addig soha nem ismert mélységre: – 0.38-ra (0 pont alatti 0.38) süllyedt le. Ekkor kiderült, hogy a Balaton vízszínét ily fokra, a közérdek károsodása nélkül, lesüllyeszteni nem lehet. Nemcsak a hajózás károsodott, hanem a somogyi parton egész homoksivatagok kerültek szárazra. Később, a nedvesebb években, a magas vízállás következtében eszközölt túlnagy vízeresztések, a Sió alsó folyásán okoztak panaszokat és károkat. Ezekhez járul, hogy az időközben felkapott balatoni fürdőzés is a magasabb víz-állásokat igényelte. Két érdekkör támadt tehát. A Bozóttulajdonosok a lesüllyesztés mellett, a községek, a halászok, a hajósok és a fürdőközönség a magasabb vízszín mellett küzdött. Az ellentétek kiegyenlítésére 1886-ban az akkori közmunka- és közlekedésügyi miniszter kiadta a Sió-zsilip kezelési szabályzatot s ebben kimondta, hogy a Balaton vízszíne 0.00 méternél alacsonyabbra nem süllyedhet és 0.95 m. magasabbra nem emelkedhet. Évek múlva azután kiderült, hogy ez a szabályzat sem elégíti ki az igényeket és hogy a megállapított vízszínt mellett a bozótokat lecsapolni nem lehet és hogy a megállapított maximális vízszín sem a fürdőknek, sem a hajózásnak nem elegendő. Ily körülmények között az I. kerületi m. kir. kultúrmérnöki hivatal azt ajánlotta, hogy a bozótok úgy csapoltassanak le, hogy az összes külvizek oly magas töltések között vezettessenek a Balatonig, hogy azok bármily magas vízállásnál szabad kifolyással bírjanak; a bozót pedig a Balatontól eltöltessék, azután kellő mélységű belvív-lecsapolóárok-hálózattal láttassák el s abból a belvizeket szivattyúkkal emeljék át a Balatonba. Ilyen gyökeres munkákra a gazdaközönséget egyhamar nem lehetett megnyerni és ez a magyarázata annak, hogy a társulat csak 1904–1905-ben határozta el magát a munkálatok foganatosítására, melyek 1908 őszén indultak meg, a pécsi kir. kultúrmérnöki hivatal műszaki vezetése mellett. Gróf Jankovics Tivadar járt elül a jó példával, majd a Lelle-szemesi bozót-társulat stb. következett.

Sió.

Miután a tulajdonosok mind vagyonos nagybirtokosok, az államsegély e munkálatoknál, melyeknek jövedelmezősége minden kétségen kívül áll, alig jöhetett szóba. Az állam azonban támogatást nyújtott a legkülönbélebb alak-

ban; így az illető kultúrmérnököket, az összes munkák megtervezése és vezetése céljából, díjtalanul bocsátotta és bocsátja rendelkezésre, a Sió-zsilip kezelését (az ő díjainak kivételével) az állam költségén végezteti s e végből az összes épületeket állami költségén emeltette és tartja fenn. A Siónak 1897-1901. évi szabályozása alkalmával 80.000 korona államsegélyt adott stb. A földművelésügyi miniszter a Balaton anyavízszabályozási társulatnak 1895-ben kijelentette, hogy kész az összes somogyi bozótok szivattyútelepeinek költségeiből 60%-ot az állam terhére elvállalni, ha a társulat, illetőleg tagjai, a jövőre lemondanak beleszólási jogukról: a Balaton vízszíneinek megállapításánál. A társulat ezt a feltételt nem fogadta el s így az ajánlat is tárgytalanná vált. Jelentékeny államsegély az, hogy az állam a Sió medrét, Kilititől a Kapos beömléséig, 18 m. fenék-szélességre, egy milliót meghaladó költséggel, kikotortatja.

A munkába vett bozótok máris vízmentesek, bár a munkák még be sincsenek fejezve s így a leghasznosabb befektetésnek bizonyultak. Közgazdasági szempontból általában arra lehet számítani, hogy a lecsapolt területek 1/3 része kitünő takarmányos és répa-földeket, 1/3 része tőzeges talajának megfelelő kaszálót és 1/3 része igen jó legelőt fog adni, holott eddig az egész terület gyakran 10-12 éven át megközelíthető is alig volt. Mindezeket összevetve, a bozótok lecsapolása és helyes kihasználása a vármegye állatállományát is jelentékenyen emelni fogja s emellett a bozótokban fekvő elsőrangú tőzeg is rendszeresen kihasználható lesz. A hajózásra a lecsapolásnak nem lesz befolyása. A Siónak állami kikotrása hajózási szempontból igen fontos, mert az így kikotort meder szabályszerű hajócsatornát fog alkotni a Dunáig.

Közegészségi szempontból a bozótok lecsapolása rendkívüli horderejű, mert hiszen a Balaton-kultusz fejlődésének bizonyos fokig a maláriától való félelem volt az akadálya, habár az utolsó 30 év alatt a Balaton vidékén malária már alig fordult elő. A bozótok lecsapolásával és kiszáritásával megszűnt a vidék mocsaras kigőzölgése, elpusztultak a posványos vizek, a nádasok és zombékok és – a mi a fő – elpusztultak a szunyogok. Biztos tehát, hogy ezentúl most már a Balatonpart keresettségére évről-évre még jobban fog emelkedni és hogy a somogyi Balatonpart, mint nyaraló és fürdőhely és mint gyógytényező, el fogja foglalni azt a méltó helyet, melyre természetadta szépségei és kincsei által hivatva van.

Közegészségügyi viszonyok

írta Szaplanczay Manó dr.

In: Somogy vármegye. Magyarország vármegyéi és városai.

szerk: Csánki Dezső. 1914

Egy bizonyos területen a közegészségügy attól függ, hogy milyenek ott a talaj-, a víz- és a levegőviszonyok. Somogy vármegyében a Drávamente, a marczali, lengyeltői és a tabi járásokban a Balaton és a Sió vidéke, a várme-

gye belsejében a Kapos-folyó, a Rinya- és más patakok folyása mocsarakkal, más részei pedig erdőségekkel voltak borítva s így a lakosság egészségét is e tényezők befolyásolták. A régibb feljegyzések nem is beszélnek másról, mint maláriáról, vérhasról, tifusztól. Fel van jegyezve, hogy: „Sok nyavalyát ismer Somogy népe, főképp a mezsei munka miatt, a levegő különféle változásának s az estvék hidegének kitett osztály.” Általában pedig a népe egészséges volt, mert: „Mindkét nem 60–70, sőt 80 éves egyéneket láthatunk és 60 év körül még mindenik utánajárhat foglalatosságának.” De lássuk a régibb kor betegségeit:

Malária.

Maláriában majdnem minden ember szenvedett. 1831-ben, mikor a vármegyében először fellépett kolera miatt az egész lakosság egészségét figyelemmel kísérték és minden beteget járásonként és bizonyos időközökben összeírtak, százával találjuk a maláriás betegek neveit. Feljegyezve találjuk, hogy a malária annyira honos, hogy „ha idejében nem keres a beteg orvosi segítséget, miben elegendő és czélszerűen elhelyezett orvosaink jártasok, úgy hasdagatokat és vízkórságot kapnak”.

Vérhas.

A vérhasról fel van jegyezve, hogy július és augusztus hónapokban, sőt némelykor korábban is volt idő, hogy az „úgy dühöngött, hogy érett- és gyermekkorúaknak sír-sor ásatott”.

Tifusz.

A tifusztól a legrégebb feljegyzés 1809-ből való, a mikor is a nagy tifuszhalandóság miatt „az országos kormányzasi befolyást és orvosi segítséget is igénybe kellett venni protomedikus dr. Schraud felügyelése mellett”.

Vizrák.

Honos betegségként találjuk a vízrákot (Noma), mely főként gyermekeknél „egy pattanással kezdődött a száj körül, az arczon, vagy belül az ajkon, majd következett a fehér, fényes, renyhe daganat, megfakadván a pattanás, nagy sebésséggel terjedt a fekélyesedés, úgy hogy ha akkor segítség a bűdös, rothasztó fekélynak határt nem szabott, így 4–5 nap alatt a beteg irtózatossá arczczal meghalt”. Ez a betegség leginkább szegény és rosszul táplált családoknál, vagy serdülő, sápadtságban szenvedő leányoknál lépett fel s általános volt erre a betegségre a hajlam oly községekben, melyek tavak, mocsarak rossz kigőzölgéseinek voltak kitéve, p. o. a Kapos-csatorna és a Drávamentén és a mély fekvésű erdőkben, Inke, Bolhás, Szob helyiségekben.

Pokolvar.

A pokolvar is gyakori betegség volt. Fel van jegyezve, hogy „télen felette ritkán, de nyáron nemcsak a szegénységen, hanem a jobb karban helyezett egyéneknek is előfordult, sőt volt olyan nyári évszak, hogy ez a betegség a tisztviselőség figyelmét is felébresztette és a Physikusnak jelentést kellett tennie”.

Himlő és vörheny.

Előfordultak még vörös himlőcske (Morbillus), vörheny és hólyagos himlő. A himlő elleni védőtűt 1817-ben kezdték meg. Somssich Miklós táblabíró vezetése alatt választmányt rendeltek ki, „mely a még akkor idegenkedő népet az oltás hasznáról, papokkal és orvosokkal egyetemben felvilágosítani s ha szükség volt, tisztviselői fenytéssel is elősegíteni igyekezett”. Az orvosok az oltások körül kifejtett tevékenységükért királyi kitüntetésekben részesültek.

Pestis.

A pestisről 1739-ből találunk iratokat, mely szerint Iharosberényben és Varskóváron uralkodott volna. De a gráci egyetem kiküldöttei: Pavzavolli Ker. János orvosdoktor és Vunder József sebész nem találták az eseteket pestisnek.

Kolera.

A kolera 1831-ben lépett fel először a vármegyében, a siómenti Kiliti, Jut, Ádánd, Város- és Faluhidvég községekben, majd Göllébe hurczolták be. A védekezést Csorba József dr. akkori első fizikus úgy vezette, hogy az ma is példaképpen szolgálhat. Összesen megbetegedett 392 egyén, kik közül meghalt 146. 1848–49-ben, és ismét 1854–55-ben lépett fel, a mikor 3845 betegedés történt, kik közül meghalt 1292. Behurczolták még 1866–67-ben és legutoljára 1872–73-ban.

Kretinizmus.

A kretinizmusról azt találjuk, hogy 1880-ban e betegség elterjedésének megállapítása céljából vizsgálatot és összeírást rendeltek el, a mikor Udvarhelyen és Szentborbáson, illetőleg az ehhez tartozó krancseviczai pusztán írtak össze kreténeket. Az 1901-ben megejtett elmebeteg-összeírás alkalmával összeírtak idiótát vagy kretént a kaposvári járásban 39-et, a szigetváriban 40-et, a nagyatádiban 26-et, a csurgóiban 41-et, a marczaliban 31-et, a lengyeltótiban 12-öt, a tabiban 39-et, az igaliban 36-et, a barcsiban 56-et és Kaposvár városában 6-ot.

Trachoma.

A trachomáról érdekes feljegyzést találunk a vármegyei levéltárban 1823-ból, a mikor a vármegye arra kérte a helytartótanácsot, hogy az ország szemorvosát küldené le a nagyszámú vakok megvizsgálása és kezelése végett. Le is küldték Szabó János országos szemorvost, a ki Mernyén kórházat rendezett be és ott operálta a betegeket. Az iratok között fekvő kimutatás szerint 46-ot operált sikerrel, leginkább hályogosokat. A másik kimutatás szerint a vármegyében 123 vakot írt össze, kiket azután az adózás alól felmentettek. Minden egyesnél ki van tüntetve a betegség, és röviden a kezelés is, és érdekes, hogy akkor már sikeresen végzett hályog-kivonást. Hogy a 123 vak között voltak-e trachomások, azt megállapítani nem lehet, feltűnő azonban a teljesen vakok nagy száma; ezek jobbágyok voltak, mert a nemesek külön vannak megemlítve. A 70-es években terelődött a figyelem a trachomára s ekkor megállapítást nyert, hogy az a Dráva sarkában, a horvátajkú lakosság között, tájkórként uralkodik. Sztára, Drávaszentmárton, Révfülé, Szentborbás, Tótújfalu, Lakócsa és Potony községekben találtak nagy számban ily szembetegeket, közöttük sok vakulási

esetet; a 80-as években pedig Babócsán, Bolhón, Heresznyén és Vízváron lépett fel tájkorosan, majd Barcsra és Pálfaluba hurczolták be a muraközi munkások, Szulokba pedig a lovas-katonaság. Az évenként megejtett általános szemvizsgálatokkal megállapították, hogy a trachoma-betegek száma 700–800 között váltakozik. A tájkór megállapítása óta az összes betegeket a kör- és trachoma-orvosok kezelik és attól fogva vakulás nem fordul elő.

Tuberkulózis.

A tuberkulózis a vármegyében 25–30 évvel ezelőtt alig volt ismeretes és a városokban is csak szórányosan fordult elő. Nagyobb számban látjuk fellépni a balatonmenti bozótok mellett fekvő községekben, majd a Dráva vidékén, vagyis ott, ahol a maláriától úgyszólván elgyengült szervezetet a rossz lakás és a táplálkozási viszonyok még inkább gyengítették. 1884–94-ig a malária a vármegyében majdnem teljesen megszűnt és ekkor látjuk rohamosan fellépni és terjedni a tuberkulózist. Az 1906-ban a községi és körorvosoktól megejtett s az egész lakosságra kiterjedő vizsgálat megállapította, hogy a vármegye 309 községe közül csupán 59 község volt gümőkórmentes és a gümőkórosok száma 2295 volt, mely szám azóta évről évre gyarapszik. 1904-ben Szaplonczay Manó dr. tiszti főorvos kezdeményezésére megalakult a „Tüdővész ellen védekező somogyvármegyei egyesület”, mely nagy buzgalommal látott a munkához, és különösen gróf Festetics Pálnénak és gróf Festetics Pálnak köszönhető, hogy nemcsak a dispensaire, hanem egy 50 fekvő beteg befogadására alkalmas pavillon is épült Kaposváron. 1908-ban nyílt meg a dispensaire és 1912-ben adták át a tüdővész-pavillont rendeltetésének. Ez az épület 170.000 koronába került s ez az összeg, rövid három év alatt, közadakozásból jött össze, melyhez a grófi pár maga 50.000 koronát adott, a 20.000 kor. árú berendezést pedig Somogy vármegye közönsége fizette ki.

Elmebetegügy.

Elmebeteg-ügy. Mint a múltban általában, a vármegyében sem fordítottak kiválóbb gondot az elmebetegekre. 1879-ben kezdtek először gondoskodni azok elhelyezéséről, a kaposvári közkórháznál, hol egy melléképületben hét czellát építettek. A folyton emelkedő szám miatt azonban már 1891-ben külön elmebeteg-osztályt kellett építeni, melyben 150 beteg nyert elhelyezést. 1901-ben írták először össze az elmebetegeket a vármegyében, számszerint 307 férfit és 235 nőt, összesen tehát 542 elmebeteget; idiótát vagy kretént pedig 346-ot.

Orvos-ügy.

Orvos-ügy. 1719-ből találjuk feljegyezve, hogy Szigetváron évi 100 frt fizetéssel orvosdoktor alkalmaztak. Azelőtt csak sebészek és borbélyok, de leginkább kuruzslók és javasok működtek. 1740-ben szervezték a fizikátust, a mikor is Toppó János medikus doktort választották meg, évi 500 frt fizetéssel, kinek lakása a vármegyeházában volt. 1818-ban második fizikusi állást szerveztek, 400 frt fizetéssel. Fel van még jegyezve, hogy a járásorvosok is majd valamennyien orvosdoktorok voltak és – szálláson kívül – 300 frt p. p. fizetést kaptak.

1831-ben a vármegyében már 5 orvosdoktor, 19 magister, 3 civilis chirurgus és két nem diplomás orvos működött.

A vármegye egészségügyi kormányzatának története a legújabb kor történetével függ össze. 1876 előtt csak járványok alkalmával látunk alkalmoszerinti rendeleteket és intézkedéseket. A községi és körorvosi beosztást a Bach-korszakban alkalmazták először, majd 1876-ban, a mikor 28 orvosi körbe osztották a vármegyét, a mit a nép a legnagyobb ellenszenvvel fogadott. A szigetvári és az igali járásban az ellenséges hangulat és zendülés miatt meg sem lehetett tartani a tárgyalásokat. 1882-ben újra rendezték a körorvosi köröket és ekkor 36 kört alakítottak, végül 1908-ban, a mikor már 46 lett a körök száma. 1912-ben a vármegye területén 73 orvostudor működött.

Gyógyszerészeti ügy.

Gyógyszerészeti ügy. 1784-ben a vármegye támogatásával keletkeztek a marczali, kaposvári, szigetvári és csurgói gyógyszerertárok (ez utóbbit később Nagyatádra helyezték át), majd Karád és Tab mezővárosokban állítottak fel patikát.

A kormány azonban csak a marczali és kaposvári gyógytárakat helyezte azok közé, „melyek örökségi joggal maradnak a gyógyszerészeknél”. Ezidőszerint a vármegyében 6 reáljogú és 30 személyes üzleti jogú gyógyszerertár van és ezeken kívül 1 uradalmi házi, 9 kézi és 1 állatorvosi kézigyógyszerertár.

Bába-ügy.

Bába-ügy. A régmúltban a szülésznői teendőket a vidéken tudvalevőleg tudatlan parasztasszonyok végezték. 1800-ban gondoskodás történt arra nézve, hogy minden járásnak kitanult bábája legyen. 1818-ban a járási bábákon kívül, a plebános vagy prédikátor hozzájárulásával, több községben választott bábák is voltak, a kik a járásorvosoktól és járási bábáktól tanulták meg „a legszükségesebb teendőt falun és pusztán végezni a szülőanya és szülőtte körül”. A járási bábáknak 200 frt volt a fizetésük, de ezt az 50-es években leszállították 80 frt-ra, azonban a járásbeli községek beutazásától felmentették őket; „működésük a falubeli bábák oktatása és szülés esetében segínyt nyújtani maradt a kötelességük”. A bábaügy rohamos fejlődése 1890-ben kezdődött, midőn a kaposvári közkórháznál az úgynevezett másodrangú bábaképző tanfolyamot alapították, hathetes tanfolyammal. Itt az egyik alorvostól nemcsak elméleti, hanem gyakorlati kiképzésben is részesültek. Ez volt az első ily kiképzés az országban, melyet azután mindenütt kötelezővé tettek. Ezidőszerint a vármegyében már 284 okleveles és 63 másodrendű képesítésű bába működik.

Ivóvíz.

Az ivóvíz kérdése. Miután a vármegye számos helyén a kútvíz nem volt megfelelő, a törvényhatósági bizottság 1895-ben elhatározta, hogy e helyeken az ebadóalapból artézi kutakat furat. Lábodon fúrták meg a legelsőt, de kormánytámogatással. A vármegye költségén, 1903-ban, Szigetváron fúrták az első kutat, mely 126 m. mélységből a terep színe fölé 3 m. magasra felszálló vizet ad, perczenként 320 litert, 19° hőmérsékkel. A kút oly kitünően működik,

hogy az egész község vízvezetékét ellátja. A barcsi kút 260 m. mély és perczenként 60 litert ad. A víz 1 1/2 méterrel a terep színe alatt marad. A nagy atádi nagy kút 403 m. mély, perczenként 150 liter 31 C° meleg, kénes-szagú vizet ad és perczenként 10–12 liter Methan-gázt. A kisebbik 53 m. mély és perczenként 12 liter kitünő ivóvizet ad. Itt már modern kénes hévfürdőt is építettek, mely nagy látogatottságnak örvend. A csurgói kút 435 m. mély, perczenként 25 liter vizet ad, mely a terep alatt marad, hol egy megfelelő víztartóba ömlik, honnan villanyos szivattyúval emelik ki. A marczali kút 284 m. mély, perczenként 70–80 liter 15° vizet ad, mely szintén a terep alatt marad. Emelőszerkezettel való ellátása most van folyamatban.

Nagyszabású vízvezetéke van Kaposvár városának, mely kitünő vizét a Dezseda-völgybe fúrt 40 kútból kapja. Ez a vízvezeték 1905-ben épült. Fonyód-Béla-telepen az első vízvezeték 1894-ben készült és szűrt Balaton-vizet szállított. A telep fejlődésével, 1913-ban, nagyszabású vízvezeték készült, mely galériával gyűjtött forrásvízzel látja el a telepet és a szomszédos gazdaságot. Balatonföldváron 1899-ben készült a vízvezeték, mely szintén szűrt balatoni vizet szállít. Mindkettőnek a szivattyúját a Balaton körüli villamosművek árama hajtja. A szigetvári vízvezeték 1910-ben készült s 3 m. magasba szálló és tartányba felfogott artézi vizet szállít az egész községbe. Ezeken kívül vannak még magánosoknak is kisebb, gazdasági és kényelmi tekinteteből készült vízvezetékei, melyek közül első helyen a kivadári artézi kút áll.

Csatornázás.

Csatornázás. 1904-ben Balatonföldváron építették meg a legelső vízöblítéses csatornahálózatot. Kaposvár városában 1913-ban készült el a városi csatornázás, a közegészségügyi mérnöki osztály tervei szerint. Szeptember hónapban adták át e hatalmas művet rendeltetésének. Mindkét helyen az alacsonyabban fekvő helyekről villamos erő emeli tartalmukat és szállítja a szűrőtelepre, a hol a szennyvizek tisztítása biológiai rendszer szerint történik s azután öntözésre használtatik fel.

Fertőző betegségek az újabb korban.

Fertőző betegségek. Az újabb korban a vármegye közegészségügyét a fertőző betegségek folytonos fellépése uralja és rontja. A vörheny, a roncsoló toroklob és torokgyík, a kanyaró, hasihagymáz, hökkhurut, fültőmirigy-gyulladás úgyszólván évről évre fellép, hol szórványosan, hol járványosan. A sikeres védekezésre a vármegye minden járásának van gőzfertőtlenítő-gépe és sok községnek kisebb fertőtlenítő felszerelése. A fertőtlenítést a budapesti fertőtlenítő-intézetben berendezett tanfolyamon kiképzett egyének végzik. Az egész vármegyére kiterjedő fertőtlenítő berendezkedés most van folyamatban.

Himlő-megbetegedések, az oltások és újraoltások szigorú keresztülvitele, tehát mintegy 22 év óta, csak úgy fordultak elő, ha azt kóbor cigányok és vándorcsaládok hurczolták be; de a megyebeli lakosság közül alig kapta meg néhány. A gyermekágyi lázesetek száma is a legkisebbre csökkent, mióta minden községnek kiképzett bábája van. Megállapítható tehát, hogy a vármegye

közegészségügye általában kielégítő és a nép felvilágosodásának terjedésével arányban áll. A közegészségügy javulását elősegíti a lakosság józan és okos életmódja, valamint czélszerű ruházkodása is. Folyton kevesebb azoknak a száma, a kik javasasszonyok, kuruzslók és csonttrákok segítségét veszik igénybe. Megszokták és szeretik az orvost, szeretik a tisztaságot és rendet, minden okos és új dolgot kellő magyarázat után könnyen elfogadnak s így bátran elmondhatjuk, hogy Somogy vármegye, közegészségügyi tekintetben, a vezető vármegyék között van.

Egyke.

Ha nem is szorosan idetartozik, de mégis felemlítendő az „Egyke” – vagyis az egy gyermekrendszer, mely – sajnos – vármegyénkben ütötte fel fejét leghalálkor, s itt kezdődött meg az ellene való küzdelem is leghamarább.

Néhai gróf Széchenyi Imre volt a legelső, a ki figyelemmel kísértén népünket, már 1886-ban rámutatott arra, hogy összevetve 1861-el, a jobb módú gazdák száma a vármegyében nemcsak hogy nem apadt, hanem feltűnően szaporodott; rámutatott arra is, hogy ennek a titkos oka az egygyermek-rendszer, mely különösen a birtok eldarabolásától való félelem miatt harapódzott el a jó módú református vallású községekben. Kifejezést adott ama nézetének, hogy az „Egyke” főoka a birtok felosztása körüli szabadságban rejlik; ezt bizonyítja az a körülmény, hogy a születések feltűnő apadása az 50-es évek után mutatkozik először és azóta folyton halad. 1891-ben Tallián Béla főispán, már a népszámlálás adataira támaszkodva, hívta fel a közigazgatási bizottság figyelmét a fenyegető bajra, minek eredményeként egy bizottságot küldtek ki a kérdés tanulmányozására. A bizottság a szigetvári és nagyatádi járásokban kiszállott, érintkezésbe lépett a járások vezető elemeivel és magával a néppel is, és megtette jelentését, majd javaslatait. A nemzetirtó bűn elfojtása érdekében felírtak a kormányhoz s képviselőházhoz, megkereséseket intéztek a püspökökhöz. Majd a törvényhatóság állandó bizottságot küldött ki a kérdés figyelemmel kísérésére. Gróf Széchenyi Imre halála után gróf Széchenyi Aladár állott az ügy szolgálatába s ez a kérdés úgyszólván minden törvényhatósági közgyűlésen szerepelt. 1909-ben a dunántúli vármegyék kiküldötteinek részvételével nagy értekezletet tartottak Kaposvárott, melyen határozatokat hoztak és foglaltak jegyzőkönyvbe s azután – az „Egyke” kérdése elaludt.

Kórház-ügy.

Kórház-ügy. A vármegyének legelső modern kórháza a kaposvári „Somogy-megyei Közkórház”. Alapítása az 1825–1848-iki időkre esik. Alapításának első hivatalos adata az 1836. évi áprilisi megyei gyűlés jegyzőkönyvében található, mely szerint kimondják, hogy a vármegye székhelyén közadakozásból kórház építtessék.

Az ügy élére Czindery László első-alispán állott, kivel a fő- és alszolgabírák versenyre keltek, hogy a vármegyében minél nagyobb összeget tudjanak összehozni a kórház céljaira. Az építéshez ingyenes közmunkát adtak, a vármegye termében tánczvigalmakat rendeztek, a büntetés-pénzeket, a kolera elleni

védekezésnél megtakarított összegeket, mind a kórház céljaira fordították. Az építés 1840-ben kezdődött. A terveket Windisch pécsi építőmester készítette. Czindery később mint főispán is állandóan pártolója volt a kórháznak s emlékét a kórház főbejárata fölött elhelyezett emléktábla méltán örökíti meg.

Az 1846 augusztusi gyűlésen jelenti az alispán, hogy: A Kaposváron felállítani rendelt közkórháznak felügyelete alatti építése és bútorozása, a megyének minden jó és hasznos iránt mindenkor tanusított részvéte által annyira elkészült, hogy az azonnal megnyitható, és legalább 16 beteget befogadhat. A jelentést örömmel vették tudomásul és a kórházi szabályzat elkészítésére kiküldték Mérey József másodalispán elnöklete alatt: Tallián Györgyöt, Kaskovics Mihályt, Madarász Lászlót, Kapotsffy Mátyást, Paisst, Záborszky Alajost, Svasatics Lajost, Csorba József főorvost és Tallián Lázár kaposvári lelkészt. A kórház megnyitását 1846 november 2-ára tűzték ki. Addig befolyt összesen 28.404 frt, melyhez adakoztak: Ocskay Pál lakócsai tiszttartó 100, Czindery László és neje 1200, Kund Dániel 100, Zicsy János Nágocsból 100, herczeg Batthyány 800, ifj. gróf Zichy Károly 1000, Gaal György 120, herczeg Batthyány 2200, gróf Batthyány Gusztáv 600, gróf Batthyány Kázmér 400, gróf Batthyány Iván 200, veszprémi püspök 1000, esztergomi főkáptalan 200, pécsi püspök 400, ájtatos rend 200, Czindery L. 200, gróf Batthyány Kázmér 1100, gróf Zichy Károly 2000, herczeg Esterházy 3000, tihanyi apátság 100, Inkey József 100, Csapody Pál 100, gróf Festetics Tassiló 100, gróf Festetics Miklós 400, pannonhalmi főapát 100, Tallián Imréné, Somogyi M. 3000, Zichy Domokos veszprémi püspök 200, szentjakabi apátság 300, Szüts István kanonok 200, báró Sina György 1200, Gaal István 100 és Tallián Lázár 100 forintot. Ezeknek a lelkes hazafiaknak köszönhetjük, hogy a kórház 19.850 frt költséggel felépült és felszerelést nyert és hogy még 9000 frt a kórház-alap javára el is volt helyezhető.

Megválasztották gondnoknak Fatér János ügyvédet és pénztárnoknak Németh Antal táblabíró. Az intézet orvosa, a főorvos felügyelete mellett, Vinkler nyugalmazott hadi főorvos lett, ki erre önként kínálkozott. A kórházi választmány tagjai lettek: Dornay István gondnok, Fatér János ügyész, Németh Antal pénztáros, Csorba József főorvos és Xantus János táblabíró.

1847 május 1-éről keltezve találjuk az első kórházi jelentést, melyből megtudjuk, hogy herczeg Esterházy Pál a kórház telkét, melyet e célra már régebben átengedett, az úri-adózástól is felmenti azzal, hogy az uradalmi jog elismeréseül évi 30 ezüst-forintot fizessen. Ugyane jelentésből látjuk, hogy a kórház 39 beteget ápol. 1847 augusztus hó 2-án kelt a második jelentés, mely szerint 22 beteget ápoltak, 38 krajczár napi ápolási díj mellett. 1848-ban Vágner Gábor központi és kórházi rendes orvos jelenti, hogy negyedév alatt 44 beteget ápoltak. Az 1859. évi 4564. számú rendelet következtében a 21533. számú helyhatósági intézkedés nyilvánossági jelleggel ruházta fel a kórházat.

1856-tól németül vezetik a könyveket. A törzskönyvből látjuk, hogy 1856-ban 607, 1857-ben 619, 1858-ban 397, 1859-ben 470, 1860-ban 776, 1861-ben pedig 538 beteget ápoltak. 1856-ban az egész felügyeletet Szalai Nikodem cs. kir. me-

gyefőnök vette át. 1862-ben a kórház élén Töltényi János dr. állott, ki 400 frt fizetéssel egyúttal gondnok is volt. Alorvos volt Huber Mihály seborvos 200 frt fizetéssel és segédorvos Döbirygy Ferencz szigorló orvos 100 frt fizetéssel. Az ápolási díj 45 kr. volt.

1870-ben Somssich alispán kéri a megyegyűlést, hogy mivel a sok elmebeteg a kórházat rendeltetésétől elvonja, írjanak fel a kormányhoz, hogy az elmebetegeket elmeegógyintézetbe szállítsák.

1870-ben meghalt Töltényi János és a kórház vezetését ideiglenesen Parai János dr. megyei főorvos vette át. A kórház betegforgalma 1866 és 1868-ban 1062 volt, köztük 445 katona. Az ápolási napok száma 1870-ben már 16.572.

1870-ben Szigeti Gyula János lett a főorvos, kinek vezetése alatt a kórház új korszaka kezdődött. Lakása a kórházban volt, de a kórház túlszűfolttsága következtében, a vármegye, a kórházzal szemben, 1876-ban, külön lakást építtetett 8653 frt-ért, mely összeg egy tárgysorsjáték útján folyt be. Ezáltal a kórház 36 ágygyal gyarapodott. Gondnok lett 1873-ban Würth Adolf. 1879-ben 6000 frt-ért a kórház mögött emeletes épületet emeltek, alul a konyha, kama-ra és cselédlakások, az emeleten pedig, az elmebetegek részére, 7 czellával. Ugyanez évben épült a halottasház is. Ekkor tehát a kórház 25 szobájában 137 ágy állott a betegek rendelkezésére.

1884-ben a zsűfolttság miatt Szigeti Gyula János dr. igazgató-főorvos elő-terjesztést tett a vármegyéhez, a kórház kibővítése iránt. 1886-ban megvették a szomszédos telket és erre építtették a nyugati, emeletes szárnyat, mintegy 15,000 frt-ért, a mivel a kórház egy műtőteremmel és 45 ágygyal bővült. Ekkor rendszeresítették a második alorvosi állást, melyre Gáspár Imre dr.-t nevezték ki. 1890-ben szervezték a harmadik alorvosi állást, melyet Schaeffer Károly dr. speczialista szemorvos foglalt el.

1887-ben a kórházigazgató előterjesztésére a vármegye Csépan Antal alispánnak, a kórházi választmány elnökének, elévülhetetlen érdemeit márvány-táblán örökítette meg és az emléktáblát 1887 december 29-én leplezték le.

Bábaiskola.

Miután a kórháznak már 15 év óta volt szülészeti osztálya, 1891-ben, a bel-ügyminiszter jóváhagyásával, hathetes bábatanfolyamot nyitottak. Így kelet-kezett az országban az első úgynevezett másodrendű bábaiskola.

Az új kórház.

1891-ben nevezték ki Szaploneczay Manó dr.-t a megye tiszti főorvosává, ki a kórház és a bábakérdés fejlesztését a legnagyobb gonddal karolta fel. Tekintet-tel a kórház zsűfolttságára, az elmebetegek elhelyezése körüli tarthatatlan ál-lapotokra, továbbá arra, hogy a kórháznak nem volt külön fertőző-osztálya és végül, hogy a bérbeadott élelmezéstől, a polgári ápolószemélyzettől a kórházat nagyrészt megszabadítsa, Szigeti Gyula János dr.-ral egyetértően, 1894-ben be-adványnyal járult a megyéhez, mely, az előterjesztést méltányolván, elhatároz-ta egy elmebeteg-osztály építését 100-120 elmebetegre, egy fertőző-pavillon építését 20 betegre és végül hozzájárult ahhoz, hogy az élelmezés házi keze-

lésbe vétessék és hogy az ápolás apáczákra bizassék s az ehhez szükséges helyiségek mintegy 150.000 frt költséggel megépíttessenek. Az építés vezetésére és felügyeletére Maár Gyula alispán elnöklete alatt kiküldettek: Szaplóczay Manó dr. tisztí főorvos, Szigeti Gyula János dr. kórházigazgató, Scholcz Gyula kir. főmérnök, Dépold Béla építővezető kir. mérnök, Ujváry Ferencz apátplebános és Tevely Béla dr. ügyvéd.

1897-ben készen volt minden. Az elmebeteg-osztályba a belügyminiszter is küldött betegeket. Az apáczalakás és a kápolna még készen sem volt, máris át kellett alakítani és kibővíteni, 30.000 frt költséggel. 1898-ban helyezték el az elmebeteg-osztály főbejárata fölött az emléktáblát.

A betegforgalom nagyarányú emelkedésével rendezte a vármegye az orvosi és tisztviselői fizetéseket is és emelte az ápolók és szolgák számát. Az igazgató-főorvos fizetését 800 frt-ról 1000 frt-ra emelték, természetbeni lakással, fűtéssel, világítással. Az alorvosokét 500 frt-ról 600 frt-ra, a gondnok fizetését 400 frt-ról 600 frt-ra és rendszeresítették az ellenőri állást, 500 frt fizetéssel. A kórházi káplán fizetését 400 frt-ban állapították meg. Az ápolószemélyzetet 16 apácza és 12 világi ápolóra emelték fel. Rendszeresítették a kapus- és gépész-állást és a házi kezelés miatt a saját 4 holdas telken konyhakertészetet rendeztek be, melyet elmebetegek műveltek. A nagy beteglétszám miatt az elmebeteg-osztályra osztályos orvossá kinevezték Telegdi Zsigmond dr.-t, később a belgyógyászati osztályra Ullmann Antal dr.-t, majd a szemészetre Schaeffer Károly dr.-t, a tüdőbeteg- és fertőzőosztályokra pedig osztályos orvossá Csurgó Jenő dr.-t.

1890-ben a betegfelvétel a 3000-et meghaladta, a bábatanulók száma is állandóan nagy volt, mert nemcsak Somogy, hanem Tolna, Veszprém és különösen Zala megyéből küldtek a kisközségek tanulókat, miért is Szaplóczay Manó dr. tisztí főorvos azt az előterjesztést tette, hogy építsen a vármegye egy szülészeti és nőgyógyászati pavillont. Ezt azonban a belügyminiszter nem hagyta helyben.

1893-ban a tisztí főorvos előterjesztésére elhatározta a vármegye közönsége, hogy a kórházi orvosokat és tisztviselőket is felveszi a megyei nyugdíjintézetbe.

1900 december hó 16-án meghalt a kiváló képességű, humánus és vasszorgalmú igazgató. Halála után a kórház vezetését Szaplóczay Manó dr. tisztí főorvos vette át, ki egyidejűleg leltározta és rendezte a kórház vagyonát. A mérleg szerint a felszerelés érteke 164.839 K 94 fillér, az épületeké pedig 346.139 K 38 fillér volt. Az alapítványi tőkék összege 78.453 K-ra rúgott.

1901 január hó 31-én nevezték ki igazgató főorvosnak Szigeti Gyula Sándor dr.-t, a budapesti II. sebészeti klinika tanársegédét.

Miután a sebészeti osztály már nem volt megfelelő, s mivel a tervezett nőgyógyászati és szülészeti pavillont a miniszter nem engedélyezte, az új igazgató-főorvosnak sebészí jártassága is szükségessé tette egy sebészeti pavillon építését. A kórházi választmány ezírányú előterjesztését a vármegye közönsége magáévá tévén, 1906-ban megépült a modern sebészeti pavillon 150.000 K költséggel, 60 rendes ágygyal és 4 különszobában 8 külön ágygyal. Van két

műtő-terme és Röntgen-laboratóriuma is. A nagy arányokban terjedő tuberkulózis leküzdésére alakult „Tüdővész ellen védekező egyesület” 1912-ben a kórház kertjében modern tüdőbeteg-pavillont építtet 50 ágyra, 150.405 K építési és 20.000 K felszerelési költséggel. Az épületben nyertek elhelyezést a dispensaire helyiségei is. A kórház jelenleg 500 ágyra van berendezve.

Hogy a kórház ily nagyarányú fejlődésével annak betegforgalma is mennyire emelkedett, legjobban mutatják a következő adatok: 1910-ben ápoltak 4154 beteget 152.770 ápolási napon, 1911-ben 4430-at 153.784 napon és 1912-ben 4511-et 166.580 napon át.

* * *

Marczali „Ispotály”.

1808-ban élt Marczaliban a nemesszívú Paczay István esperes-plebános, ki végrendeletében 300 forintot hagyományozott egy Marczaliban felállítandó „Ispotály”-ra s 300 forintot a szegény öregek és árvák segélyezésére azzal, hogy ha valamikor Marczaliban egy Ispotály állíttatik, ez is ahhoz csatoltassék. Ezt az alapítványt 1849-ig a marczali plebánosok kezelték és gyűjtésekkel gyarapították, úgy hogy az alapítvány 1849-ben már 5204 frt volt, a mikor egy bizottság vette át az alapítvány kezelését, 1890-ig, mikor az már 15.000 frtra rúgott. A házat már évek óta magánkórházként használták, 5–6 ágygyal és 3–4 elaggott iparosnak való lakással. 1889-ben az alapítvány kezelői elhatározták, hogy megveszik a szomszéd telket és építenek és felszerelnek egy megfelelő modern kórházat és készen átadják a vármegyének, ha a vármegye a kórháznak örökös fenntartását magára vállalja és kieszközli a közkórházi jelleget. A törvényhatóság 1890. évi februári közgyűlése az ajánlatot elfogadta az esetre, ha a belügyminiszter a 30 ágyra felszerelendő kórháznak a közkórházi jelleget megadja.

Miután a belügyminiszter május hó 13-án az engedélyt megadta, az építkezést azonnal megkezdték és októberben már jelentette az építőbizottság, hogy a vármegye a kórházat átveheti. Ennek megtörténte után a belügyminiszter, december 13-án, 84.299. szám alatt a közkórházi jelleget megadta a kórháznak. Utána Tallián Béla főispán kinevezte Szaplanczay Manó dr.-t a kórház igazgató-főorvosává, Mitzger Miksa dr.-t alorvossá és Szalay Józsefet gondnokká. 1891 február 13-án vették fel az első beteget. A kórház építése, 38 ágyra, 15.000 frt-ba került, melyből 8 ágy az agg-ápoló volt.

A kórház nagy betegforgalma következtében 1898-ban a kórházi választmány az aggápolót kitelepíttette.

1891-ben a Marczali Takarékpénztár-Részvénytársaság 1000 frtos alapítványt tett, 1890-ben pedig Sostorics György hagyott nagyobb összeget a kórházra. 1903-ban a kórházat ki kellett bővíteni és átalakítani. Megvették tehát a nyugatról szomszédos telket, azon a fertőző betegek részére épületet emeltek, az utcái házat kórházi célokra rendezték be, miáltal a kórház 60 ágyra bővült ki. 1905-ben ismét vettek egy telket 4000 koronáért. 1905-ben kérte a törvényhatóság a belügyminisztert, hogy engedélyezze a kórház újjáépítését és engedje meg egy 100.000 koronás kölcsön felvételét. Ehhez azonban a miniszter nem

járult. Majd 1913-ban az alispán azt javasolta a közgyűlésnek, hogy szavazzon meg 40.000 koronát, használja fel a kórház tartalékját: 7024 koronát és a még szükséges összeget kérje a belügyminisztertől. Ez meg is történt. Szaplonczay Manó dr. a kórházat 1891 január 1-től 1891 október 31-ig vezette, a midőn tisztí főorvossá neveztetvén ki, utóda Szőnyeghy János dr. lett, ki távozáván, 1892 áprilistól Fülöpp István dr. vette át az igazgatást. Mitzger dr. halála után Téchy József dr. lett az orvos.

Az alapító emlékére a kórházépület közepén kápolnát rendeztek be, a hol a gyógyulást és menhelyet keresők a nemes pap-alapítót imáikba foglalhatják. 1891-ben 216 beteget ápoltak, 5368 napon, 1900-ban már 445-öt, 13.579 napon, 1910-ben pedig 716-ot, 21.761 napon. A kórház megnyitásától 1912. év végéig összesen 10.685 beteget ápoltak, 311.571 napon át.

Szigetvári közkórház.

Szigetvári közkórház. 1867 január havában Vermes György turbéki földbirtokos, Hölbling Ignác, Salamon Gyula és Koharits Ferencz szigetvári urak elhatározták, hogy megvetik alapját egy Szigetváron emelendő kórháznak. Nyomban le is tettek: Vermes György 300 frt-ot, Hölbling Ignác 200-at, Salamon Gyula és Koharits Ferencz 100 frt-ot. A pénzt átadták Salamon Gyula gyógyszerésznek és megbízták az alap kezelésével. Azonnal megkezdték a gyűjtést is. 1894-ig a gyűjtött összeg, kamataival együtt, 25.160 frt-ra rúgott. Ekkor az alapítók közül még életben lévő Vermes György és Salamon Gyula, Szaplonczay Manó dr. tisztí főorvoshoz fordultak tanácsért és annak eredményeként 1894 szeptember 29-én felajánlották a vármegyének a rendelkezésre álló összeget a kórház építési céljaira; a község megfelelő ingatlant ajánlott fel tartozékaival együtt s egyben elkészítették a kórház terveit is. A törvényhatósági bizottság 1894 októberben tartott közgyűlésén az ajánlatot elfogadta az estre, ha a belügyminiszter a közkórházi jelleget megadja. Ez először csak elvileg ment bele a dologba, de az építési engedélyt kiadta. Miután a terveket is megfelelően átalakították, megalakult az építőbizottság, Vermes György vezetése alatt. Építés közben azonban kitűnt, hogy a rendelkezésre álló összeg nem elegendő. Ekkor két kiváló emberbarát jött segítségül: Biedermann Rudolf és neje, a kik 10.000 frt-tal és Biedermann Ottó, a ki 1000 frt-tal járultak a költségekhez. Kívülük még magánosok és járásbeli községek adakoztak kisebb-nagyobb összegeket.

Az építés megkezdése előtt megvették a szomszédos telket 1800 frt-ért. Az építést 1895. év őszén már befejezték és azt a vármegye tulajdonába vette, a belügyminiszter pedig 1896-ban a közkórházi jelleget adományozta a kórháznak.

A kórházat 42 ágyra szerelték fel és az ápolást az „Isteni megváltás”-ról nevezett apácákra bízták. 1896 márczius 23-án nevezték ki igazgatófőorvossá Raksányi Árpád dr.-t, alorvossá Vajda Ignác dr.-t és gondnokká Verbőczy Jánost. Már az 1896-iki csonka évben 390 beteget ápoltak itt, 9393 napon. 1897-ben 793-at, 19.389 napon, a mikor az ágyak számát nyolcczsal szaporítani kellett. 1898-ban 959-et vettek fel és ápoltak 23.365 napon. A nagy betegforgalom kö-

vetkezében 1900 november 5-én a vármegye elhatározta, hogy a kórházat 28 ágygyal kibővíti és e célra 50.000 korona kölcsönt vesz fel. A kibővítés céljaira megvettek egy szomszédos telket. Az építkezés 36.551 koronába került és az új részeket 1904 márcziusban vették használatba. Az apácák részére külön emeletes pavillon épült, a hol a kápolna is elhelyezést nyert, melyet Troll Ferencz pécsi kanonok rendeztetett be. Bevezették az artézi kút vízvezetékét is és ugyanekkor Rencz Béla (Albert) pécsi lakos, mint egykori szigetvári ember, 10.000 koronát hagyott a kórházra. Majd Ivánkovics István emlékére tett özvegye 2000 kor. alapítványt, melynek azonban csak kamatait lehet felhasználni. 1909-ben Raksányi dr. elhalt és helyére Rosenberger Alajos dr.-t nevezték ki igazgató-főorvosnak, majd 1911-ben meghalt Verbőczy János gondnok, kinek helyére Sárközy Kálmán került.

Az óriási betegforgalom a kórház újabb kibővítését teszi szükségessé, a mit a törvényhatóság úgy szándékozik 1914-ben megoldani, hogy a főépület előtti kertben, az utczaí homlokzaton, egy épületet emel és abban kap lakást a főorvos, a gondnok és ebben lesznek elhelyezve az összes irodák. A főépületben így felszabaduló helyiségek kórtermekké alakíttatnak át és a kórház ismét 20 ágygyal bővül. Az ágyak száma jelenleg 120. 1900-ban 1125 beteget ápoltak, 28.347 napon, 1905-ben már 1770-et, 44.948 napon, 1910-ben 1789-et, 42.910 napon és 1912-ben 2003-at vettek fel és ápoltak 47.118 napon. A kórház megnyitása óta ápoltak összesen 34.963 beteget 584.756 napon át.

Kéthelyi magánkórház.

A kéthelyi magánkórház. 1902-ben gróf Hunyady Imréné, szül. Győry Felicitás grófnő, tudatta a vármegyével, hogy Kéthelyen, uradalmainak közép-pontjában, magánkórházat szándékozik építeni és saját költségén fenntartani. A törvényhatósági bizottság ezt a nemeslelkű elhatározást hálával vette, a terveket felterjesztette a belügyminiszterhez, ki a kórház felállítását 1902-ben engedélyezte.

A kórház az apácák kertjében épült fel, 6000 frt költséggel, 20 ágyra. 1903 január 1-én adták át rendeltetésének. A kórház a „Boldogságos Szent Szűz szeplőtlen fogantatása” nevet viseli, az ápolást és ételmezést apácák végzik, a kórház kezelésével Lechner Antal dr. uradalmi orvost bízták meg. A jól felszerelt kórházban van elhelyezve a nagy uradalmi házigyógyszertár is. 1905-ben már 350, 1906-ban 290, 1907-ben 273, 1908-ban 219, 1909-ben 258, 1910-ben 284, 1911-ben 309 és 1912-ben 133 beteget ápoltak benne. Lechner Antal dr. után Jandó Rezső dr., majd Nemeček Gyula dr. kezeli a kórházat.

Nagyatádi kórház-alap.

Nagyatádi kórház-alap. Csorba József dr. néhai fizikusnak 1857-ben megjelent munkájában találjuk hogy „Nagyatádon a szent-ferenczrendiek zárdájában van a Czindery családtól alapított intézet, mely kórház nevet visel ugyan, de a benne lévők csak táplálást és semmi orvosi ügyeletet nem élveznek. A tőkékre, költségekre és számadásokra pedig a kormány gyakorol felügyeletet”. A vármegyei levéltárban levő iratok szerint pedig a budai helytartótanács

1802-ben 3570. szám alatt megküldte a vármegyének Adamovics Erzsébet, Czindery Donát özvegye, végrendeletének másolatát és értesítette, hogy nevezett 6000 frt alapítványt tett, melyből 1000 frt az atádi Czindery-birtokon felállítandó kórházra, 5000 frt pedig öt szegénynek ottani ápolására fordítandó és hogy ez összeget és a végrendelet végrehajtását Czindery Rókusra vagy özvegyére bízta. Mivel pedig a nevezettek a végrendeletet mindezideig nem teljesítették, a vármegye intse meg őket és ha ez nem használna, tisztí pert indítson ellenük. Hogy mi lett ezzel az alapítvánnyal, azt nem tudni; a vizsgálatot azonban elrendelték. 1895-ben Éhn Sándor nagyatádi főszolgabíró elhatározta, hogy egy Nagyatádon felállítandó járási kórháznak alapot teremtsen. Az alapot a községi utak mentén növekvő fű árának összegyűjtéséből kezdte megteremteni. A községek közgyűlése 1896-ban a fűbért felajánlotta és felkérte Éhn Sándort, az alapnak további kezelésére, mely akkor 9 drb. magyar aranyjáradékból, 2097 K értékben és 138 K 30 fill. készpénzből állott. Az alap, további kezelés végett, a vármegyéhez kerülve, azóta elérte 13.215 K 12 fillért. Máris mozgalom indult meg, hogy ez alaphoz községi járványkórház építtessék, melyben a tüdőbetegeket gondozó helyiségek is elhelyezést nyerjenek.

Árvaleányház.

Mária Valéria Árvaleányház. Freistädler Antal, a Somogyban fekvő herczeg Esterházy-uradalmak azelőtti bérloje, 1870-ben, vagyontalan leánygyermek házias neveltetésére és kiképzésére, Kaposvárott, „Mária Valéria” főherczegnő neve alatt, felállítandó intézet alapjához 10.000 frank összeget ajánlott fel a vármegyének.

Később ez összeget, az ajánlat idejétől esedékes kamatok s a vármegyétől bérelt 10 hold föld jövedelmének beszámításával, 15.000 frankra emeli.

Az alapítvány elfogadtatván, megalakult az árvaleányház bizottsága, élén a főispán feleségével: Jankovics Lászlóné, szül. Tallián Rozáliával. 1880 szeptember 29-én értesítette a belügyminiszter a főispánt, hogy Őfelsége megengedte az árvaháznak Mária Valériáról leendő elnevezését. Az árvaleányház alapjának gyarapításához adakoztak még 1875-ben Inkey Antal 100, gróf Széchenyi Dénes 1000 frt-ot és mások is kisebb-nagyobb összegeket. 1883-ban a vármegye a „Papsára”-dűlőben lévő ingatlanokat adja át bérnélküli használatra, a tulajdonjog fenntartásával. 1896-ban vármegyei árvaház-alapot teremtenek és elrendelik, hogy 6198 frt 65 kr.-t a gyámpénztárból a megyei pénztárba helyezzenek át és hogy az Első Magyar Általános Biztosító Társaságtól fizetendő évi jutalékok is az alaphoz csatoltassanak.

Az árvaleányház 1883-ban készült el és ekkor 23 árvaleányt vettek fel. Azon túl évenként, a megüresedett helyek szerint, még 1-7 árva talált itt menhelyet. 1912. év végéig összesen 104 árva nyert benne elhelyezést.

Az alapító fiának, Freistädler Vilmosnak a halála után az árvaleányház válságos helyzetbe kerülve, Tallián Gyula alispán felhívta az alapító örököseit, hogy az intézet fenntartásáról gondoskodjanak. Ezután – úgy a hogy – megint segélyezték.

Miután az épületek rossz karban voltak és a növendékek ismét a legsanyarúbb helyzetbe kerültek s mert az örökösök ismételt felszólításra sem reagáltak, Tallián Gyula alispán felhívta Kozma Sándor végrendeleti végrehajtót, hogy a család előtt tárja fel a helyzetet, figyelmeztetvén arra, hogy tulajdonképpen ennek az alapítványnak köszönhetik nemességüket, lovagi címüket stb. Ez hatott. 1892-ben az alispán és Kozma Sándor között egyezség történt, mely szerint Freistadtler Antal 15.000 frankos alapítványa újabb 10.000 frt-tal kiegészítették és hogy az épületeket teljesen helyreállítják és így adják át a vármegyének. Így került az árvaház a vármegye kezelésébe.

Az alispán felhívására Kaposvár hölgyei megalakították a „Mária Valéria-Egyesület”-et, melynek elnöknője Psik Lajosné, alelnöknő Szigeti Gyula Jánosné, titkár Plachner Sándor és gondnok Parall Gusztáv lett. Választottak még 30 női és 5 férfi-választmányi tagot is. Intézeti orvos lett Gáspár Imre dr. Az egyesület évről-évre bálokat, tea-uzsonnákat, jótékony vásárt rendez és így hozza össze a fenntartáshoz még szükséges összegeket. Psik Lajosné távozása után elnöknő lett Szigeti Gyula Jánosné, alelnöknő Leposics Ignáczné.

Az árvaház ügyeinek végleges rendezése Plachner Sándor nemrég elhunyt megyei főjegyző érdeme. Az árvaleányház vagyona jelenleg az ú. n. „Szedreskert”, az intézeti ház és melléképületei, 13 hold, 520 koronáért, bérbeadott föld, végül 73.951 korona készpénz.

Kaposvári agg-ápolda.

Kaposvári agg-ápolda. Csorba József dr. fizikus munkája említi, hogy „már régebben is volt Kaposvárott egy betegek menhelye, Winkler gödrei plebános által alapítva s több megyei jóltevők által gyámolítva. Előbb csak ügyefogyottak, szegény öregek táplálóhelye volt ez, időmben s eszközlésemre úgy rendeztetett, hogy 10–12 beteget is ápoltatnék benne. Fájdalom, hogy az alapítólevél betű szerint történt magyarázatja miatt a legtisztább célzat ellenére ez össze nem olvadhatott ama nagyobb (t. i. a kórházzal) s így csak kaposvári lakosokra s mesterlegényekre korlátozva, a nagyobb közönség gyámolítását nélkülözi”.

A város irattárában őrzik a vármegyének 1800. évi május hó 20-án kelt, Kaposvár mezővároshoz intézett jegyzőkönyvének 469. számú kivonatát, a melyből megtudjuk, hogy: „Winkler Mihály a pécsi főegyház kanonokja, gödrei plebános emlékezetül adja, hogy ő Kaposvár város lakosainak, szegényeknek és minden segínyt nélkülöző betegeinek legyen hová fejeiket lehajtani, ápolgat kíván állítani és hogy ennek felállítására a földesuraságtól, herczeg Esterházy Miklóstól engedelmet nyert. Az épület felépítésére 1000 frt-ot befizetett és a herczeg pénztárába kamatra letett 2000 frt-ot, hogy az ápolgatnak évenként 100 frt jövedelme legyen. Kéri a megye közönségét, hogy ezen ápolgat pártfogásába venni és Őkegyelmessége kötelezvényét, valamint a csatolt alapítólevelet is levéltárba letenni és erről elteendő bizonyítványt kiadni kegyes legyen.”

Megtudjuk ez értesítésből, hogy a herczeg három holdnyi földterületet adományozott, hova udvarral és kerttel ellátott ápolgat építeni lehessen, hogy az elhagyott szegények, különösen betegsége alkalmával, menedéket találja-

nak. Meg van határozva, hogy ez ápodába egyedül mezővárosbeliek vétetnek fel folytonos ápolásra, más vidékről jöttek, minden valláskülönbség nélkül, csak arra az időre vétetnek fel, míg meggyógyulnak és mikor egészségüket visszanyerték, elbocsáttassanak. Megjelöli az alapítólevél, hogy az ápodába minden Kaposvárott lakó uradalmi tisztnek szolgálói és szolgálói, mesteremberek segédei, inasai, szolgálói és szolgálói, úgy minden egyéb itteni lakos szolgálói és szolgálói, ha odahaza terhül esnek, ez ápodába felvétetnek és a többi szegényekkel együtt lehetőségig ápoltatnak, míg ismét felgyógyulnak. Meghatározza, hogy ez ápodába élethossziglan vétessenek fel szegények és hogy csak egyedül a szegényeknek legyen teljes használatára.

Hogy az aggápoldát mikor adták át rendeltetésének, megállapítani nem lehet. Jelenleg is élő egyik gondnoka: Würth Adolf szerint, 1858-ban már ő kezelte a vagyont, de Csorba munkájából látjuk, hogy már előbb is fennállott.

A régi épület a Fő-utca és az Anna-utca sarkán állott, honnan 1898-ban költözött át a Szigetvári-utczába. Az ott menedéket talált aggok száma ezidő szerint 60, a kik élelmezést is kapnak. Miután azonban mostani állapotában fenntartani nem lehet, a város képviselőtestülete elhatározta, hogy azt a cseri városrészbe telepíti ki, a hol pavillonrendszerben óhajtja megépíteni. Egyben elhatározta, hogy az aggokat élelmezésük javíthatása végett foglalkoztatni fogja (papírzacskócsinálás, vesszőkosárfonás stb.) s e célra foglalkoztató-termeket is nyit. Az alap vagyona ezidő szerint 91.375 korona.

Szaplonczay Manó

Fonyód

In: A somogyi Balaton-part községei mint nyaraló és fürdőhelyek.
Kaposvár, 1896. Röthler ny. p. 18-25.

A lengyeltóti járás északnyugati részén fekszik. Lengyeltótihoz tartozó hely-község 886 lakóssal, az adriai tenger felett 233 méter magasságban. A fonyódi hegy közvetlen a Balatonparton pár ölnyire a víztől meredeken emelkedik fel-felé, kettős csúcscsal bír, melyeknek keleti, északi és nyugati oldala, valamint a két hegy közti teknyő igen szép, mintegy 60 éves tölgyerdővel borított, az erdő területe mintegy 200 holdat tesz ki. A hegy déli oldala szelíden lejt és az egész óriási, sajnos, most már nagyrészt kipusztult szőlőterület. Ezen szőlőkben 5 sorban épült fel a falu. Lakóssága igen jóra való, halászat és szőlőműveléssel foglalkozó nép.¹

A fonyódi hegyen, a Balaton tükre felett 40–65 méter magasán elterülő erdő igen alkalmasnak mutatkozott egy nyaraló telep létesítésére, különösen azért is, mert egyedüli hely a Balaton déli partján, a hol víz, hegy és erdő együtt található. a nyaraló telep létesítése érdekében 3 év előtt indított komoly

-
- 1 Fonyódnak, illetve a nagy várdombon állott várnak nagy multja van. (Lásd Horváth Mihályt) "Fonyód multja visszanyulik egész Szt. István király előtti multig; Somogyvármegye fejedelmének, Koppánynak (köz nyelven "Kupa" vezér, a tatár származású Zirind fejedelem fia, különben Szt. István király rokona) volt Fonyódon erős vára, mely akkori időben teljesen bevehetetlen vala s ebből magyarázható, hogy Szt. István királylyal annyi ideig tudott dacolni. Fonyód azon időben úgyszólván egy sziget vala a Balaton közepén, mely szigeten föld és szőlőművelést és baromtenyésztést űztek Koppány népei s ennek következtében ellenállhattak minden ostromnak; azon időben a Dunántulnak Fonyód volt a megközelíthetetlen, leghatalmasabb helye; csakis Koppány fejedelem vakmerő kitörése Fonyódról, melylyel utóbb Veszprémet ostrom alá fogta, okozta a dacos fejedelem halálát; Veszprém ostrománál Szt. István király hadvezéreinek egyike, Venzelin vasserburgi gróf, az ostromot vezető Koppányt páros viadalban lekonzolta (998). Koppány testét István négyfelé vágatta és Veszprém, Győr, Esztergom és Gyulafehérvár kapuira tűzte." A fonyódi vár később Szigligettel együtt, Magyar Bálint tulajdona volt, aki itten nemcsak kényuri, hanem valóságos rabló és gonoszlelkű életet élt. Feljegyezték róla, hogy egy zalavári barátot, aki perbe idéző végzést vitt neki, megkötöztette és nyakába követ köttetvén, a Balatonba süllyesztette le. A török hódoltság idejében is szerepe volt Fonyód várának, sokáig eredmény nélkül ostromolták, de később úgy látszik mégis bevették, mert a tihanyi zárdában találhatók török levelek, a melyeket a tihanyi és fonyódi bég váltottak egymással. Még ma láthatók a sánczok úgy a nagy várhegyen, mint lent a hogy délkeleti lábánál, ezentul várárkok és alapfalak, melyeket azonban a lakósság széthordott egészen. A fonyódi hegy a geologusok állítása szerint „az évezredekkel ezelőtt legnagyobb tévékenységen volt badacsonyi vulkán kitöréséből keletkezett olyformán, hogy a kihányások alkalmával magasra dobott homok, hamu és bazalt kövek a somogyi parton halmozódtak fel azzá - követve az északi szélirány nyomását, szemben a badacsonyi vulkánnal - mit ma fonyódi hegynek neveznek. - Az egész fonyódi domb homok közei teljesen tele vannak kisebb-nagyobb bazalt és láva kövekkel és a hegy tövében megkövesült hamuközeteket lehet találni; ezen bazalt és láva kövek csakis a badacsonyi erupciójából juthattak ide, miután a somogyi parton Fonyódon kívül azt sehol sem lehet találni."

mozgalom, a mely csakhamar ezen gyönyörű pontra irányította nem csak a megyebeliek, hanem távol vidékiek figyelmét is. Siófok kiépítése és a Fonyódon megindított mozgalom adta meg kivált a lökést a Balaton-kultus megteremtésére, a Balatonpart benépesítése és kihasználására.

Gróf Zichy Béla ő méltósága, a kinek a hegyen lévő erdőből mintegy 100 hold képezi tulajdonát, készségesen karolta fel az eszmét és mérsékelt áron engedte át a kívánt erdőrészt a villatelepítés czéljaira. Mindjárt az első össze-jövetel alkalmával 30 villahelyet vettek meg és azóta is 4 kelt el. A tulajdonos gróf urról elnevezett Balatontelepen a mult nyáron már 9 villa állott készen, az ősszel pedig ismét 8 készült el teljesen, így az idei idény alatt már 17 nyári lak fog készen állani. A villák mind az erdőben fekszenek, igen csinosak, és mindannyiból elragadó kilátás nyílik az egész Balatonra és a szemben fekvő zalai hegycsoportozatra. Szemben van a vulkánikus erővel támadt gyönyörű bazalt hegyek legremekebb csoportja, Szigliget, Badacsony, a cukorsüveg formájú gulácsi hegy, Csobáncz, gyönyörű váromladékaival, az ábrahám hegy, stb. Ha felmegyünk a kis, de különösen a nagy várhegytetőre, onnan oly elragadó kilátás nyílik, a melynek párja egész Európában nincs. Alattunk terül el és hullámszik pompás színpompájában az óriási Balaton, szabad szemmel látjuk keleten a kenesei partokat, a melyek úgy fehérlenek, mint a kréta partok és látjuk nyugaton Keszthely városát, vagyis hosszában az egész Balatont. Szemben a remek szép formájú zalai hegyek, melyek völgyeibe elragadó kilátás nyílik. Kelet felé Boglár, Szőlősgyörök, Lengyeltóti vidéke gyönyörűen fásított utjaival és gazdaságaival, délfelé a hegy lábától kezdődőleg terül el az óriási, mintegy 60.000 holdat kitevő Balatonberek, a maga egyhanguságában és mégis nagyszerűségében. Zöld nádasaival és millió vizi madarával oly nagyszerű kép, a melytől megválni alig lehet. Tul rajta látni Kéthely és Marczali vidékét. Nyugat felé látjuk a hegy lábánál kezdődő mintegy 8 kilométer hosszú fenyvest, azontul pedig a most létesülő szőlőtelepet. A hegy keleti lábánál van a kaposvár-fonyódi vasút csatlakozó állomása; itten fog épülni a hajókikötő és itt lesz a posta és távirda állomás is. Nem az elfogultság mondatja velem, hanem meggyőződése, hogy Fonyódból rövid néhány év alatt egy valóságos nyári város lesz, a melyre gyönyörű fekvése, remek szép erdeje, pompás, mindig élénken fodrozó vize, kitűnő, még a hegytetőt is borító homokja, elragadó kilátása és kitűnő összeköttetésénél fogva hivatva is van. Ezen állításomat bizonyítja az is, hogy Bash Fülöptől a gróf Zichy Béla erdeje mellett fekvő, a két hegy közötti plátót egy társaság vette meg és ezen 26 holdnyi területet 40 villahelyre felosztva, áruba bocsátotta; de ezentúl a faluban is igen sokan vásároltak már szőlőterületeket és pedig meglehetősen nagy áron. Fonyódnak egy-két szállodára van csak szüksége, hogy a legkeresettebb balatoni nyaraló hely legyen.

A villatulajdonosok társasága megszerezte az Inkey családtól örökáron a Balaton egy részén a fürdés és mulatságból való halászat jogát, ezentúl nagy költséggel vízvezetékkel látta el az egész telepet. A hegy északnyugati lábánál lévő szűrő kutból szíja el a gőzgép a vizet és nyomja fel az erdőben 80 méter ma-

gasságban elhelyezett tartányba, a honnan saját súlyánál fogva megy az osztó csöveken be minden villába. A víz kristálytisza, kellemes ízű és egészséges, mentes minden idegen alkatrésztől. A fürdéshez egy nagy társalgó teremmel és 34 nagy és kényelmes kabinnal bíró fürdőház áll rendelkezésre. Közvetlen a vasúti síneket védő kőpart mellett. Ezen kőpart mintegy 2 kilométer hosszú és ezen beszorítás által éretett ez az, hogy a Balaton Fonyódnál a legmélyebb a somogyi parton, a minek a fürdésnél azon előnye van, hogy az ember, különösen szeles időben, mindjárt megfürödhetik és nem kell 100 méterre be és kimennie. Mindazonáltal nem olyan mély, hogy 5-6 éves gyermekek is meg ne fürödhetnének. De miután a múlt fürdőidényben a víz évek óta nem észlelt magasságot ért el, azért a kis gyermekek részére egy kosár is készült. A fürdőháznál praktikusán meg van oldva a férfiakkal a nőktől való elkülönítése. A fürdés rendkívül kellemes itt, mert a víz mindig élénk, mindig hullámozik. A talaj bársony simaságú. Erősebb szélnél pedig ház magasságban jönnek a hullámok és gyönyörű látvány, midőn a ferdén épült kőparton felszalad egyik a másik után a vasútsínekig vagy még azon túl is, hogy azután megtörve essék vissza ismét a hullámsírbá. A társaság múlt évben igen jó lejáró utat csináltatott a hegyről, és ez évben fog elkészülni a második lejáró is. A meredekebb részekben egy 1 kilométer hosszú drótkerítést húzatott, a kocsis- és séta-utakat rendezte. A folyó évben a villák előtt elterülő erdő parkírozva lett, ezentúl a villák háttamögötti erdőben, nemkülönben a hegy nyugati lábánál elterülő fenyvesekben állék, vagyis sétatutak lettek vágva. A pusztá és vízközötti terület, nemkülönben az utak mente szintén parkírozva, illetve fásítva lesz most az év folyamán. - Megjegyzem, hogy Fonyódon igen sok a boróka-bokor, úgy, hogy annak pompás és ózondús kipárolgásával van tele a levegő.

A hegy nyugati és északi oldalába már a tavasszal 60.000 drb. fekete fenyő csemete lett beültetve és a folyó évre az államtól ismét 50.000 drb. érkezett. Amint ezekből látható, a társaság és a tulajdonos gróf ur elkövetnek mindent, hogy Fonyódot széppé, kellemessé és így vonzóvá és felejthetetlené tegyék.

Kitűnően van megoldva az egész telepnek élelmezési kérdése. Gróf Zichy Béla uradalma látja el a telep lakosságát mindennemű szükséglettel mérsékelt áron. Tüzifa, jég, kitűnő minőségű bivaly- és tehéntej, tejfel, túró, vaj, mindennemű zöldség és főzelék, gyümölcs, vad, bor, hizlalt ürü, mind a megrendelési könyv szerint már kora reggel mindenkinek lakására lesz oda állítva. Marha, borjú és sertéshus a faluban kapható, kenyér és süteményfélék minden nap frissen szállít a pék. Tojás és baromfifélék a hegyi lakosság és közeli majorokból hoznak elegendő mennyiségben. Hal minden nap kapható a jégvermeknél; egy szóval Fonyódon a legnagyobb kényelemben, jól és elég olcsón lehet élni. Ezentúl a kirándulásokhoz az uradalom kényelmes kocsikat tart a pusztán, a melyek mérsékelt áron mindig a rendelkezésre állanak, ez évben pedig omnibuszjáratot rendez be a vasutállomás és telep között, nemkülönben a telep és a fürdőház között.

A vendégeknek többféle kirándulási hely kínálkozik; így egész nap az erdőben való séta, a városhegytetőről való kilátás, a remek szép völgy a Basch erdőben, a hol a birtok egykori és a természet szépségei iránt fogékony tulajdonosa, Vodiáner van eltemetve, a közeli fenyvesek és szőlőtelepek. Csolnakázás és vadászat vízi vadakra kellemes szórakozást nyújtanak. A faluban már most is egy meglehetősen jó korcsma van, a hol mérsékelt áron jó italokat és ételeket lehet kapni, étterme igen szép és csinosan van berendezve, ugyan itt van 3 vendégszoba is. A folyó évben 2 nagy szálloda építése tervezetlik.

Fonyódnak természetadta előnye oly nagyok, hogy azokat csak az hiszi és méltányolja, aki ottan megfordult. Fonyódon nemcsak a nyári, hanem a kora tavaszi és késő őszi tartózkodás is igen kellemes, miután a két hegy közötti és déli rész mindig egyformán enyhe és meleg, az északi légáramoktól védett; ha valahol, úgy ezen helyen lenne a legalkalmasabb és leghelyesebb egy hospist a görvély és angolkóros gyermekek részére felállítani. Az elmúlt idény alatt az állandó fürdővendégek száma 106, az ideigleneseké pedig 166, így összesen 272 volt.

A víz pontos méréseim szerint, júliusban 18.5, augusztusban 17.7 R. átlagos hőmérsékű volt. A levegő júliusban 22.7 és augusztusban 20.2 C. átlagot adott. A csapadékos és szeles napok száma volt júliusban 5, augusztusban 6. Fonyódon a víz felől egész nap lengedez gyenge légáram, a mi az ott tartózkodást rendívil kellemessé teszi. Ezen túl pedig soha sincs por, mert nincs, ami azt előidézze. Az ott lakó egész nap hajadon fővel járkaíhat az erdőben, a hol a nap hevétől teljesen meg van védve. Az esték pedig az erőből jövő hús légáram miatt igen kellemesek. Gyönyörű látvány a hegyről nappal úgy, mint este, a víztükörnek sokféle színjátéka, a nap lementé által bearanyozott hullámok, majd midőn a szemben fekvő hegyek szürkés árnyékai megjelennek, míg végre minden elsetétedik s a villák verandáján ülve, gondolatainkba mélyedünk s hallgatjuk, hogy a víz moraja hogyan vegyül össze az erdő fáinak susogásával... Teljesen szélcsendes nap, mikor a szellő sem mozdult, a két hónap alatt mindössze 3 volt.

Mindezekből látható, hogy Fonyód úgy is, mint nyaraló és fürdőhely, úgy is, mint klimatikus hely, az első helyre van a somogyi Balatonparton a természet által kijelölve és ha tekintjük a tulajdonos gróf urnak nemes áldozatkészségét, az ottan megtelepülteknek a hely iránti mérhetetlen vonzódását és szeretetét, a kitűnő összeköttetést és nemcsak a természet, hanem az uradalom által nyújtott nagy előnyöket is, rövid időn elsőrangú nyaralóhelylyé is kell, hogy legyen. Legujabban egy nagy tőkepénzesekből álló vállalat van alakulóban, a kik Fonyódon az egész Inkey-féle Balaton víz és apadásra, nemkülönben gróf Zichy Béla urnak összes itten lévő fenyveseire ajánlatot tettek és ezeket örök áron megszerezvén, nagy befektetéssel egy nagyobb szabású tengeri fürdőtelepet akarnak létesíteni.

A tulajdonos gróf úr ád el ezentúl is villahelyeket; fent a hegy nyugati koronáján, mintegy 16 van kijelölve még eladásra.

A Basch területen megvett villahelyek is parcelláztattak és eladók, ez iránt Dr. Major Ferencz városi főorvos urnál tudakozódhatni Sz.-Fehérváron, míg az első iránt Lengyeltótiiban az uradalom igazgatóságánál.

Balaton-Fonyódról

Írja: Szaplanczay Manó dr.

Somogyvármegye, 1905. június 21.

I.

A tizenkét évvel ezelőtt alapított Fonyód, habár lassan, de évről-évre fejlődött s ma már elérte azt, hogy egyike a legnagyobb és legkeresettebb Balaton-parti telepeknek. Kedvenc kiránduló helye nemcsak Kaposvár város és a kaposvár-fonyódi vasút mentén fekvő községek lakosságának. hanem a vármegye alsó részéről jövő közönségnek is. De nagy számmal keresik fel Nagykanizsa, Székesfehérvár, Budapest és az ország minden részéből jövő nyaraló és kirándulók is úgy, hogy az állandó fürdővendégek száma az utóbbi években 5-600 között változott, a kirándulók száma pedig ezrekre megy. Ez utóbbi számot kétszeres, sőt háromszorosra lehetne emelni, ha a kaposvár-fonyódi vasúton motoros közlekedést létesítenének, vagy legalább a jelenlegi vonatok sebességét fokoznák, mert a mai menetidő mellett kétszer is meggondolja magát a kiránduló, míg a vonatra felül.

Hogy az elmúlt évek alatt mekkora fejlődést ért el Fonyód, elég meg említenem, hogy most már van a Béla és Sándor telepen, a vízparton, faluban és szőlőkben szétszórva összesen 60 villa. Van három szálloda, egyik a vasútállomás közelében, amely a kaposvár-fonyódi vasúttársaság tulajdona s jelenleg Mayer Benedek budapesti vendéglős bérlő. A másik a Szarvas szálloda fent a faluban, ez Rosenberger Simon tulajdona és ő maga kezeli. Mindenikben van 20 vendégszoba. A harmadik szálloda a «Sirály» a fonyódi Béla-telepen most készült el. Ez a villák közvetlen közelében, a villasor folytatásaként a hegy nyugoti lejtőjén, százados fák között áll. A «Sirály» gróf Zichy Béla és a Béla-telepesek tulajdona. Van benne 23 kényelmes és nagy gonddal bútorozott szoba és egy pompás csarnok. Mellette emelkedik a remek szép restauráció nagy termekkel és körül fedett terasszal. Úgy a szállodai szobákból, mint a restauráció helyiségeiből a maga nemében páratlan kilátás nyílik az alsó Balatonra. A «Sirály» szálloda házi kezelésben van, a restaurációt Schaller Alajos Fonyódon 8 év óta ismert vendéglős kezeli; a szálloda és restauráció június 22-én lesz a közhasználatnak átadva.

A szállodákon túl vannak bér-villák, amelyek mérsékelt áron kaphatók az egész, vagy a fél idényre. Vannak a villákban igen szépen bútorozott bérbeadó szobák is. Ilyen villák kaphatók nemcsak a Béla-, hanem a Sándor-telepen, a víz mellett, a faluban, a szőlőkben, de kényelmes tiszta lakásokat lehet kapni polgárházaknál is.

A fürdőzők részére a vízparton vagy a vízben kényelmes magán kabinok kaphatók, de vannak közös fürdőházak is és pedig: egy van a vasúti állomásnál, ez a vasúti szálloda tulajdona. A második a kápolna melletti lejáró közelében áll, ezt a faluban lakók használhatják. A harmadik és negyedik a Déli vasúti 103. számú őrháznál, a hegy nyugoti lábánál készült 34, illetve 14 kényelmes kabinnal. Ezek egyike a Béla-telepesek, a másik pedig a «Sirály» szálló vendégeinek használatára állanak.

A vasúti állomás közelében van a hajó kikötő, amelyet a kormány most fog átalakíttatni nagy költséggel olyan kikötővé, hogy a hajók közvetlen a vasúti vágányok mellé állhassanak, illetve ott köthessenek ki minden időjárás mellett.

A Déli vasúti 103. számú őrháznál, a jelenlegi állomástól 2 kilométer távolságra sikerült végre kieszközölni egy vasúti megállóhelyet.

Ez az új megálló igen fontos nemcsak a Béla-telepesek kényelmére, hanem a «Sirály» szálloda vendég forgalmára. De különösen életkérdés ez a hegy nyugoti lábától egész Mária-telepig 7 kilométer hosszban elterülő és most már beparcellázva eladásra bocsátott fenyves erdő területre.

A fenyves erdő és a víz között széles száraz homok pad terül el, az egész terület egyike a legszebb és legalkalmasabb villa-területnek. A magasabban fekvő fenyves erdőben kész parkot kapnak a vevők, ahova a villákat építhetik. Az erdőtől, illetve a villától a vízig pompás homoki szőlőt lehet telepíteni, a szőlő végénél pedig a Balaton hullámai várják fürdésre a lakót.

Hiszem, hogy az eladásra szánt, mintegy 30 parcella, hamarosan vevőkre fog találni, mert most már egyik végén a «Máriatelepi», másik végén a «Béla-telepi» megállóknál kényelmesen megközelíthetők. Ennek az óriási területnek az eladása, betelepítése lesz a koronája az alsó Balaton fölvirágzásának, kivált ha a nem messze elterülő Balatonberek is egyszer lecsapolás, illetve kiszáritás alá kerül.

Somogyvármegye, 1905. június 22.

II.

Fonyódnak, mint minden helynek a világon, van sok híve és sok ellensége is. Hívei azok, akik a csendet és nyugalmat, a nagy kiterjedésű erdőket, a hegyet, a szőlőt, a pompás homokot, a nagyszerű hullám-verést és végül a maga nemében páratlan kilátást szeretik. Míg ellenségei szidják a hegyet, az erdőt, a berket, a szűnyogot (ami különben itt sincs több a szűnyogos esztendőkből, mint akármelyik más helyen akár a Margit-szigeten), szidják az unalmat és végül kikiállították antiszemita helynek. Nohát talán egyben-másban lehet igazuk, de ebbe az utolsóba nincsen. De nem is unalmas Fonyód. Aki a természet szénségeiben gyönyörködni tud, aki szereti a napot, a vizet, a jó meleg homokot, az erdőt, a hegyet, a fürdést, csolnakázást, horgászást, vadászást a berek szárnyasaira, itt nem unthatja magát. Ha pedig mindez nem kell valakinek, úgy ott a három vendéglő, találhat ott olyan szórakozást, amelyet akar.

A hölgyek kiválóan kedvelik Fonyódot, mert itt még nem járja a sok toalett, a sok öltözködés. Kedélyesen jegyezte meg évek előtt egy úri ember, hogy: »amelyik asszony pedig itten parádézik, annak nem köszönünk«.

Hanem azután Fonyód a gyermekek kedves helye igazán. Itt szabad a vásár; egész nap barangolni az erdőben szabadon, fölügyelet nélkül. Itt nem kell őket féltetni, hogy valami baj éri, mert az egész erdő egy zárt terület, amelyben más mint a vendég és kiránduló, nem igen jár.

A fonyódi hegy a Balaton déli partján páratlan a maga nemében. Meredek fallal emelkedik a víz felől és szelíden lejt keletnek, nyugatnak és délnek. Északi részén, keleti lábától nyugoti lábáig és fel a két hegy csúcsáig remek szép, kistrészen akác, nagyrészen cser és tölgyerdő borítja, melynek összterülete 150 holdat tesz ki. A csúcsoktól pedig keletnek, nyugotnak és délnek szép szőlőterületek vannak és ezekben szétszórva a lakóházak.

Legmagasabb pontja az úgynevezett «Várhegy» az Adria felett 233 m. magasságban. A várhegy gyalog a vasúti állomástól, vagy a vasúti szállodától és a Sándor-telepről folyton erdőbe menve, félóra alatt érhető el. A faluból és «Szarvas» szállodából 15 perc alatt, míg a «Béla-telep» és «Sirály» szállodából 10 perc alatt lehet kényelmes séta úton feljutni. Ha kissé kimelegszünk, a felmenetelt nem bánjuk meg, mert bőven kárpótol a fáradságért a maga nemében páratlan kilátás, az a nagy arányú panoráma, ami innen szemünk elé tárul.

Itt igazán elmondhatjuk, amit József nádor mondott a tihanyi hegyről széttekintve a Balatonra, hogy «Ornamentum est regni Hungarie.»

Lábaink alatt fekszik az egész Balaton. Látjuk a kenessei fehér partokat és látjuk Keszthely városát, látjuk a déli parton fekvő községeket és nyaraló-telepeket. Északról a remek zalai hegyláncot. Éppen velünk szemben fekszenek legszebb alakulatai és a költők által is megénekelte legnevezetesebb pontjai: Szigliget és Csobánc váromladékaival, Badacsony, Gulács stb. remek szőlőkkel. Míg dél felé fordulva Somogyvármegye marcalii és lengyeltóti járásainak egy része mint egy szép park látszik. A hegy lábánál látjuk az óriási Balaton bozótot csillámló tavai és csatornáival, rengeteg nádasaival és vízimadaraival. Merem állítani, hogyha ez külföldön volna, már régen drótkötél pályán, vagy fogaskerekűn lehetne ide följutni. A kirándulók ezrei keresnék föl kora hajnal-tól késő estig. Innen nézni a nap fölkelését és a nap lenyugtát, nappal nézni a víz színjátékát, feledhetetlen azoknak, akik látták és hihetetlen azoknak, akik azt nem látták. Ez maga megérdemli, hogy Fonyódot a nyaraló és kiránduló közönség fölkeresse.

Somogyvármegye, 1905. június 24.

III.

Nem mulaszthatom el, hogy ki ne térjek egy olyan kérdésre, ami miatt nemcsak Fonyód, hanem a többi Balatonparti fürdőhely sem tud boldogulni, hogy egyik sem hozza meg a befektetett tőkének kamatait, sem a vállalkozásoknál, sem a magánosoknál. Ez pedig az idény rövid volta. Sajátságos az a közhit, hogy a Balatonpartra csak akkor lehet és érdemes menni, mikor fürödni le-

het. Hát aki ismeri a Balaton vidéket, az jól tudja, hogy a Balaton vidék éppen akkor a legkopárabb, a legkietlenebb és a nagy hőség miatt igen soknak kellemetlen. Természetes, hogy a fürdés július és augusztusban a legkellemesebb, de igen jól lehet fürödni sokszor május, június és szeptemberben is csakhogy ezekbe a hónapokba a fürdés idejét kell jól megválasztani t. i. vagy a déli, vagy a korai délutáni órákat. Kora tavasszal a tengerparti helyekre sietők sem keresik a fürdést, hanem a meleget, a tiszta jó tavaszi levegőt.

A Balatonvidék a legszebb és legkellemesebb, különösen a kirándulóknak május, június és szeptemberben. A tavasz a maga fenségében bámulatosan szép. A fonyódi erdő balzsamos levegője, a rengeteg madárdal, az ibolyavirágzástól kezdve az akác, a hárs, a bodza stb. fák és bokrok elvirágzásáig a mindenfelé kábító illat-tál telített levegőben lakni, vagy járni, isteni élvezet. Aki ezt élvezte, tudja és vallja, hogy Fonyódon a tartózkodás különösen a vérszegény és elgyengülteknek, idegeseknek, május és júniusban a legkellemesebb, vagyis olyan hónapokban, amikor egy-két lakáskeresőn kívül ott senki sem jár. Merem állítani, hogy fölé akármelyik tengerparti hellyel. Ilyenkor a nap heve nemhogy kellemetlen, sőt ellenkezőleg kellemes, fölüdítő nemcsak a testre, hanem az egész környezettel együtt a lélekre is. Szeptember is igen szép és végtelen kellemes. Ilyenkor a nap heve ismét nem olyan erős, csakhogy rövidebb a nap, korán beáll az est. Ebben a hónapban lehet a kitűnő szőlőkúrát csinálni, amely kúrát máig sem használják úgy ki a betegek, amint lehetne és kellene.

Tudom, hogy a rövid fürdőidénynek oka még az is, hogy az iskolák miatt a családok egy bizonyos időhöz vannak kötve. De egy kis jóakarattal ezen a rendszeren lehetne segíteni. Volt is szó erről már a fürdő törvénytervezet tárgyalásakor, amiből sajnos máig sem lett semmi, – t. i., hogy meg kell szüntetni azt a sok évközi szünidőt és nem kell az év végén a június hónapot és a tanév elején a szeptember hónapot eltölteni olyan dolgokkal heteken át, amit napok alatt el lehet végezni. Miért ne lehetne három hónapos a nagy szünidő, június közepétől szeptember közepéig?

De igen sok olyan család is van, ahol nincsenek gyermekek és még sem látjuk őket sem az elő-, sem az utó-idényben. A külföldi fürdő és nyaralótelepek virágzásának egyik főtényezője az elő- és utó-idény kihasználása és hozzá ez még olcsóbb is.

Hány magyar ember megy már május és júniusban külföldre és hány nem jön még haza szeptemberben sem? – Mindezeknek a megszívlelésével sokat segíthetnénk nemcsak a Balaton parti, hanem az összes magyar fürdőkön.

(Vége.)

Fonyód Balatonfürdő

Kiadja a szépítési egyesület. Ára 40 fillér.
11 fényképfelvétellel és 1 alaprajzzal – Fonyód, 1907

A Balaton somogyi partján, hol a kaposvár-fonyódi vasút a Déli-vasúthoz csatlakozik, emelkedik a magas, kettős kúpú fonyódi hegy. Ez a hegy páratlan a maga nemében a Balaton déli partján. A víz felől meredek falként emelkedik délnek, keletnek és nyugatnak meg szelíden lejt. Éjszaki felét keleti lábától nyugati lábáig és felfelé a két hegy csúcsáig remek cser- és tölgyerdő borítja, melynek összterülete 150 holdat tesz ki. A csúcsoktól délnek, keletnek és nyugatnak szép szőlőterületek vannak és e szőlőkben épült házakból áll tulajdonképpen Fonyód község. A legmagasabb pont az úgynevezett „Várhegy” az Adria felett 233 méter magasságba. Hajdan Kupa vezérnek Somogyvármegye fejedelmének, később Magyar Bálintnak tulajdona volt a fonyódi vár.

Az erdő közvetlen a vasúti állomás és hajókikötő mellett kezdődik. Folytonosan erdőben menve, érjük el a falut és fürdőtelepeket. A fonyódi erdő minden pontjáról és a közeli szőlőkből is, a maga nemében páratlan kilátás nyílik az egész Balatonra és a zalai hegyekre. Épen velük szemben fekszenek a zalai hegyek legszebb alakulatai és a költők által is megénekelte legnevezetesebb pontjai: Szigliget, Csobáncz váromladékaikkal, Badacsony, Gulács stb. remek szőlőterületeikkel.

Délfelé, keletnek és nyugatnak pedig Somogyvármegyéből egy jó darab, mint remek park terül el lábaink alatt. Maga a kilátás megérdemli, hogy Fonyódot és ottan a várhegyet felkeressük. Innen nézni a nap felkeltét és lenyugtát, nappal nézni a víz színjátékát, feledhetetlen azoknak, akik azt nem látták.

Fonyód, mint fürdő és nyaralóhely 12 évvel ezelőtt alapított és ma már egyike a Balatonpart legnagyobb és legkeresettebb fürdőhelyeinek. Az erdő közvetlen közelében, de a szőlők között, a hegy keleti oldalán fekszik a „Sándor-telep”. a gróf Zichy-féle erdőben pedig éjszak és éjszaknyugatnak a „Béla-telep”.

Fonyódon van három szálloda, és pedig egyik a vasúti- és gőzhajóállomás közelében; ez a kaposvár-fonyódi vasút társaság tulajdona, bérloje Mayer Benedek budapesti vendéglős; van benne 20 szoba. Az erdőbe menve, a falu elején van a „Szarvas”-szálloda, ez Rosenberger Simon tulajdona és ő maga kezeli; ebben is van 20 szoba. A harmadik szálloda a „Sirály”. Ez a Béla-telepi villák mellett épült, a hegy nyugati lejtőjén, százados fék között van benne 25 fényesen berendezett szoba. A szálloda mellett emelkedik egy igen szép restauráció nagy termekkel és körül fedett terasszal. A „Sirály”-nak minden szobájából és a restauráció helyiségéből páratlan kilátás nyílik az alsó Balatonra.

A szálloda házi kezelésben van, a restaurációt pedig Schaller Lajos vendéglős kezeli.

A három szállodán túl van a Béla-telepen, a Sándor-telepen, a faluban, a szőlőkben, a vasúti állomás mellett szétszórta 60 villa. Ezeken túl a polgárok-

nak is sok szép, fürdővendégek részére berendezett házuk van. A villák és magánházak nagy része mérsékelt áron fél, vagy egész időnyre bérbe vehetők.

A béla-telepi villák lakóit gróf Zichy Béla ottani uradalma élrelmezi, a többit a polgárság és a szomszédos községek lakói látják el élelmiczikkkel. A faluban vannak kereskedések, hol minden kapható és van 2 mészárszék is.

Fonyódon, a hegy keleti lábánál van a Déli-vasútnak és a kaposvár-fonyódi vasútnak állomása, hol az összes nappali és éjjeli vonatok megállanak. Az állomás mellett van a nagyszabású hajókikötő. A hegy nyugati lábánál van a Déli-vasútnak „Béla-telep” megállóhelye, honnan a „Sirály”-szálloda 5 perc és a Béla-telepi villák 10 percz alatt érhetők el.

Posta- és távirdahivatal van a vasúti állomáson és a „Sirály”-szállodában, ezeken túl van a távbeszélő állomás is.

A vasúti állomás és a kikötő mellett, valamint a faluból a kápolna melletti lejárónál és a „béla-telepi” megállóhelynél is nagy és kényelmes, számtalan kabinnal ellátott fürdőházak állanak a fürdővendégek és a kirándulók rendelkezésére igen mérsékelt áron.

A vasúti állomás és kikötőtől jó karban tartott kocsi- és gyalogutak vezetnek Fonyód minden részéhez és a telepekhez.

A Sándor-telepről és az akörül fekvő villákból egyenesen úton 5 perc alatt érni el az állomást és a fürdőházakat. A falunak hegyen fekvő részéből, az erdőn keresztül igen szép és kényelmes út és lejáró vezet el a kápolna mellett a vízpartra, amelyen 10 percz alatt érünk le a fürdőházakhoz. A Béla-telepnek a hegyről három gyalogútja és egy kocsilejárója van a vízhez, illetve fürdőházakhoz. A Márffy-térről kiinduló lejárón 5 percz alatt érjük el a fürdőházat, ezt használják a lemenetelre. A másik kettő kényelmes a felmenetelre és a „Sirály”-szálloda 5 percz távolságra van, míg a Béla-telepi villák bármelyikéhez 15-20 percz alatt érünk el.

Az állomáson kényelmes bérkocsik vannak minden vonatnál, ezek a hatóság által megállapított áron szállítják az utazó- és kirándulókat Fonyód bármely pontjára.

Fonyódot a remek kilátás, a tiszta, pormentes levegő, a nagyszerű erdőterület, a csend és nyugalom, a kitűnő homok, nemcsak a vízparton, hanem még fent a hegyen is, az éltető napfény, a bársonyos és lassan mélyedő víztalaj és a pompás hullámverés teszik egyik legkeresettebb balaton-parti fürdőhellyé.

Tekintve a hegy és erdő nagy kiterjedését, továbbá a hegy nyugati lábától, illetve a Béla-telepi megállóhelytől egészen a „Mária-telepig” elterülő remek szép fenyves erdő és homokpart területet, amely parcellázva és már nagyrészt eladva is van, legfejlődésképesebb helye is a somogyi partnak.

A tartózkodás rendkívül kellemes már május 1-jétől és egészen október közepéig élvezhető; Fonyód nemcsak fürdő, hanem tavasszal és ősszel klimatikus hely.

Fonyódról mindennemű felvilágosítással és lakásközvetítéssel szolgál az előjáróság, a Béla-telepről az igazgatóság, a szállodákról pedig az illető bérletek.

Szaplonczay Manó

Balaton-Fonyód

In: A Balaton összes fürdő és üdülőhelyeinek leírása
a Balatoni Szövetség támogatásával. Kaposvár, 1907. 53-56.

A Balaton somogyi partján, ott ahol a Kaposvár- fonyódi vasút a Déli-vasúthoz csatlakozik, emelkedik a fonyódi hegy szelíd lejtőjű, magasra felnyulakodó, alul fehérfalú házakkal, díszes nyaralókkal, feljebb szőlővel és erdővel borított kettős csúcsa, amelynek aljában megpillantjuk a Balaton csillogó, kékes-szürke víz színét s magunk előtt látjuk azt az isteni vidéket, amelyet az Úr talán csak azért teremtett, hogy minden időknek hirdesse az ő nagyságát.

A hegy a víz felől meredek falként emelkedik; délnek, keletnek és nyugatnak meg szelíden lejt. Északi felét keleti lábától nyugati lábáig és felfelé a két hegy csúcsáig remek cser- és tölgyerdő borítja, melynek területe kerek 150 hold.

A csúcsoktól délnek, keletnek és nyugatnak szép szőlőterületek vannak és e szőlőkben épült házakból áll tulajdonképpen Fonyód község. A legmagasabb pont az úgynevezett „Várhegy”, melynek az Adriai-tenger felett 233 méter a magassága. Hajdan Kupa vezérnek, Somogyvármegye fejedelmi urának, később Magyar Bálintnak tulajdona volt a Fonyódi vár.

Sajátságos alkotású hegy ez a „Várhegy”. Eredete felől még legkiválóbb tudásaink sincsenek tisztában. De alakja, egész alkotása, látatörmeléke azt látszik bizonyítani, hogy valamikor, évezredekkel ezelőtt tűzokádó hegy volt, amely azonban kialakulása legelső időszakában a Pannóniai tenger eltűnése következtében megszűnt működni.

Az erdő közvetlen a vasúti állomás és hajókikötő mellett kezdődik. Folytonos fák között haladva, jól gondozott árnyas utakon érjük el a falut és fürdőtelepet. A fonyódi erdő minden pontjáról és a közeli szőlőkből a maga nemében páratlan kilátás nyílik az egész Balatonra és a Zalai hegyekre.

Lábunknál a szelíden ringó tó vize csillog...

Északkelet felől gyenge szél fújdogál s a kikötőben csendesen pihenő yacht fehér vitorlája, mint valami mesebeli madár óriási szárnya, kezd kifeszülni, dagadozni.

A parthoz az eol-hárfa ritmikus zengéséhez hasonlóan gyenge morajlással ütődik oda egy- egy hullám. S túlról, a zalai partokról felénk köszönt a Badacsony, a karcsú Gulácsi-hegy és Szigliget, melynek tetején omladozó vár beszél arról a rég elmúlt, eltűnt időről, amikor még daliás leventék pihentek ott ki a hazáért vívott harcok után fáradalmaikat.

S amíg a legtisztább gyönyörűségtől szinte megmámorosodva nézzük a lábunknál nyugvó Balatont, fájó szívvel gondolunk arra, hogy hányan mennek el honfitársaink közül messze idegenbe, ahelyett, hogy ide jönnének gyönyörködni a magyar föld csudálatos szépségében s idehívnák még azokat is, akik ezt az országot még nem ismerik.

Ez a gyönyörű tó a maga bámulatosan nagyszerű keretében s az itt élő tözs-gyökeres, tisztességtudó, józan magyar nép megérdemelné, hogy a földkerekség legtávolabbi lakói is fölkeressék, megismerjék és megszeressék...

Dél felé, keletnek és nyugatnak, mint valami remek park, Somogyvármegye gazdag földjének egy darabja terül el lábaink alatt. Maga a páratlanul fenséges kilátás megérdemli, hogy Fonyódot és a várhegyet fölkeressük. Innen nézni a nap felkeltét és lenyugtát, bámulni a víz leírhatatlan szép színjátékát, feledhetetlen látvány. De ezt a színjátékot leírni nem lehet...A legjobb leírás csak halvány képe a valónak.

Fonyód mint fürdő és nyaralóhely 1894-ben alapítottatott és ma már egyike a Balatonpart legnagyobb és legkeresettebb fürdőhelyeinek. Az erdő közvetlen közelében, de a szőlők között, a hegy keleti oldalán fekszik a „Sándor-telep”. A gróf Zichy -féle erdőben pedig éjszak és éjszaknyugatnak a „Béla- telep”.

És most tegyünk egy kis sétát e páratlan szép fürdőtelepen.

Alig hogy kiszállunk a vonatból, csinos külsejű nyaralók közé jutunk s azonnal látjuk, hogy a Balaton egyik legszebb, legkeresettebb fürdőhelyén vagyunk. A vasúti vendéglő mellett elhaladva, mielőtt felmennénk a szelíd lejtővel emelkedő, erdővel borított hegyoldal kanyargós, de jól gondozott útján, kerülünk le egy két percre a Balatonra.

Siessünk, mert éppen most köt ki a hajó... A messze benyúló kikötő töltésin végig sétálva, balról is találunk egy hatalmas, szinte félkörszerűleg hajló mólot. A két jól épített, hatalmas kövekből készült gát között pompás csendes és mély vizű öböl van, amelyet azért készítettek, hogy a Badacsonyi bazaltbánya értékes követ idáig hajón szállítva átadhassák a forgalomnak.

Jobbról a nagy fürdőházat és számtalan apró fürdőbódét láthatunk. Bent a vízben meg egész sereg ember fürdik... Előttünk a mosolygó víztükör csillog s a vizen túl a zalai hegyek csudálatosan szép koszorúja rajzolódik bele a levegőbe.

De forduljunk vissza, induljunk neki a „nagy” útnak, föl a hegyre, amelynek néhol ugyancsak meredek oldalába parti fecskék ütöttek békés tanyát. Árnyas fák alatt járva, lépten- nyomon jókedvű nyaralókkal találkozáva, észrevétlenül jutunk fel egy kis tisztásig, ahonnét már oda láthatunk a Béla-telep gyönyörű villáihoz.

Éjszaknak, a fák lombjai között összeölelkezik az égbolt a vízzel. Fönt, a hegy vállán zöldellő fák közül barátságos nyaralók változatosnál változatosabb alakú tetői, tornyocskái tűnnek elő.

Nemsokára odaérünk a falu egyetlen utcájához, de most tovább megyünk s egy-kettőre eljutunk Béla-telep gyönyörűségei közé... A villasor végén van a „Sirály” szálloda, amelynek helységeiből páratlan kilátás nyílik az alsó Balatonra. Itt kanyarodik le az út a Déli- vasút „Béla- telep” megállóhelyéig, honnan a Sirály 5 perc, a Béla- telepi villák pedig 5-10 perc alatt érhetők el.

Innét visszatérve kerülünk el a faluba, melynek barátságos, tiszta házai között a kényelmesen épült „Szarvas” szállót pillantjuk meg. Egy kis dülő- úton

jól gondozott szőlőültetvények között haladva a Sándor- telepre érkezünk, ahol a fehér falú házikók közül több csinos villa köszönt bennünket.

De már újból látjuk a Balaton hullámzó néhol- néhol szinte haragosan zöld vizét s egy-két perc múlva megpihenhetünk a vasúti vendéglő árnyas udvarán.

A vasúti állomástól s a kikötőtől jó karban tartott kocsi- és gyalogutak vezetnek Fonyód minden részéhez és a telepekhez.

A Sándor- telepről és az akörül fekvő villákból egyenes úton 5 perc alatt érni el az állomást és fürdőházakat. A falunak hegyen fekvő részéből, erdőn keresztül igen szép és kényelmes út és lejáró vezet el a nemrégiben épült csinos kápolna mellett a vízpartra, amelyen 10 perc alatt érünk le a fürdőházakhoz. A Béla- telepnek a hegyről három gyalogútja és egy kocsilejárója van a vízhez, illetve fürdőházakhoz. A Márffy- térről kiinduló lejárón 5 perc alatt érjük el a fürdőházat, ezt használják a lemenetelre. A másik kettő alkalmasabba felmenetelre és a „Sirály” szálloda mellett vezet el; ez utakon igen kényelmesen menve a fürdőháztól bármelyik villához 10-15 perc alatt eljuthatunk.

Az állomáson kényelmes bérkocsik vannak minden vonatonál, ezek a hatóság által megállapított áron szállítják az utazókat és kirándulókat Fonyód bármely pontjára.

Fonyódot a remek kilátás a tiszta, pormentes levegő, a nagyszerű erdőterület a csend és a nyugalom, a kitűnő homok, nemcsak a vízparton, hanem még fenn a hegyen is, az éltető napfény, a bársonyos és lassan mélyedő víztalaj és a pompás hullámverés teszik egy legkeresettebb fürdőhelyé.

Tekintve a hegy és erdő nagy kiterjedését továbbá a hegy nyugati lábától illetve a Béla- telepi megállóhelytől egészen a Mária- telepig elterülő remek szép fenyves erdő és homokpart terület, amely parcellázva és már nagyrészt eladva is van, a legfejldőkésebb helye a somogyi partnak.

Fonyód máris a legkeresettebb balatoni fürdők egyike, évenként 6-700 állandó fürdővendég tartózkodik itt a kirándulók száma pedig 3-4000-et is meghaladja.

De ha így halad, rövid idő múlva nemcsak Magyarországon, hanem még annak határain túl is, messze földön ismeretes lesz, mint egyik legkedvesebb, páratlan szép fekvésű fürdőhely.

Fonyód, mint fürdőhely. Fonyódon a fürdés a Balaton bársonyos homokja és lassú mélyülése következtében kitűnő, de Fonyód nemcsak mint fürdőhely, hanem mint klimatikus hely is megbecsülhetetlen. A tartózkodás már május elejétől fogva egész október közepéig rendkívül kellemes itt. A fürdővendégek masszaget, savó- és tejkúrát, szőlőkúrát, fővény- és napfürdőt és kneipkúrát is használhatnak.

Lakásviszonyok. A villákban és magánházakban közel 400 szoba kiadó.

Négy szálloda van, u. m. a Vasúti-, Szarvas-, Hullám- és Sirály- szálloda, amelyekben együttesen 75 szoba bérelhető. Valamennyi szálló a legnagyobb kényelemmel van berendezve.

A szállodai szoba-árak- egy napra- 2 K 40 f. és 6 K között váltakoznak s a Szarvas- és Vasúti-vendéglőkben ezenkívül még a szolgaszemélyzetnek is kell fizetni mérsékelt (30-40 fillér) díjat.

A szállodákon kívül a Béla- és Sándor-telepen, faluban, szőlőkben, a vasúti állomás mellett szétszórva 71 villa van. Úgy ezekben, mint a polgárság egyszerű, de tiszta házaiban bérelhetők egy, két, esetleg több szobás lakások fél vagy egész évadra.

Villákat fél idényre 3-400 koronáért, egész évadra pedig 600-1600 koronáért lehet bérelni, nagyság, illetve szobák száma szerint. A villák valamennyien teljesen bútorozottak és konyhával s a hozzátartozó dolgokkal is el van látva. A polgárok házaiban 2-3 szobás lakást konyhával 200-400 koronáért lehet bérelni fél idényre; egészre pedig 3-500 koronáért.

Elő- és utóévadban a lakások általában közel 50%- tel olcsóbbak.

Úgy a szállodák, mint a villák és a polgárság házai a közegészségügyi követelményeknek teljesen megfelelően vannak építve. A szobák tágasak kényelmesek és csinosan bútorozottak. A szobákat és a fürdőtelepet acetilénnel és petróleummal világítják.

A szállodák és villák a parttól 100-200-1000 méter távolságra vannak.

Lakások bérbevétele ügyében a szállodák bérlői, valamint Fonyód község fürdő-és nyaraló egyesülete nyújtanak felvilágosítást.

Élelmezési viszonyok. A fürdőhely villáiban és magánházaiban lakó vendégek maguk is vezethetnek háztartást.

Élelmezési cikkeket különösen a bélatelepi villák szerezhetnek be könnyűszerrel, amennyiben ezeket a Zichy grófok uradalma élelmezi.

A többi a polgárság és a szomszédos község lakói látják el élelmiszerekkel. A faluban vannak kereskedések, hol minden kapható és van mészárszék is.

A húсарak a következők: marhahús kg-ja 1 K 20 f, 1 K 60 f, borjú és disznóhús 2 K, zsír 2 K, vaj 2 K 80 f. A tej literje 20 fillér, a tejfelé 1 K. A tojás darabja 6 f.

A szállodákban elég olcsón és igen jól lehet étkezni. Table d'hotel és pensiorendszer szerint is étkezhetik bárki napi 3 koronától feljebb.

A szállodákban az ételek árai a következők: leves 16 f, marhahús 40 f, főzelék 48 f, tészták 40-50 f, sütek 1-1 K 60 f, kávé 40-50 fillér.

Fürdőárak, gyógydíj. Fürdőárak a következők: egy fürdés ruha nélkül 30 f, ruhával 60 f; kabinbérlet egy óra 30 K. de egy kabint 2-2 család is kibérelhet.

Gyógy-és zenedíj fejében a családfő az egész fürdőévadra 2 koronát, 15 éven felüli családtagjaiért 1-1 koronát fizet. Azonban 6 koronánál többre családonkint nem terjedhet a gyógydíj.

Kirándulóhelyek, szórakozások. Fonyódról úgy vasúton, mint hajón és gyalogszerrel is pompás kirándulásokat lehet csinálni. Átellenben Badacsony, Szigliget s a zalai part gyönyörűbbnél gyönyörűbb partjai hívogatnak. A somogyi oldalon a közeli Mária-telep, a szomszédos fürdőhelyek s a Fonyódtól vasúton 1 óra távolságra levő s egykori apátságáról, illetőleg annak romjairól nevezetes Somogyvár érdemelnek említést. Magában Fonyód fürdőtelepen a

történeti emlékezetű várhegy és várárok, továbbá a Nagyberek madárban gazdag nádasai tarthatnak számot a megtekintésre.

A vendégek szórakoztatására van még gyönyörű árnyas sétálóhely az erdő utain, van kávéház, olvasóterem, jó cigány, labdázó és teniszező hely. Kitűnő mulatság a halászgatás és a csónakázás.

Csónakot 1 órára 0,50-1 koronáért, egy egész napra pedig 6 koronáért lehet bérelni.

Közlekedési viszonyok. Fonyódon, a hegy keleti lábánál van a Déli-vasútnak és a Kaposvár-fonyódi vasútnak állomása, hol az összes nappali és éjjeli vonatok megállanak. Az állomás mellett van a nagyszabású hajókikötő. A hegy nyugati lábánál van a Déli vasút „Bélatelep” megállóhelye.

Posta-és távíróhivatal kettő van. Egyik a vasúti állomáson, a másik a Sirály-szállodában. Van távbeszélő állomás is.

A vasútnál, amint már említettük, állandóan van lent bérkocsi. Megrendelésre 2 korona, a poggyász darabja 20 fillér. Ha a kocsi nincs megrendelve, egy személy után 1 korona a fuvardíj.

(Szaploneczay Manó)

Fonyód

In: Balaton 1908. június 1. 14-16

A Balaton somogyi partján, hol a kaposvár-fonyódi vasút a déli vasúthoz csatlakozik, emelkedik a magas, kettős csúcsú fonyódi hegy. Ez a hegy páratlan a Balaton déli partján. Míg a víz felől meredek falként emelkedik legnagyobb magasságban 70 méterig, a Balaton színe felé, addig keletnek, délnek és nyugatnak szelíden lejt. A csúcsoktól északnak, kelet és nyugatnak fekvő oldalát remek mintegy 80-160 éves tölgy és cser erdő borítja, melynek kiterjedése 150 hold. A csúcsoktól dél felé pedig pompás szőlőterületek terülnek el.

Legmagasabb pont az úgynevezett „Várhegy” az Adria fölött 233 m. magasságban, hajdan Kupa vezérnek, Somogy vármegye fejedelmének, később Magyar Balázsnak vára emelkedett itten. A várárok ma is teljes épségben megvan, a romokat azonban széthordta a falu lakossága és csak egyes darabok láthatók még belőle. A fonyódi erdőből, annak minden pontjáról a maga nemében páratlan kilátás nyílik az egész Balatonra és a zalai hegyekre. Épen vele szemben fekszenek a zalai hegyek leszebb geológiai alakulatai és a költők által is megénekelt lemeredekebb pontjai: Badacsony, Szigliget, Gulács, Csobáncz stb.

Ez a látkép maga megérdemli, hogy a kirándulók Fonyódot fölkeressék. A hegy lábán csillog a Balaton zöldes szürke színe és látjuk az egész Balatont lábaink alatt elterülni. Szemlélhetjük a kenesei fehér partokat, melyek, mint a doveri kréta partok, csilognak felénk, látjuk Keszthelyt és látjuk az összes balatonparti fürdőhelyet, Füred és Almádit kivéve; az ezekre való kilátást elzárja a tihanyi hegy foka.

Fonyódot 15 év előtt alig ismerte néhány ember; a lakosok leginkább halászok és szőlőművelők voltak, kik csendes békességben éltek és a filoxera pusztítása folytán mindegyre vándoroltak Szlavóniába. Néhány lelkes kaposvári ember, kikben már élt a Balaton szeretete s a kik már azelőtt is hol Berény, Keresztúr és különösen Boglára jártak fürdőzni fogott össze, hogy ezt a gyönyörű helyet tegye meg azzá, a mire a természet által hivatott.

A kaposvári balatonjáról 14 év előtt alapították meg több budapesti és más városbeli úri emberrel együtt a gróf Zichy Bélától megvett erdőben a „Bélatelepet” és ezzel egész Fonyód jövőjét megvetették. A telepítés hatalmas lökést adott a kaposvár-fonyódi vasút építésének, melylyel megnyílt az út a székesfehérvárból és a vármegye belsejéből a Balaton partjához. Nemsokára követte a hajókikötő, a mely páratlan mű a maga nemében az egész országban. Így fejlődött Fonyód napról napra, évről évre olyan arányokban, hogy néhány esztendő még és az egész hegyet egy villaváros fogja borítani.

Fonyód, mint nyaralóhely, több részből áll. A vasúti állomás és kikötő közeliében is vannak villák és egy nagy, 20 szobás szálloda; kissé távolabb a hegy keleti lejtőjén van az úgynevezett „Sándortelep”, majd az erdőben jó és árnyas kocsi vagy gyalogúton menve elérjük az úgynevezett falut, 8-10 percz alatt, a hol már szintén sok villa és átalakított polgárház van. Itt vanegy igen jó vendéglő a „Hullám” és a faluba beljebb a Rosenberger-féle szálloda 20 szobával és jó étteremmel. A falu irányában, de az erdőben, az úgynevezett Bihar és Velits területen szintén igen szép villák állanak és itt van a remek kis kápolna is. Az erdőben a kocsút mellett és a „Bélatelep” közvetlen szomszédságában van a Lajoslak, szintén 20 bérszobával és ez évben már éttermet is nyitnak benne.

Ezután következik a „Bélatelep” villasora. A hegy koronáján félkör alakban állanak a szebbnél szebb villák. Az egész telep a nagy erdőben van, a villák előtti, mintegy 16 holdas terület, szépen van parkírozva, ültetve, igen jó kocsi és gyalogutakkal ellátva. Egy szép parti sétány fut a hegy szélén másfél kilométer hosszban, honnan a legszebb kilátást élvezhetjük állandóan a Balaton minden pontjára. A „Bélatelep” végében, a hegy nyugati oldalán áll a pompás „Sirály” szálló. A szállóban van egy nagy csarnok, posta és távirda hivatal és 22 szebbnél-szebb kilátású és igen szépen bútorozott szoba. A „Sirály” mellett épült az étterem, melynek fedett terraszáról és étterméből is remek kilátásunk van a Balatonra, a nagy hegyekre, A Mária-telepig terjedő fenyves erdőre, melyet már parcelláztak és legnagyobb részben eladtak, s hol mint a gomba a földből, nőnek a villák és szőlőterületek. A Sirálytól öt perczre a hegy nyugati sarkánál van a Déli vasút Bélatelep megállóhelye és itt van két nagy fürdőház is. Egyik 34 kabinnal a 34 villa részére, másik 12 kabinnal a Sirály vendégei részére. A Bihar és Velits területen, illetve a hegy alatt szintén nagy fürdőház és sok kabin áll az ottani villatulajdonosok és a faluban nyaralók részére. A nagy állomás és a kikötő mellett is van egy nagy fürdőház és sok kabin részint az alsó vasúti vendéglőben lakók, részint az állomás mellett és a Sándot telepen lakók rendelkezésére. Úgy az állomás közelében, mint a faluban jó üzletek vannak, hol minden kapható és a faluban van három mézszárszék is. A Béla

telepet az uradalom éllelmezi, s mindent házhoz szállít. A többi helyet pedig részint egy szomszédos gazdaság, részint polgárok látják el élelmiczikkekkel, nem túl drága árákon.

Fonyódról igen könnyen lehet mindenfelé akár vasúton, akár gőzhajó kirándulni, de a telepeknél csónakok is kaphatók kirándulásra. Ezentúl tenisz pályák is állanak rendelkezésre.

Fonyód négy nagy szállodájában és 60 villájában évenként 5-600 állandó fürdővendég lakik és naponta a kirándulók százai keresik föl. Az állomáson mindenvonatnál bérkocsik állnak mérsékelt árákon a vendégek szolgálatára.

A vasúti állomás háttamögötti villában szintén van posta és távirdahivatal.

Fonyódon nagyon kellemes a tartózkodás már májustól kezdve és élvezhető október közepéig. Ez a hely nemcsak fürdő, hanem tavasszal és ősszel valóságos klimatikus hely és mint ilyennek nagy jövője van.

(Kaposvár)

Dr. Szaplanczay Manó
Somogyvármegye főorvosa

Szaplonczay Manó

In: Somogyi Hírlap, 1916. szeptember 5. 2-3.

Kaposvár, szeptember 4.

A halál gazdag aratásának eme napján, amikor a gyászruha és özvegyi bánat annyiszor csalt ki könnyet mindannyiunk szemébe, amikor szent célok szolgálata elvon egyesek gyászatól, mély megilletődéssel kell megállnunk a békés időkben minden figyelmünket méltán lebilincselő közélet gyászánál. Meghalt Szaplonczay Manó dr. kir. tanácsos, Somogy megye tiszti főorvosa. Már hetek óta súlyos betegen feküdt fonyódi villájában, ahonnan néhány nappal ezelőtt hozták Kaposvárra, ahol tegnap délután 3 órakor élete 57. évében meghalt.

Halálának híre gyorsan terjedt el városszerte. A vármegye házára, a városházára és a nemzeti kaszinóra kitűzték a gyászlobogót, melyek szomorúan hirdetik, hogy egy derék, köztiszteletben álló, munkásférfiú élete befejeződött.

Szaplonczay Manó drt. 25 évvel ezelőtt választották meg Somogy megye tiszti főorvosává és most október 1-én ünnepelte volna 25 éves jubileumát. Az ünnepségre már az előkészületeket is megtették, Somogy megye ünnepelni akarta Szaplonczay drt., aki egész életét a legnemesebb munkában a vármegye közegészségügye, kulturális és szociális fejlesztése javára értékesítette. Mint a marcali-i megyei közkórház igazgatóját választották meg tiszti főorvossá. Míg Marcaliban járásorvos volt, szűkebb munkakörben dolgozott. Néhány ezer koronás alapítványt felkutatva Ő teremtette meg a marcali-i kórházat, nagy érdemeket szerzett a kaposvári és a szigetvári közkórházak fejlesztése körül is. Kitűnő kolléga, kartársait megbecsülő lelkiismeretes orvos volt. A tiszti főorvosi teendők annyira lefoglalták, hogy az utóbbi években már nem folytatott nagyobb magánprakszist.

Lelkes híve volt a balatoni kultusznak. Fonyódot jóformán ő teremtette azzá, ami. Ügyes tollforgató volt, aki számos munkát írt, melyekben a Balatonnal foglalkozott különös előszeretettel. Kitűnő alkotó és szervező erejét csodálták mindenfelé. Mint a kaposvári nemzeti kaszinó igazgatója rendkívüli agilitással dolgozott annak érdekében és részben az ő ügybuzgalma teremtette meg a kaszinó mostani palotáját. Része van a kaposvári diszpanzér megteremtésében. Előharcosa, kiváló vezető embere volt minden humánus és közhasznú mozgalomnak. Elnöke volt a Somogy megyei orvosszövetségnek, tagja volt az országos közegészségügyi tanácsnak és Kaposvár képviselőtestületének. Korai elvesztését méltán fájlalja Somogy megye és Kaposvár város társadalma, koporsójánál olyan embert kell gyászolnunk, akinek munkásságában értékek bontakoztak ki és aki szeretetre méltó, kedves modorával sokak szívéhez közel férközött. Tudásával, kitűnő szervező erejével, praktikus észjárásával és tapasztalatával több intézmény megvalósítását segítette elő. Közhasznú életét, nagy munkásságát legjobban jellemzi az a sok vezető pozíció, amelyet számos egyesületnél betöltött.

A család gyászjelentése.

A Szaplonczay-család a következő gyászjelentést bocsájtotta ki:

Özvegy szaplonczai Szaplonczay Manóné született szoboszlói Halmágyi Lilla úgy a maga, valamint gyermekei: Mária, László m. kir. honvéd huszárszázados és neje péchujfalusi Péchy Márta, úgyszintén fiúk Gábor, Oszkár tart. m. kir. honvéd huszár-hadnagy; Erzsébet és Irén nevében mély fájdalommal jelenti, hogy a felejthetetlen legjobb férj, apa, nagypapa, testvér és rokon szaplonczai Szaplonczay Manó dr. kir. tanácsos, Somogy megye főorvosa, az országos közegészségügyi tanács tagja, stb., stb. áldásos és tevékeny életének 57. boldog házasságának 33 ik évében hosszas szenvedés és a halotti szentségek ájtatos felvétele után folyó hó 3-án délután 3 órakor elhunyt. A drága halott földi maradványai a római katolikus egyház szertartásai szerint folyó hó 5-én délelőtt 11 óra 30 perckor fognak Kaposvárott a gyászháznál (Fő utca 57.) beszenteltetni és folyó hó 6-án délután 3 órakor Fonyód Béla-telepen örök nyugalomra helyezni. Az engesztelő szentmise áldozat Kaposvárott folyó hó 5-én délelőtt 9 órakor a plebánia templomban, Fonyódon pedig folyó hó 7-én délelőtt 9 órakor a kápolnában fog az Urnak bemutatni. Kaposvár, 1916. szeptember hó 3-án. Áldás és béke hamvaira! szaplonczai Szaplonczay Erzsébet férjezett bárdfalvi Stecz Sándorné nővére. bárdfalvi Stecz Viktor, bárdfalvi Stecz László dr., bárdfalvi Stecz Sándor dr., bárdfalvi Stecz Erzsébet férjezett bárdfalusi Moy Győzőné, bárdfalvi Stecz Gergely, bárdfalvi Stecz István, bárdfalvi Stecz Annuska, szaplonczai Szaplonczay Rózsa férjezett illencfalvi Sárkány Ferencné, Szaplonczay Anna unokaöccsei és unokahúgai, bárdfalvi Stecz Sándor, gyöngyösi Petheő Miklós és neje született Gyurmán Anna sógorai illetve sógorasszonya.

A vármegye gyászjelentése

Somogy megye közönsége és tisztikara mély fájdalommal tudatja, hogy Szaplonczay Manó dr. kir. tanácsos, Somogy megye tiszti főorvosa. a II. oszt. hadiékítményes vöröskereszt díszjelvény¹ tulajdonosa, munkás életének 57-ik és érdemtelen közszolgálatának 25-ik évében, Kaposváron, 1916. szeptember 3-án elhalálozott. Egész életét nemes hivatásának s hivatali kötelességének szentelte, mint orvos és mint köztisztviselő egyaránt a példás kötelességének szentelte, mint orvos és mint köztisztviselő egyaránt a példás kötelességteljesítés mintaképe volt, a közélet terén a közjó érdekében önzetlenül fáradozott, számos közegészségügyi intézményünk létesítése és fejlesztése van az ő nevével elválaszthatatlanul összekötve s hirdeti az ő nemes lelkületét, ideális gondolkodását és emberszeretetét. Emlékét szívünkbe zárva, szeretetteljes kegyelettel fogjuk megőrizni. Kaposvár, 1926. szeptember 4.

1 Alapította I. Ferenc József 1914 aug. 22. Egy díszjelvény, tiszti kereszt, I. és II. osztály, ezüst- és bronzérem.

Szaplonczay dr. életrajza

Szaplonczay Manó dr. életrajzi adatai a következők:

1856-ban született Csetfalván (Szatmármegye). Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, ahol 1882-ben nyert oklevelet. Miután Kétly és Müller báró professzorok mellett éveken át asszisztenskedett, Marcaliba került, ahol előbb járásorvos, majd az ottani kórház igazgatója lett. 1891-ben választották meg Somogymegye tiszti főorvosává. 1904-ben királyi tanácsossá nevezték ki a közegészségügy terén szerzett kiváló érdemeiért és tavaly megkapta a vöröskereszt II. osztályú díszjelvényét. Elnöke volt a somogymegyei orvosszövetségnek, igazgatója a nemzeti kaszinónak, a kaposvári gazdasági és ipari takarékpénztárnak igazgatósági tagja és minden jótékony és humánus intézménynek tagja, vezetője és irányítója. Fonyódot ő létesítette és igazgatója volt Bélatelepnak. Tagja volt az országos közegészségügyi tanácsnak, Kaposvár képviselőtestületének.

Irodalmi munkássága

Az elhunyt t. főorvos érdemes és értékes irodalmi tevékenységet is fejtett ki. Avatott kézzel forgatta a tollat. Irodalmi munkái a következők voltak:

„A somogyi Balaton part községei mint nyaraló és fürdőhelyek”, „A közegészségügyi közigazgatásról”, „A Balaton-bozót mellett fekvő községek egészségügyi viszonyairól, különös tekintettel a maláriára”, „Kaposvár város ivóvíz kérdése”, „A másodrendű bábaképzés Somogymegyében”, „Az egyke elleni küzdelem Somogyvármegyében”, „Az 1739-iki pestis és az ellene való védekezés Somogyban”, „A vármegye közegészségügyi viszonyainak múltja és jelene”, „A Balaton-kultusz története”

Temetése

Szaplonczay Manó dr. holttestét ma délelőtt a Fő-utcai gyászházban ravatalozták fel. A ravatalt eddig is számos koszorú borítja és a családot kondoleálók úgy személyesen, mint részvétláviratokkal tömegesen keresték fel. A gazdasági és ipari takarékpénztár, melynek igazgatósági tagja volt, szintén gyászjelentést adott ki haláláról. Szaplonczay dr. holttestét holnap, kedden délelőtt fél 12 órakor szentelik be és azután kívánsága szerint Fonyódra szállítják és szerdán délután ott temetik el. A temetési szertartást, illetve a besztertelést Zimmert József dr. prépost-plébános végzi. A temetésen a megye, a város, a különböző hatóságok és egyesületek vesznek részt.

Szaplonczay Manó dr.

In: Somogyvármegye. 1916. szeptember 5. 3-4.

Saját tudósítónktól.

Kaposvár, szeptember 4.

A háború legkomolyabb pillanataiban is nagy megdöbbenést és mély részvétet keltett tegnap délután az a hír, hogy Szaplonczay Manó dr. kir. tanácsos, vármegyei t. főorvos, az országos orvosszövetség somogymegyei fiókjának elnöke, életének 60. évében meghalt.

Hetek, hónapok óta egyre jött a hír, hogy a beteg Szaplonczay dr. állapota komoly, aggasztó, s most, mégis, hogy a tragikus pillanat elkövetkezett, dőbbenés támadt minden szívben. Vannak emberek, akiknek hirtelen hiányával, örökös elköltözésével nem tud megbékülni a gondolkodásunk. Nem tud hinni benne. Ezek sorába tartozik Szaplonczay Manó dr. is. Csöndes, nyugodt alakját, fejének mindig kedves vonásaival annyira hozzátartozónak hittük eddig köz- és társadalmi életünk minden fázisához, hogy most szinte lehetetlenségnek tartjuk elgondolni azt, hogy valami komoly akció sikerülni fog, amikor Szaplonczay Manó nem él, nincsen többé.

Büszkén valljuk, hogy az ország kevés vármegyéjében oly rendezettek a közegészségügyi viszonyok, mint Somogyban és ez első sorban Szaplonczay Manó dr. érdeme. Közel negyedszázados megyei főorvosi működése alatt nagyobb szabású járványok nem igen dühöngtek nálunk, de ha egy-egy járvány mégis föllépett, ezt vasenergiával nyomta el,

Egyik legjellemzőbb vonása volt nagy Balaton-imádata. Messze idegenből, a hegy-völgyes Szatmárból jött el közénk vagy harmincnégy esztendővel ezelőtt, de a szíve már ekkor is a Balaton odaadó szeretetével volt tele. A fonyódi Béla-telep megalakulása, nagyarányú és modern felszerelésű fejlődése egyedül az ő nagy agilitásának, fáradhatatlan tevékenységének eredménye. De ebben a kérdésben is első helyet foglalt el nála az, hogy a Balaton-vidék egészségügyét minél magasabb nivóra emelhesse. Ha a balatoni nagyberek lecsapolásának kérdése agrarius szempontból nagyjelentőségű, Szaplonczay Manó dr. szemében sokkal inkább a Balaton egészségügye szerepelt, amikor hosszú éveken át lankadatlan energiával küzdött azért, hogy a nagyberek lecsapoltassék. De nemcsak mint orvos küzdött a Balatonért, de tollal is harcolt érte. Szaklapokban, fővárosi hírlapokban gyakran jelentek meg érdekes cikkei a Balatonról. Somogy vármegye monográfiája részére is ő írta meg nemcsak a vármegye közegészségügyi történetét, de a Balatonra vonatkozó hatalmas részt is.

Néhány évvel ezelőtt rendkívüli tevékenységet fejtett ki az Országos orvosszövetség somogymegyei fiókjának megalakítása körül, melynek elnökévé választották meg s mint ilyen, hatalmas akciót vezetett a munkáspénztári orvoskérdés rendezése körül.

Kiváló előszeretettel ragaszkodott a kaposvári nemzeti kaszinó fejlesztéséhez is. Évek óta a kaszinó igazgatói állását töltötte be és Márffy Emil elnök mellett páratlan gondosságot fejtett ki a kaszinó új helyiségének építkezése idején.

Szaplonczay Manó dr. nemcsak úgy közéleti, mint társadalmi szereplését mindig a legnagyobb elismerés kísérte. Ama kevesek sorába tartozott, akinek ellenségei soha, mindig csak tisztelői, őszintén szerető barátai voltak.

Hónapokkal ezelőtt szívbaj lépett föl nála, amelynek csíráját már esztendő óta hordozta magában. Betegsége napról-napra komolyabb lett. Amikor a nyár reánk köszöntött, minden vágya fonyódi villájába vonzotta. A szép Balaton nem tudta beteg szívét meggyógyítani. A múlt hét közepén állapotja annyira rosszra fordult, hogy családjá beszállította őt Kaposvárra, ahol tegnap délután életének 60. évében kisenvedett. Az elhunyt főorvos épp 25 év óta áll a vármegye szolgálatában. Szaplonczay Manó dr. mint fiatal kezdő orvos 1882-ben került Marcaliba mint községi orvos. Később az ottani megyei kórház igazgató-főorvosa lett, majd pedig 1890-ben megyei főorvosnak választották meg.

Halálát özvegyén, szül. Halmágyi Lillán kívül két fia: László honv. huszár százados és Oszkár honv. huszár hadnagy, Erzsébet. Irén leányai gyászolják. Fiai a háború kitörése óta állandóan a harc-téren küzdenek.

Holttestét saját kívánságára kedvenc tartózkodási helyén: Fonyódon, a Béla-telepen fogják örök pihenőre helyezni.

Elhunytáról családja a következő gyászjelentést bocsátotta ki:

Özvegy szaplonczai Szaplonczay Manóné született szoboszlói Halmágyi Lilla úgy a maga, valamint gyermekei: Mária, László m. kir. honvéd huszár-százados és neje péchujfalusi Péchy Márta, úgyszintén fiúk Gábor, Oszkár tart. m. kir. honvéd huszár-hadnagy; Erzsébet és Irén nevében mély fájdalommal jelenti, hogy a felejtethetetlen legjobb férj, apa, nagypapa, testvér és rokon szaplonczai Szaplonczay Manó dr. kir. tanácsos, Somogy megye főorvosa, az országos közegészségügyi tanács tagja, stb., stb. áldásos és tevékeny életének 57. boldog házasságának 33. ik évében hosszas szenvedés és a halotti szentségek ájtatos felvétele után folyó hó 3-án délután 3 órakor elhunyt. A drága halott földi maradványai a római katolikus egyház szertartásai szerint folyó hó 5-én délelőtt 11 óra 30 perckor fognak Kaposvárott a gyászháznál (Fő utca 57.) beszenteltetni és folyó hó 6-án délután 3 órakor Fonyód Béla-telepen örök nyugalomra helyeztetni. Az engesztelő szentmise áldozat Kaposvárott folyó hó 5-én délelőtt 9 órakor a plebánia templomban, Fonyódon pedig folyó hó 7-én délelőtt 9 órakor a kápolnában fog az Urnak bemutatni. Kaposvár, 1916. szeptember hó 3. án. Áldás és béke hamvaira! szaplonczai Szaplonczay Erzsébet férjezett bárdfalvi Stecz Sándorné nővére. bárdfalvi Stecz Viktor, bárdfalvi Stecz László dr., bárdfalvi Stecz Sándor dr., bárdfalvi Stecz Erzsébet férjezett bárdfalusi Moy Győzőné, bárdfalvi Stecz Gergely, bárdfalvi Stecz István, bárdfalvi Stecz Annuska, szaplonczai Szaplonczay Rózsa férjezett illencfalvi Sárkány Ferencné, Szaplonczay Anna unokaöccsei és unokahúgai, bárdfalvi

Stecz Sándor, gyöngyösi Petheő Miklós és neje született Gyurmán Anna sógorai illetve sógorasszonya.

Somogy vármegye közönsége Szaploneczay Manó dr. halála alkalmából a következő gyászjelentést bocsátotta ki:

Somogy megye közönsége és tisztikara mély fájdalommal tudatja, hogy Szaploneczay Manó dr. kir. tanácsos, Somogy megye tisztii főorvosa. a II. oszt. hadiékítményes vöröskereszt díszjelvény² tulajdonosa, munkás életének 60. és érdemteljes közszolgálatának 35-ik évében, Kaposvárott, 1916. szeptember 3-án elhalálozott.

Egész életét nemes hivatásának s hivatali kötelességének szentelte, mint orvos és mint köztisztviselő egyaránt a példás kötelességének szentelte, mint orvos és mint köztisztviselő egyaránt a példás kötelességteljesítés mintaképe volt, a közélet terén a közjó érdekében önzetlenül fáradozott, számos közegészségügyi intézményünk létesítése és fejlesztése van az ő nevével elváhatatlanul összekötve s hirdeti az ő nemes lelkületét, ideális gondolkodását és emberszeretetét. Emlékét szívünkbe zárva, szeretetteljes kegyelettel fogjuk megőrizni. Kaposvár, 1926. szeptember 4.

A Gazdasági és Ipari Takarékpénztár, melynek az elhunyt igazgatósági tagja volt, a következő gyászjelentést adta ki:

Mély megilletődéssel jelentjük, hogy nagyérdemű, kitűnő tagtársunk, Szaploneczay Manó dr. elhunyt. Boldogult tagtársunk intézeteink megalakulása óta törhetetlen odaadással és páratlan buzgalommal vett részt ügyeink igazgatásában és hervadhatatlan érdemeket szerzett intézeteink fejlődése körül. Korai távozása súlyos veszteséget és gyászt jelent intézeteinkre. Nagyrabecsült emléket kegyelettel és szeretettel fogjuk mindenkoron őrizni. Kaposvár, 1916. szeptember 4-én. A Gazdasági és Ipari Takarékpénztár Részvénytársaság és a Központi Önségítő szövetkezet igazgatósága.

Szaploneczay Manó dr. temetése

In: Somogyvármegye. 1916. szeptember 6. 4.

Kaposvár társadalmának osztatlan részvételével történt meg ma délelőtti fél 12 órakor Szaploneczay Manó dr. kir. tanácsos, megyei főorvos holttestének beszentelése. Makfalvay Géza főispán, Kacsokovics Lajos alispán és Kovács-Sebestény Gyula dr. polgármester vezetésével nemcsak a város és vármegye összes hivatalai voltak képviselve a végtisztességtételen, de ott láttuk az összes állami hivatalok vezetőit is. A beszentelést Zimmert József dr. prépost-plébános végezte nagy segédlettel A vármegye nevében Tallián Andor főjegyző, az orvosszövetség nevében Szigeti Gy. Sándor dr. kórházi igazgató-főorvos

2 Alapította I. Ferenc József 1914 aug. 22. Egy díszjelvény, tisztii kereszt, I. és II. osztály, ezüst- és bronzérem.

mondtak megható gyászbeszédet. A gyászszertartás után a holttestet elszállították a vasúti állomásra, honnan délután Fonyódra viszik. – A kaposvári nemzeti kaszinó, amelynek az elhunyt hosszú éven át igazgatója volt, tegnap délután 5 órakor Márffy Emil főrend elnök vezetésével választmányi ülést tartott, amelyen az elhunyt érdemeit az ülés jegyzőkönyvében megörökítették és elhatározta a kaszinó, hogy az elhunyt koporsójára koszorút helyez és a holnap délutáni fonyódi temetésen nagyobb küldöttséggel képviselteti magát. A kaszinó választmánya a következő gyászjelentést bocsátotta ki: „A Kaposvári Nemzeti Casino választmánya fájdalommal tudatja szeretett igazgatójának szaploneczai Szaploneczay Manó dr. kir. tanácsos urnak f. é. szeptember hó 3-án történt elhunytát. Tíz éven át volt egyeletünk igazgatója, ő volt az, aki lelkesedésével és fáradhatatlan kitartásával díszes székházunkat megteremtette és abban az egyesületi életet híven ápolta. Emlékét kegyelettel Őrizzük!” – Szaploneczay Manó dr. temetése alkalmából holnap szerdán délben különvonat indul Kaposvárról Fonyódra, ahol délután 3 órakor lesz a temetés.

Szaploneczay Manó temetése

In: Somogyi Hírlap. 1916. szeptember 6. 3.

Ma délelőtt fél 12 órakor szentelték be a Fő utcai gyásházban Szaploneczay Manó dr. kir. tanácsos, megyei tisztii főorvos koporsóját és azután a holttestet kiszállították az állomásra, ahonnan Fonyódra viszik és ott szerdán délután 3 órakor temetik el. A beszentelési szertartáson, melyet Zimmert József dr. prépost plébános végzett fényes papi segédlettel, ott voltak többek közt Makfalvay Géza főispán, Márffy Emil főrendiházi tag, Kacsokovics Lajos alispán, Tallián Andor főjegyző, Krieger Ödön tb. főjegyző, osztópáni Tallián Andor, Huszár Aladár törvényszéki elnök, Orel Géza kir. tanácsos, pénzügyigazgató, Kovács-Sebestény Gyula dr. polgármester, Gőnczi Ferenc kir. tanfelügyelő, Kelemen Ferenc forgalmi főnök, Berger Samu dr. a gazdasági és ipari pénztár igazgatója és ennek igazgatósága, Pongrácz Károly dr. főgimnáziumi igazgató, Thausz Henrik dr. ezredorvos, a kaposvári kórházak parancsnoka, Szigethi-Gyula Sándor dr. kórházi igazgató- főorvos, a kaposvári közkórház orvosi kara, Tevely Béla dr., Szabó Kálmán, Bécsi Márton, Vései Sándor a kereskedők egyesületének elnöke, Gaál István, Kladnigg Alajos. Képviseltette magát a temetésen a kaposvári munkás-pénztár, a gyógyszerészek, a rokkantegylet, az orvos-szövetség és számos más egyesület és testület. A beszentelési szertartás elvégzése után Tallián Andor megyei főjegyző szép beszédben búcsúzott el Somogy-megye közönsége és tisztikara nevében Szaploneczay Manó dr.-tól. Majd Szigethi-Gyula Sándor vett búcsút az orvos-szövetség nevében az elhunyt elnöktől. Azután a koporsót a vasúti állomásra szállították. A temetés holnap délután 3 órakor lesz Fonyódon, melyre holnap, szerdán délelőtt fél 12 órakor különvonat megy Kaposvárról.

Szaplonczay Manó dr. megyei főorvos érdemei

Tallián Andor beszéde

In: Somogyi Hírlap. 1916. szeptember 8. 2-3.

Tallián Andor megyei főjegyző Somogymegye közönsége és tisztikara nevében a következő szép beszédet mondta Szaplonczay Manó dr. kir. tanácsos megyei t. főorvos temetésén³:

Szomorú szívvel, őszinte fájdalommal álljuk körül e gyászos koporsót, mely egy igaz embernek, egy érdemekben gazdag férfiúnak földi porait zárja magába.

A földi élet küzdelmeinek célja, hogy minél közelebb jussunk a tökéletességhez, az élet rejtelmes, szövevényes útjainak sötétségében a nagyok és jelesek példája világítja meg a célhoz vezető utat. Itt nyugvó kedves halottunk egyike volt azon kiválóknak, aki hivatása teljesítésében, közéleti szereplésében követendő példaként fényeskedve haladt előttünk.

Orvos volt, hivatását szerető, átérező és a legideálisabb lelkesedéssel teljesítő orvos, aki önfeláldozó buzgósággal igyekezett embertársainak segítségére lenni. Ő nemcsak orvos volt, hanem egyúttal nemes szívű emberbarát, aki nemcsak tudásával, de szíve melegével is győzött s amíg gyógyírt adott a test bajaira, addig a lélek sebeit vigasztalással, tanáccsal igyekezett behegeszteni. Nem tett különbséget ember és ember között, gazdagnak, szegénynek egyformán nyitva volt ajtaja, mindenki megtalálta nála a jó orvos segítségét.

Kiváló tekintélynek örvendett orvostársai között, akik tisztelve orvosi és egyéni kiváló tulajdonságait, őt a somogyvármegyei orvosszövetség elnökévé megválasztották, mely díszes állásban évek hosszú során keresztül buzgó tevékenységet fejtett ki, bölcs tapintatától s igazságszeretetétől vezéreltetve a felmerült ellentéteket mindenkor ki tudta egyenlíteni s összhangzásba tudta hozni az orvosi kar és a közegészségügy jogos érdekeit.

Másodszorban köztisztviselő volt, a szorgalmas, kötelességtudó tisztviselők mintaképe. Mint marcali-i körorvos messze idegenből került a vármegyébe, ahol meghonosodván e földet új hazájának tekintette. Minden ténykedésében a vármegye iránti szeretete, a vármegye közegészségügyének előmozdítására irányuló törekvés nyilvánult meg. Ebben nem ismert fáradságot, nem ismert megalkuvást, törhetetlen ambícióval és akaraterővel haladt a kitűzött célja felé.

Tudása, képességei folytán utóbb a vármegyei tisztí főorvosi állásra emelkedett, amely állás tekintélyét működésével csak öregbítette. Mint főorvos a vármegye közegészségügyét mintaszerűvé fejlesztette, mely érdemei legfelsőbb helyen méltánylásra találván, ezek elismerésül királyi tanácsossá és az országos közegészségügyi tanács tagjává neveztetett ki. Nagy szeretettel gondozta a megye közegészségügyi intézményeinek ügyeit. A kaposvári közkór-

3 Nem a fonyódi temetésen, hanem a kaposvári beszentelésen mondta.

ház kibővítése, modern alapokra fektetése, s a többi vármegyei közkórházak fejlesztése az ő főorvosi működésével áll összefüggésben.

Orvosi éleslátása észrevette, hogy a vármegye lakosságát egy lappangó kór tizedeli, miért is a magyar nép iránti szeretetétől ösztönözve, kibontotta tüdővész elleni védekezés fehér zászlaját, amely alá a lelkes felhívására az emberbarátok mind nagyobb számban csoportosultak, velük karöltve megvetette alapját a somogyvármegyei tüdővész elleni egyesületnek. Ezen egyesület kezében a legbuzgóbb tevékenységet fejtván ki, fáradott, buzdított, lelkesített, paloták, kunyhók ajtain bekopogtatva kért és mindenütt meghallgatásra talált, sehonnét sem kellett üres kézzel eljönnie. Ezen lelkes akció eredményeként befolyt adományokból létesített a kaposvári diszpanzér, a Dunántúl egyik legelső ily célú közintézete.

A megboldogultnak elévülhetetlen érdemei fűződnek balatonparti fürdők felvirágoztatásához. Felismerve azon mérhetetlen kincset, azon nagy közegészségügyi értéket, melyet a Balaton üde kék vize a gyógyulást kereső emberiségre nézve magában rejt, egész szívvel-lélekkel önzetlen bátor harcosává szegődött a Balaton kultusznak. Erre az időre esik a Balaton-parti fürdők fejlődésének korszaka, amidőn mintegy varázsütésre emelkedtek és népesedtek be a balatoni fürdőhelyek. Ezek adminisztrációjában, szervezésében, ezen az egész országra kiható fontos munkában neki jutott oroszlánrész. A Balaton egyik kies helyén Fonyódon létesült Bélatelepfürdőnek egyik legszebb somogyi üdülő helyének, ő volt az egyik megalapítója.

Főorvosi működése kitörölhetetlen betűkkel van beírva Somogyvármegye történetébe, őt érdemeiért a vármegye közönsége, feljebbvalói nagyrabecsülésükkel tisztelték meg, kollegiális érdemeiért pedig tisztviselőtársai rajongó szeretettel környezték.

Végül ember volt ő, érző szívű ember, a legszebb, legnemesebb emberi tulajdonságokkal felékesítve.

Hűséges polgára volt ő hazájának, vármegyéjének, Kaposvár városának, a hivatás és a hivatalos teendők által le nem foglalt idejét ezek közjavának szentelte. Részt vett minden közéleti mozgalomban, a társadalomnak vezető egyénisége volt, ahol hazafias gondolkozásáért, szilárd jelleméért, igazságos és egyenes lelkületéért tisztelték és becsülték.

Mint a városi képviselőtestület tagja, a kaposvári „Nemzeti Kaszinó” igazgatója, a „Gazdasági és Ipari Takarékpénztár” alapító és igazgatósági és számtalan más jótékony és társadalmi intézmény pártolója és támogatója a közéletben hasznos és eredményes munkát fejtett ki s feledhetetlen emléket hagyott maga után.

Hogy hazafias gondolkodású, érző szívű ember volt, semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a háború kitörésekor önkéntes katonai betegápolásra jelentkezvén, az időtől kezdve egyik katonai kórházban önfeláldozó buzgósággal ápolta a sebesült harcosokat még akkor is, a midőn már a halálthozó kór csíráját hordozta magában.

Minél nagyobbak voltak a megboldogultnak érdemei, annál nagyobb, annál pótolhatatlanabb a mi veszteségünk, annál nagyobb az ő elvesztése által minket és a közéletet ért súlyos csapás felett való igaz fájdalmunk.

Kedves elköltözött Barátom! Somogyvármegye közönsége és tisztikara nevében fájó szívvel búcsúszom tőled. A szeretet hozott minket ide, a te szomorú ravatalodhoz, az irántad érzett igaz szeretetünk, a mely véghetetlen, mint az az égi hatalom, a mely azt a szívekbe oltja, a mely életet, illatot ad a virágnak, a mely földre küldi a mindeneket éltető meleg napsugarat. A mi szomorú szíveinket is bemelegíti egy csillogó sugár, a hit sugara, a mely azt mondja, hogy a jók és igazak élete nem szűnik meg a gyászos koporsónál, azok tovább is élnek, mert hisz azok igaz jutalma a túlvilágon fog bekövetkezni. Ezen hitünk ad nekünk megnyugvást a te elvesztésed felett érzett nagy bánatunkban.

Igyekezni fogunk a te nyomdokaidon haladni, a te öröködet fenntartani, alkotásaidat tovább fejleszteni s vármegyénk közjáváért az általad mutatott szeretettel tovább munkálkodni.

Az általad szeretett Somogyban a te neved késő időkig fenn fog maradni, emlékedet szívünkbe zárva meg fogjuk őrizni.

Kedves Barátunk, kedve jó Szaplenczay Manó, Isten veled! A viszontlátásig!

Szaplenczay Manó temetése Fonyódon

In: Somogyvármegye, 1916. szeptember 8. 5.

Szaplenczay Manó holttestét tegnap kora reggel Fonyódon, a Béla telepi kápolnában helyezték ravatalra. Kaposvárról tegnap délben különvonat indult Fonyódra, amelyen igen sokan utaztak ki a temetésre. Útközben az egyes állomásokon állandóan csatlakoztak a résztvevők. A temetés délután 3 órakor volt. A gyászszertartást Kommandinger Vilmos lengyeltóti apát-plébános végezte. Utána Pete Lajos lengyeltóti főszolgabíró mondott gyászbeszédet, amelyben az elhunytáról, mint a Balaton kultusz fáradhatatlan apostoláról, különösen pedig Fonyód-Bélatelep megteremtőjéről emlékezett meg. A Sirály szálló fölött a dombtetőn egy régi temetőben ásták meg a magános sírt, ahol Szaplenczay Manó dr. tetemét örök pihenőre helyezték.

Szaplenczay Manó dr. emlékezete

In: Somogyvármegye. 1916. szeptember 14. 4.

A közigazgatási bizottság mai ülésén Makafalvay Géza főispán kegyeletos szavakkal emlékezett meg Szaplenczay Manó dr. vármegyei t.-főorvos haláláról. Mint hivatalnok kötelességtudó ember volt, mint ember páratlan jó szívű, igaz lelkű, akit mindenki becsült és szeretett. Nem volt somogyi, de oly csodá-

latos lelkesedéssel csüngött a Balatonon, hogy a Balaton-kultusz fölvirágzásának szép eredménye legnagyobb részben az ő érdeme. Végül azt indítványozta, hogy az elhunyt érdemeit örökítsék meg a gyűlés jegyzőkönyvében, fejezze ki a bizottság őszintén érzett részvétét és erről jegyzőkönyvi kivonatban értesítsék az elhunyt családját.

Szaplonczay Manó emlékezete

In: Somogyi Hírlap. 1916. szeptember 14. 3.

A közigazgatási bizottság mai ülésén Makafalvay Géza főispán kegyeletes szavakkal emlékezett meg Szaplonczay Manó dr. kir. tanácsos, megyei t. főorvos elhunytáról. Méltatta azokat az érdemeket, amelyek Szaplonczay Manó dr. nevéhez fűződnek, aki páratlan ügybuzgalommal, lelkes odaadással dolgozott Somogyvármegye közegészségügye érdekében. Nem volt Somogy szülőlte, mégis nagy szeretettel csüngött a vármegyén, mely hosszú működése alatt a szívéhez nőtt. Megteremtője, úgyszólván előharcosa volt a balatoni kultusznak s annyira ragaszkodott Somogy megyéhez, hogy itt, jóformán az ő általa megteremtett Fonyódon kívánt eltemetkezni. Mint ember és orvos egyaránt kiváló volt, mindenki szerette és becsülte. Indítványára emlékét jegyzőkönyvileg örökítették meg s részvétnyilatkozatot intéznek a családjához.

Szaplonczay Manó dr.

In: Balaton. 1916. szeptember 1. IX évf. 8-9 sz. 48.

A Balaton rajongóinak nagy száma ismét megfogyott. Kidőlt sorainkból egy az elsők közül, Szaplonczay Manó dr. kir. tanácsos, Somogy vármegye tisztí főorvosa.

Hogy mit tett ő a Balatonért, azt talán nem sokan tudják, mert semmivel sem indokolható szerénysége, és az ünnepeltetések elől való irtózása szűkebb hazáján kívül majdnem ismeretlenné tette nevét. Alkotott, tett, teremtett, de úgy, hogy az alkotó neve titokban maradjon, mert azt vallotta, hogy sohasem az egyén a fontos, hanem mindig csak a tett, a cselekedet.

Hogy mi mindent tett és alkotott, azt ilyen kis közlemény keretében bajos volna elmondani. A fonyódi Bélatelep megalkotása nevéhez fűződik és egyike volt azoknak, kiknek sürgetésére a Fonyód mögötti Nagyberék lecsapolása megtörtént.

Szaplonczay Manó dr. azok közé a kevesek közé tartozott, a kiknek elemük a munka. Mint orvos, elsőrangú szaktekintély volt. Mint Somogy vármegye tisztí főorvosa, állandó tevékenységet fejtett ki és ez a tevékenység igen sokoldalú volt. A járványok föllépése esetén vasakarattal nyúlt a dolgok fonalához és ennek a vasakaratnak tulajdonítható, hogy Somogy megyében semmiféle

járványos betegség sem tudott elharapózni. Huszonöt éven át szolgált hűséggel, odaadással Somogy vármegyét. A háború kitörése óta a kaposvári áll. főgimnáziumban elhelyezett tartalékkórház főparancsnoka volt, a mely lenyűgöző foglalkozása mellett még a vármegyén lévő orvosi ügyeket is ellátta teljesen, pontosan.

Azonban régi szívbaja ez év tavaszán oly nagy mértékben lépett föl nála, hogy abba kellett hagyni orvosi tevékenységét. Pár hónapja Balatonfüreden keresett gyógyulást, majd fonyódi villájába ment pihenni, a hol azonban állapota rosszabbra fordult. Családja hazahozatta Kaposvárra, a hol elhunyt. Szaplanczay Manó dr.-ban sokat veszített nemcsak családja, városa és vármegyéje, hanem a Balaton ügye is. Egy lelkes, odaadó és buzgó hívével lett kevesebb. Most ott nyugszik a fonyódi Bélatelepen, a Sirály szálló előtti hegy tetején, ahol, míg tart végtelen álma, altatódalt dúdol a Balaton szellője. És pacsirtanótás, szép tavasszal virágos lesz a sír, a mely alatt egy nemes szívtért meg pihenőre.

Horváth István

Szerdán avatták fel Fonyódon a Szaplonczay-emlékművet

In: Új Somogy. 1934.augusztus 17. 1-2.

Nagy ünnepek keretében folyt le Fonyód-Bélatelep alapítójának szoborleleplezési ünnepélye.

A boldog emlékeztető dr. Szaplonczay Manónak, Bélatelep alapítójának szoborleleplezési ünnepélye aug. 15-én délelőtt 10 órakor tábori misével kezdődött, amelyet a betegsége miatt meg nem jelenhetett Haász István tábori püspök helyett Krywald Ottó dr. pápai praelátus mondott fényes papi segédlettel. Megelőzte a szobor-leleplezési ünnepélyt kedden este az a szép jubiláris hangverseny, amelyet Bélatelep 40 éves fennállásának örömeire, a Budai Dalárda, továbbá Mojzer Margit operaénekesnő és Wagner Károly énekművész közreműködésével, igen sikerülten, óriási érdeklődés mellett tartottak meg.

A virágokkal, zöld gallyakkal és tarka szőnyegekkel kiváló ízléssel gyönyörűen feldíszített tábori oltár a Márffy-tér százados tölgyei alatt állott. A tere megtöltötte Bélatelep, Sándortelep, Fenyves nyaraló közönsége és Fonyód község népe, továbbá a család tagjai. Ott voltak a többek között: dr. Preszly Elemér, Pest vármegye alispánja, dr. Éhn Kálmán e. ü. főtanácsos (Csurgó), dr. Ripka Ferenc ny. főpolgármester (Bpest), Verebély Tibor dr. budapesti egyetemi tanár, az Országos Szövetség elnöke (Bpest), vitéz Markóczy Antal nyug. altábornagy, Nemestóthy Szabó Béla tábornok, Duttkay altábornagy, Buzáth János dr. bpesti alpolgármester, dr. Gerlóczy Zsigmond egyet. tanár (Budapest), dr. Szigethy Gyula Sándor e. ü. főtanácsos, kaposvári kórházigazgató, dr. Révy László ügyészségi elnök, dr. Matolcsy Sándor kormányfőtanácsos, dr. Kaposváry György polgármester, dr. Lehoczky Brunó főjegyző, Wolnhofer Ödön ny. bankfőnök, Kada Elek festőművész, Törley József és Rózsa János gyárosok, dr. Gáspár Imre ny. vmi. tisztiorvos, dr. Ittész Zsigmond vmi. tisztifőorvos, dr. Fekete Gyula ügyvéd, dr. Pongrácz Károly reálginm. igazgató, Lux Rezső, a Magyar Nemzeti Bank kaposvári fiókjának főnöke, Kiss Kálmán árvaszéki elnök, dr. Krieger Pál árvaszéki h. elnök, dr. Halvax Ödön nyug. járásbíró, ügyvéd, dr. Magay Ferenc törv.-széki bíró, dr. Molnár István vmi. főlevéltáros, Ify Lajos fonyódi plébános, dr. Krivoss Árpád fővárosi ügyvéd, dr. Begedy Péter főszoigabíró (Lengyeltóti), dr. Erdős Ödön, dr. Fárbás Jenő, dr. Kürti Dezső, dr. Pogány Jenő, dr. Hertelendy Béla orvosok és általában a Bélatelepen nyaralók családjaikkal együtt.

A tábori mise alatt az 50 főnyi Budai Dalárda régi magyar egyházi énekeket adott elő nagy művészettel, Ádám Jenő zeneművészeti főiskolai tanár vezetésével. Gyönyörűen énekelte Pusztay János, az Operaház tagja az »Ave Mariá«-t. Krywald praelátus nagyon szép beszédben méltatta dr. Szaplonczay Manó érdemeit Bélatelep megalapítása és egyéb kulturális, meg közegészségügyi kérdések körül, majd nagyboldogasszonynapi szentbeszédét mondotta el.

A szentmise után a mintegy 2000 főnyi tömeg a virágokkal szépen feldíszított emlékműhöz vonult, ahol a Budai Dalárda elénekelte a Himnusz, majd dr. Ripka Ferenc ny. székesfővárosi főpolgármester lépett az emlékmű lépcsőjére és mondta el szép ünnepi beszédét. Beszédében kiemelte azt a fáradságot nem ismerő lankadatlan munkát, amivel dr. Szaplonczay Manó minden ellenvéleményt és közönyt legyőzve, megalapította Bélatelepet. Hálásan emlékezett meg gr. Zichy Béláról, Vaszary Jánosról, dr. Tevely Béláról, Fittler Kamilról, dr. Krisanich Józsefről stb. akik dr. Szaplonczay Manó első követői, illetve Bélatelep első települői lettek. Tartalmas beszéde közben lehullott a lepel az emlékoszlopról, amelyhez 5 lépcső vezet és félkörben kőpad vesz körül. Az emlékművet Gerlóczy Gedeon műépítész tervezte, míg a rajta elhelyezett bronz-dombormű Horvay János szobrászművész alkotása.

Utána dr. Gerlóczy Zsigmond méltatta dr. Szaplonczay Manót, mint embert és mint orvost. Felsorolta azokat a tanulmányokat, melyeket írt az egyke leküzdése, a járványos betegségek, az ivóvíz javítása stb. tárgyában. Rámutatott a tüdővész elleni küzdelem megszervezése és a kaposvári tüdővészteszt pavillon megépítése érdekében kifejtett munkájára, amely munkát az intéző körök is méltányoltak, amidőn az országos közegészségügyi tanács tagjává, majd a királyi tanácsossá nevezték ki.

Dr. Ittész Zsigmond vmi tisztifőorvos méltatta még igen jól sikerült, formás beszédben dr. Szaplonczay Manót, ki nemcsak megalapította Bélatelepet, de az általános balatoni kultusznak és fürdőügynek is lelkes katonája volt, aki nagyarányú hivatalos elfoglaltsága mellett minden társadalmi megmozdulásban részt vett, aki minden szép és nemes mozgalmat lelkesen, önzetlenül támogatott, aki a kaposvári Nemzeti Kaszinó székházának megépítésével a társadalmi összetartást, Bélatelep megalapításával pedig a balatoni kultuszt mozdította nagyban elő, oly időben, ezelőtt 40 évvel, amikor erre még, mások nem is igen gondoltak.

Utána dr. Fekete Gyula Sándortelep, dr. Szigethy Gyula Sándor az Orvos Szövetség koszorúját tette az emlékműre, amelyet még megkoszorúztak: Somogy vármegye, Fonyód község, a barcsi járás orvosi köre, Fonyód kertváros, valamint Fenyves kiküldöttei, néhai Szaplonczay Manó unokái és még mások.

A szép ünnepség végén a Budai Dalárda a Magyar Hiszekegyet énekelte el.

Fonyód-Bélatelep jubiláris szép ünnepét a Sirály-szállóban társasbéd fejezte be, amelynek keretében lelkesen ünnepelték dr. Ripka Ferenc nyug. budapesti főpolgármestert, a fürdőtelepi érdekeltiség elnökét, aki másfél évtizeden át a legnagyobb kitartással, céltudatosan gyűjtötte a filléreket és pengőket arra, hogy becsületbeli adósság gyanánt leróhassa hálás kegyeletének megnyilvánulását ezzel az emlékszoborral dr. Szaplonczay Manó érdemei iránt.

Szaplonczai Szaplonczay Manó dr. Somogy vármegye egykori tiszti főorvosának emléke

In: Balaton. 1934. október. 75-76.

Fonyód-Bélatelep balatoni üdülőhely 40 éves fennállásának ünnepségén, 1934 aug. 15-én szaplonczai Szaplonczay Manó dr.-nak, a telep megalkotójának emlékezetére létesített emlékmű felavatásán Gerlóczy Zsigmond dr. egyetemi tanár, a felsőház v. tagja, a Balatoni Szövetség tiszteleti tagja a következő ünnepi beszédet mondotta:

Szeptember 3-án lesz 18 esztendeje annak, hogy Kaposváron meghalt szaplonczai Szaplonczay Manó dr. Somogy vármegye tiszti főorvosa. Bereg vármegye szülöttje volt és Kaposvárnak, sőt az egész Somogy vármegyének egyik legkiválóbb fiává lett, aki nemcsak a városa társadalmában, de megyéjében is, annak határán túl is áldottá tette a nevét azzal a mindhaláláig tartó tevékenységével, amellyel minden nemes ügy, minden szép gondolat szolgálatába állította erejét.

Fiatalkorától kezdve Somogy vármegyének szentelte egész munkásságát. Marcaliban telepedett le, mint fiatal orvos, kórházat létesített ott, amelynek igazgatófőorvosa lett, majd Somogy vármegye tiszti főorvosává választván, ebben az állásában 25 éves működésével országos vonatkozásban a vármegyei tiszti főorvosok mintaképévé vált.

Hivatalát nem tekintette csak olyanoknak, amely neki megszabja azt a működési kört, amelyet a köztisztviselőkre vonatkozó szabályzat a tiszti főorvos számára előír, s amelyet az állás betöltője lelkiismeretes pontossággal és odaadással tartozik teljesíteni. Őt belső ösztöne a hivatalos kereteken túl sokoldalú tevékenységre, a közjólét javára folytonos munkára hajszolta; szellemét az ő nagy tettereje sohasem hagyta pihenni! Eleme volt az örök mozgás, amely egyrésről abban nyilvánult meg, hogy sok minden üdvös dolgot kezdeményezett, másrésről pedig abban, hogy minden hasznos, szép és jó dolognak az előbbreviteléhez odaadta a képességeit, mindenkit lenyűgöző fascináló erejét.

Élőszóval és tollal a társadalom széles rétegeit mozgásba tudta hozni oly intézmények létesítéséért, amelyek ily lelkes agitálás és meggyőző érvelés hiányában hosszú évek múlva sem létesültek volna.

Kaposvár város ivóvízkérdését hírlapokban is közzétett cikkeivel terelte a helyes megoldás felé. Kezébe vette a tüdővész elleni küzdelem megszervezését nemcsak Kaposvár városában azzal, hogy kitartó munkássága eredményeképpen létesült a városban a tüdőbeteggondozó, hanem kibontotta a tuberkulózis elleni küzdelem zászlaját Somogy megyében és titkára lett a „Somogymegyei tüdővész ellen védekező testület”-nek.

Megyéje közegészségügyével mint vármegyei tiszti főorvos nem sablonosan foglalkozott, hanem gyökerében kerete a bajok okát. Erre mutatnak azok a cikkei, amelyek nem csupán helyi érdekűek. Így sokat cikkezett kórházak létesítése érdekében, sőt 1897-ben nagyobb füzetet is írt „A közegészségügyi közigazgatásról”, amelyben az egyébként nagyon jól bevált 1876. évi XIV. tör-

vénycikk hibáira reámutatva, javaslatokat terjesztett elő a törvénynek az időkhöz alkalmazkodó módosításaira nézve. Nagy harcosa volt az egyke ellen való küzdelemnek, amelynek zászlaját Somogy megyében Széchenyi Aladár gróf bontotta ki és lobogtatta országszerte, s amely mozgalom komolyságára „Az egyke elleni küzdelem Somogy megyében” c. cikkével iparkodott az illetékes hatóságok és a társadalom figyelmét fölhívni. Cikket írt „A másodrendű bábaképzésről Somogy megyében” és leírta „Az 1830. évi nagy kolerajárvány Somogyban” című cikkében a járvány pusztítását, hogy megismertesse egyben a hasonló járványok terjedése ellen való védekezésnek azokat a fegyvereit, amiket a higiéné ad az emberiség kezébe.

„A vármegye közegészségügyi viszonyainak múltja és jelene” című cikkében pedig képet ad arról, hogy az elmaradottság helyét elfoglaló áldozatkészség miként javítja meg a népesség egészségügyét.

A kitűnő vármegyei tiszti főorvosnak ezt a széleskörű munkásságát észrevették vármegyéje határain túl is, és mindenütt értékelték. Ennek bizonyosságául szolgál az, hogy kinevezték az Országos Közegészségügyi tanács tagjává és hogy az Országos Orvos Szövetség somogyvármegyei fiókjának mindhaláláig ő volt az elnöke, valamint elnöke volt az Országos Közegészségi Egyesület somogyvármegyei fiókosztályának.

Erdemei elismerésül őfelsége már 1904-ben a királyi tanácsosi címmel tüntette ki.

Alkotó elme volt. Amit a kezébe vett, annak sikerét látta nemcsak szorosan vett vármegyei főorvosi munkakörében, hanem mindenütt. Így buzgó igazgatója volt a kaposvári Nemzeti Kaszinónak.

Elmondottam ennek a nagyértékű és végtelenül szerény embernek az élete történetéből dióhéjba szorítva ezt a néhány adatott itt, az oly sok változatban gyönyörűséget nyújtó Balatonnak egyik legszebb, legbájosabb üdülőhelyén, Fonyód-Bélatelepen, amelynek nyaranta itt tartózkodó és most itt üdülő közönsége e mai napon előkelőségekkel, vendégekkel szaporodott meg, mintegy jelezni akarván azt, hogy itt ma ünnepség van. Ünnepség, amelyet a kegyelet avat azzá, hogy hálásan emlékezzék meg arról a poétalelkű orvosról, akit a mi jósorsunk mint máramarosmegyei ősi Szaplanczay-család sarját szülőhelyéről, a hegyes-völgyes Bereg megyei Csetfalváról idevetett Somogy vármegyébe, hogy közelében legyen annak a csodaszép nagy tónak, a Balatonnak, amelynek már, mint marcali körorvos nagy imádója volt. Mert igenis, poétalélek lakozott benne: alkotásra ihlette őt a Balaton fenségessége. Miközben fáradtságos körorvosi munkáját végezte, pihenést nem ismerő agyában valami szépséges balatoni nyaralóhely létesítése forgott. Mikor pedig 1891-ben a vármegye főorvosa lett, hivatalos útjain mindig kutatott megfelelő nyaralótelep után. 1894-ben családjával Bogláron nyaralt s egy alkalommal onnét nagyobb társasággal átrándult Fonyódra. Fürdés után a Várhegyet övező tölgyfaerdőben tett séta s az onnét nyíló remek szép kilátás oly hatással voltak reá, hogy mint Istentől küldött szikra villant föl elméjében, hogy ez az a hely, amit balatoni üdülőhellyé kell fejleszteni. Érintkezésbe lépett a tulajdonos Zichy Béla

gróffal, akiben megértő pártfogót talált terve megvalósítására. A vadon erdőt parcellázták és a villatelkek sorshúzás útján kerültek az első birtokosok kezébe. Megalakult a bélatelepi érdekeltség, amivel vízvezetékét létesített és megkezdte az építkezést. Az ezzel kapcsolatos sokféle munkaalkalom teremtette meg Fonyód népének jólétét is. Azután következett az erdő rendezése, a parkozás, utak létesítése, fürdőház megépítése, csónakok beszerzése, közvilágítás létesítése.

A második évben létesült a kaposvár-fonyódi vasút. Ezt is Szaplonczay kezdeményezte, úgyszintén a gőzhajókikötő építését is. E fejlődés láttán az ő tanácsára építette meg Zichy Béla gróf a mai Sirály-szállót és a fonyódi uradalmát úgy rendezte be, hogy az a bélatelepi érdekeltség élelmezését főként tejjel, vajjal ellátását szolgálhassa.

S ha most 40 év elteltével a fonyódi vasúti állomástól portól és sártól mentes pompás autóúton percek alatt jutunk fel Bélatelepre és naplenyugta után villamos lámpák világítják meg az utakat, hálás kegyelettel kell gondolnunk nemcsak a mai napon, amelyen 40 éves fennállását ünnepeljük Bélatelepnek, hanem szakadatlanul nap-nap mellett arra a melegszívű orvosra, Szaplonczay Manóra, aki a közjóért eltöltött élete sok maradandó alkotása mellett nevét a Balaton egyik legszebb üdülőhelyének, Bélatelepnek a létesítésével megörökítette.

Ti gyönyörűséges asszonyok, ti szépséges, fiatal leányok, ti jókedvű, pajkos fiúk, akiknek a világ legpompásabb tóvizében gondtalan kacagás és vidám sivalkodás mellett való úszástok, csónakázástok, lubickolástok teremti meg a Balaton igazi eleven életét és ti mindannyian, akik nap-nap mellett többször is rebegitek, hogy még ilyen kellemes sohase volt a Balatonban a fürdés, mint ma, még ilyen fenségesen szép sohase volt a naplenyugta, mint ma, gondolatok mindig arra, amikor Bélatelepen üdültök, hogy ezt annak a doktor bácsinak köszönhetitek, akinek az emlékét a mai naptól fogva nemcsak a Szaplonczay-sétány tartja fenn, hanem az az emlékmű is, amelyet Bélatelep nyaraló közönsége állított Szaplonczay Manó emlékére, amely ma ünnepélyes keretek között részévé válik a mi gyönyörű üdülőhelyünknek.

Egyéb írárok Szaplonczay Manóról

Somogy, 1891. nov. 3. 3.p.

Dr. Szaplonczay Manó úrnak tiszti főorvossá történt kineveztetése alkalmából, illetve azért, mert városunkból eltávozik – Marczali lakosai e hó 24-én búcsú lakomát rendeztek tiszteletére – melyen a szomszéd lengyeltóti járásból is számosan vettek részt. A 120 tagból álló vendéget – a szeretet és a hála vezérelte akkor, mikor az ünnepelt iránti tekintetből megjelent – mert mi mind adósai vagyunk dr. Szaplonczaynak – kiben elvesztettük a humánus és szakképzett orvost – de elvesztettünk egy igazán nemesen gondolkodó embert, jó barátot. Most már elment körünkől – de emléke itt maradt – ezt nem fogja az úr elvenni soha.

Somogy, 1894. febr. 8. 4.p.

Értesítés. A fonyódi nyaraló telep létesítése ügyében f. hó 5-én Kaposváron tartott értekezlet megbízásából van szerencsém értesíteni, hogy az értekezlet folyó hó 14-én reggel 9 órára Fonyódra a helyszínére a létesítendő nyaralótelep helyének megválasztása végett egy bizottságot küldött ki. – Ezen körülményekről azzal van szerencsém Nagyságodat értesíteni, hogy az csak kedvező idő esetében fog megtartatni és a találkozás 13-án este Lengyeltóti tüzetett ki. Kaposvártt, 1894. február 7-én. Dr. Szaplonczay Manó, vm. tiszti főorvos.

Somogyi Újság, 1898. február 22. 4.p.

El nem fogadott szabályrendelet.

Dr. Szaplonczay Manó Somogyvármegye tiszti főorvosa, kit méltán tarthattunk a Somogy megyei Balaton-cultus megteremtőjének, ezen Balaton-cultus tárgyában egy szabályrendeletet terjesztett be a törvényhatósághoz. A vármegye azonban azon indoklással, hogy a tervezet helytelen alapra van fektetve, azt el nem fogadta; de a kérdés tanulmányozására és rendezésére egy bizottságot küldött ki, hogy mikor lesz azután úgy belőle valami, vagy egyáltalán lesz-e? Azt nem tudni. Hej pedig de kívánatos volna ha az ügy mielőbb megoldást nyerne, úgy közrendőri, valamint közegészségügyi tekintetből is; – no meg a fürdőző közönségre sem lenne káros.

Somogy. 1898. ápr. 17. 2. p.

Dr. Szaplonczay Manó m. tiszti főorvos az országos közegészségügyi tanács tagjává nevezetett ki; s a valódi érdem kitüntetésén – hisszük – örvend az egész megye közönsége, mert a kötelességtudó főorvos ernyedetlen szorgalommal szolgálja a közegészség ügyét. Orvosi jelentései oly nagy terjedelem, beható megfigyeléssel vannak szerkesztve, annyira felölelik a vármegye közegészségügyi viszonyait, hogy keveset mutathatnak fel hasonlót a Dunántúli megyékben. Dr. Szaplonczay a Balaton parti kultúra érdekében is sokat fárad, tervez, honosít meg s már a millenniumi kiállításra készített Balaton-vidéki kép felvételei is általános érdeklődést keltettek. A kitüntetés tehát méltó érdemet jutalmazott.

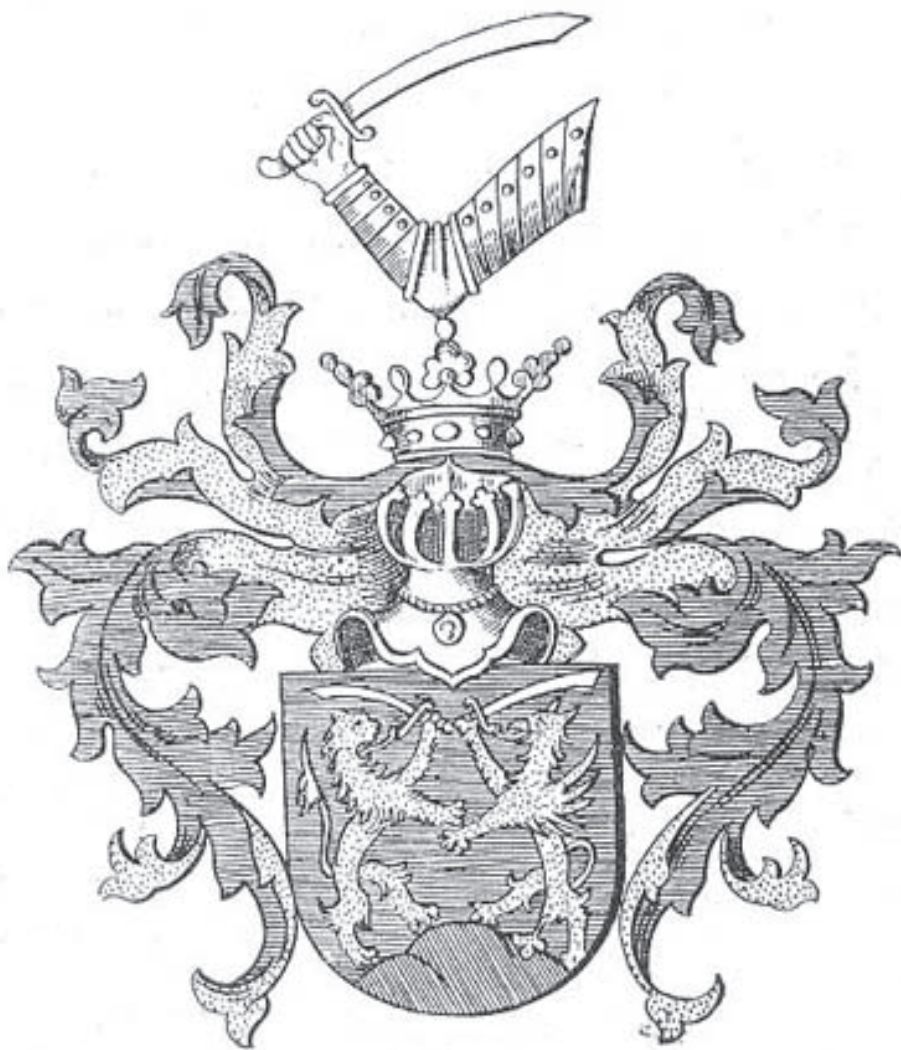

Képmelléklet

A Szaplonezay család
és a fonyódi Eötvös Károly Városi Könyvtár
Helyismereti Gyűjteményének fotóarchívumaiból

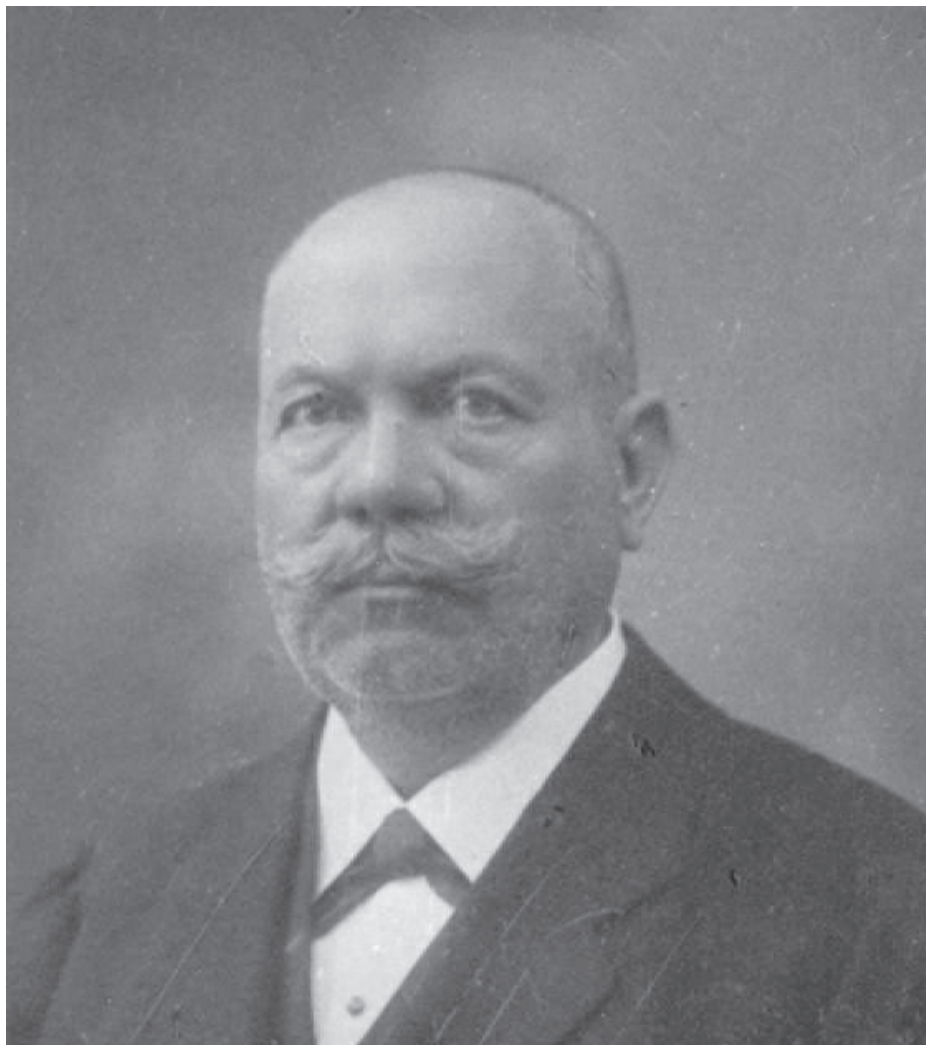

A Szaplonezay család

A Szaplóczay család címere

Stephen May

Őzveggy szaplonczai SZAPLONCZAY MANÓNÉ született szoboszlói HALMÁGYI LILIA úgy a maga, valamint gyermekei: MÁRIA, LÁSZLÓ m. kir. honvéd huszár százados és neje péchujfalusi PÉCHY MÁRTA, ugyezinién fiuk GÁBOR, OSKÁR tart. m. kir. honvéd huszár hadnagy; ERZSÉBET és IRÉN nevében mély fájdalommal jelenti, hogy a feltehetően legjobb férj, apa, nagyapa, testvér és rokon

szaplonczai SZAPLONCZAY MANÓ dr.

kir. landésos, Somogy úrmegye főorvosa,
az országos közegészségügyi tanács tagja, stb. stb.

átadós és tevékeny életének 60., boldog házasságának 33-ik évében hosszas szenvedés és a halotti szentségek átitatos felülete után f. hó 3-án délután 3 órakor elhunyt.

A drága halott földi maradványai a római katholikus egyház szertartásai szerint f. hó 5-én d. e. 11 óra 30 perckor fognak Kaposvárról a gyűszháznál (Fő-utca 57.) beszentelni és f. hó 6-án délután 3 órakor Fonyód Béla telepen örök nyugalomra helyeztetni.

Az engesztelő szentmise áldozat Kaposvárról f. hó 5-én délelőtt 9 órakor a plebánia templomban, Fonyódon pedig f. hó 7-én délelőtt 9 órakor a kápolnában fog az Úrnak bemutatni.

Kaposvár, 1916. szeptember hó 3-án.

ÁLDÁS ÉS BÉKE HAMVAIRAI

szaplonczai Szaplonczay Erzsébet
fejezett bádolai Stecz Sándorné
névén.

bádolai Stecz Viktor
bádolai Stecz László dr.
bádolai Stecz Sándor dr.

bádolai Stecz Erzsébet
fejezett bádolai Moys Győzőné
bádolai Stecz Gergely
bádolai Stecz István

bádolai Stecz Annuska
szaplonczai Szaplonczay Rózsa
fejezett illerfalvi Sándor Ferencné
szaplonczai Szaplonczay Anna
unokatestvéi és unokahúgai.

bádolai Stecz Sándor
gyűgyösi Petheő Miklós és neje
sz. Moys Gyumán Anna
sügrozai illetve sógorasszonya.

10656 szad urds iderivesseha keresle

346

20

kir. tanácsos, Somogy vármegye tisztii főorvosának özvegye

rövid, de kinos szenvedés után, ájftatosan felvéve a haldoklók szentségét, áldásos életének 80-ik, özvegységének 23-ik évében folyó hó 8-án elhunyt.

Kihült drága testét folyó hó 10-én délután 3 órakor temetjük a róm. kath. vallás szerfartása szerint a kaposvári keleti temető ravatalozójából a családi sírboltba.

Az engesztelő szentmisét folyó hó 11-én reggel 1/29 órakor mutatjuk be a kaposvári belvárosi templomban.

Kaposvár, 1939. évi április hó 8-án.

Emlékét kegyelettel "örizzük!"

Dr. vitéz szaplonczai Szaplonczay Gábor,
herési és oláhági Piatsek Irén,
herési és oláhági Piatsek Gyula,
herési és oláhági Piatsek Maria,
Halmágyi Lilla
unokái.

herési és oláhági Piatsek Gyula,
Halmágyi Kálmán
menye.
szül. péchufalusi Péchy Márta
vitéz szaplonczai Szaplonczay Lászlóné

Szaplonczay Manóné gyászjelentése

A Szaplonezay síremlék

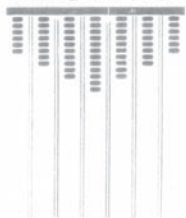

A Szaplóczay emlékmű

MEGHÍVÓ.

A FONYÓDI

BÉLATELEP

EZ ÉVBEN TÖLTI BE ALAPÍTÁSÁNAK

40-IK ÉVFORDULÓJÁT

UJ-SOMOGY, KAPOSVÁR

A Balaton-partnak ezt a kincsét néhai

dr. SZAPLONCZAY MANÓ

Somogy vármegyének tisztí-főorvosa tárta fel s a fonyódi hegyen, Kupa vezér egykori várának erdős lejtőjén megalapította Magyarország egyik legszebb fekvésű, minden kultúrigényt kielégítő üdülőhelyét. A Bélatelepi nyaraló közönsége emlékművet állított dr. SZAPLONCZAY MANÓ tiszteletére s ezt

FOLYÓ ÉVI AUGUSZTUS HÓ 15-ÉN

Nagyboldogasszony napján avatjuk fel. Délelőtt 10 órakor HAÁSZ ISTVÁN tábori püspök ur a Márfy-téren istentiszteletet tart és szt.-beszédet mond. A tábori mise alatt a BUDAI DALÁRDA énekel, ezt követi az emlékmű avatása. Az ünnepélyre, melyen a Balaton-kultusz egyik rajongó utörőjének emlékét tiszteljük meg, örömmel hívjuk meg a magyar tenger szerető barátait.

A Bélatelepi nevében:

dr. RIPKA FERENC
elnök.

A Szaplonczay emlékmű avatására rendezett ünnepség meghívója

Az emlékmű az avatás napján

Szaplonczay Irén az emlékműnél

*Az emlékműnél balról jobbra: Halmágyi Kálmán, Szaplóczay Irén,
Piatsek Mária, Piatsek Gyula, Piatsek Irén Baba, Halmágyi Lilla*

Az emlékmű

Az emlékmű 1976-os újraavatása

A család tagjai a bélatelepi strandon

Piatsek Mária, Dancsházi Erzsébet, Halmágyi Lilla

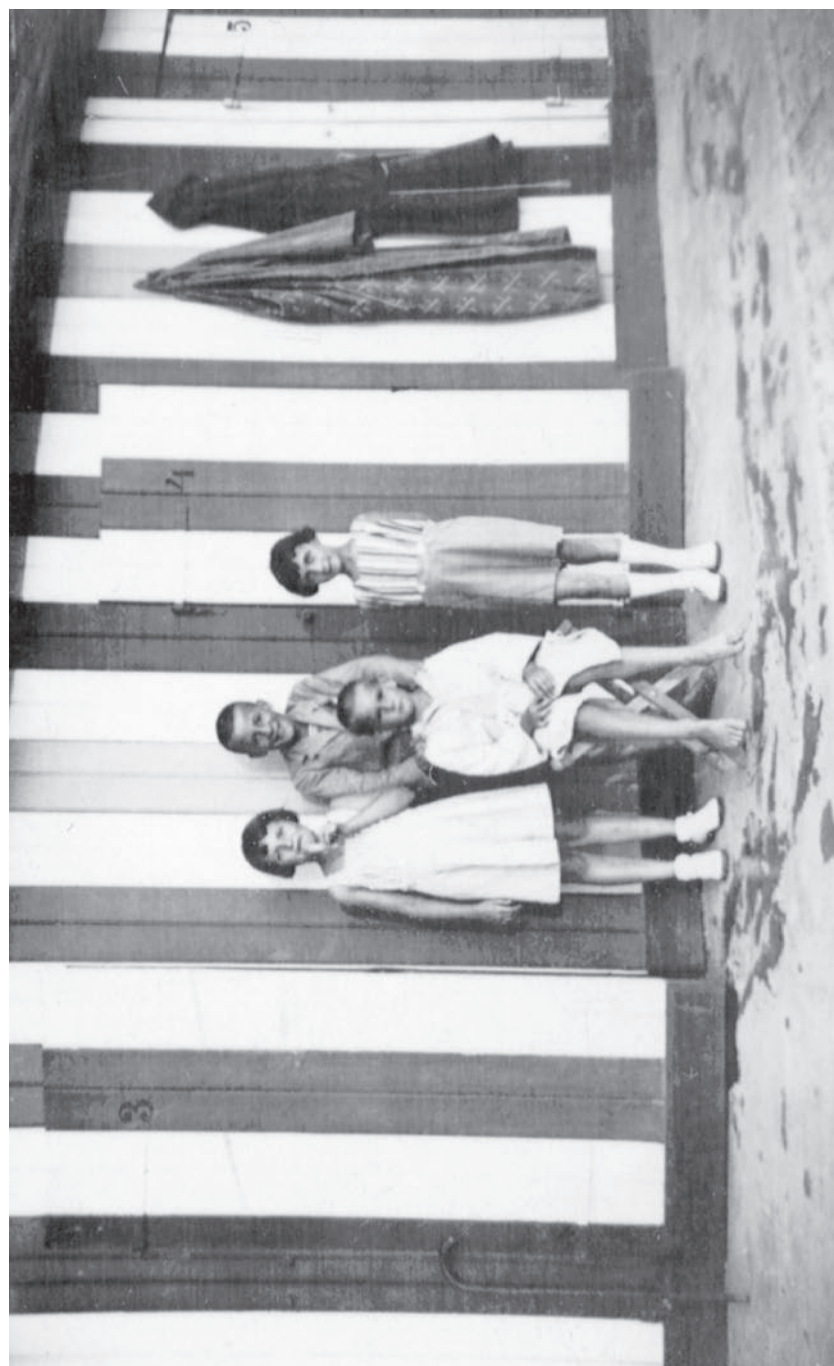
Lux János és Piatsek Mária a bélátelepi strandon

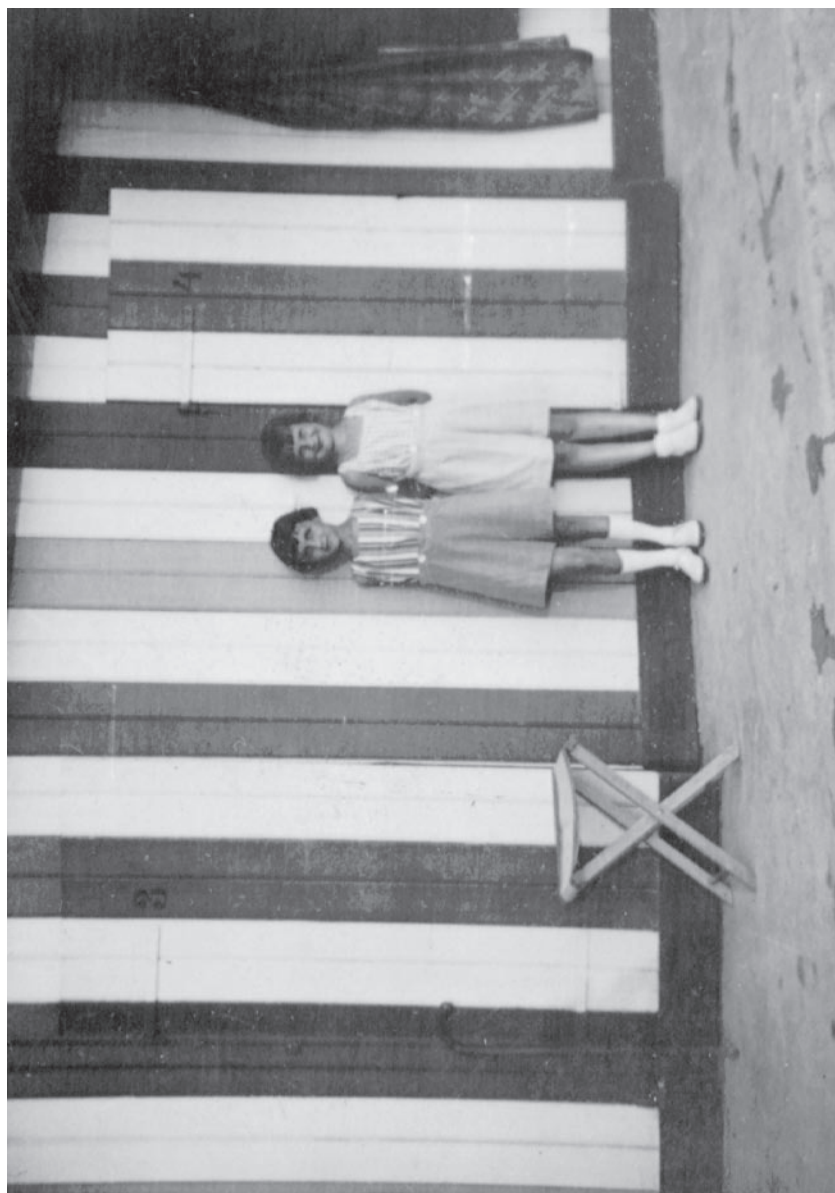
Piatsek Gyula a bálatelepi strand kabinsora előtt

Piatsek Mária, Piatsek Gyula (hátról), Tartsay Vilmos (elől), Halmúgyi Lilla a belatelepi strand kabinsora előtt

Piatsek Mária, Halmágyi Lilla a bélatelepi strand kabinsora előtt

Halmágyi Lilla, Szaplóczay Irén, Piatsek Mária a bétatelepi strand kabinsora előtt

Piatsek Gyula

Hátul áll *Piatsek Gyula*, fehér úszósapkában *Piatsek Mária*, P. Gy. lábánál *Halmágyi Lilla*

Piatsek Mária

Szaplonczay Manó néhány könyvének borítója

Balaton – 1896

HIVATALOS JELENTÉS

SOMOGYVÁRMEGYÉBEN

ÉSZELELT

EGÉSZSÉGÜGYI VISZONYOKRÓL

1895-ik ÉVBEN.

KIADJA:

Dr. SZAPLONCZAY MANÓ

vm. tisztii főorvos.

KAPOSVÁROTT,
NYOM. ÖZV. JANCSEVITS GY. NÉ VM. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1896.

Hivatalos jelentés – 1896

AZ 1831. ÉVI

KOLERAJÁRVÁNY

ÉS AZ

ELLENE VALÓ VÉDEKEZÉS

SOMOGYVÁRMEGYÉBEN.

IRTA:

DR SZAPLONCZAY MANÓ

Somogyvármegye tisztí főorvosa.

1911.

NYOMATOTT SZALAI FERENC KÖNYVNYOMDÁJÁBAN KAPOSVÁR.

Kolera – 1911

AZ 1739. ÉVI

PESTIS JÁRVÁNY

ÉS AZ ELLENE VALÓ VÉEDEKEZÉS

SOMOGYBAN

IRTA:

Dr. SZAPLONCZAY MANÓ

SOMOGYVÁRMEGYE TISZTI FŐORVOSA

SZALAI FERENC KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDA-INTÉZETE KAPOSVÁR

A
TUBERKULÓZIS ELLEN VÉDEKEZŐ
SOMOGYVÁRMEGYEI EGYESÜLET

ÉVI JELENTÉSE

AZ 1912 ÉVRŐL.

IRTA ÉS FELÖLVASTA:
Dr. SZAPLONCZAY MANÓ
KIR. TAN. VÁRMEGYEI TISZTI FŐORVOS,
EGYESÜLETI TITKÁR

AZ 1913. ÉVI MAJUS 4-ÉN TARTOTT KÖZGYŰLÉSEN.

SOMOGYVÁRMEGYE NYOMDA- ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
KAPOSVÁR, 1913.

Tuberkolózis – 1913

A
TUBERKULÓZIS ELLEN VÉDEKEZŐ
SOMOGYVÁRMEGYEI EGYESÜLET

ÉVI JELENTÉSE

AZ 1913 ÉVRŐL.

IRTA ÉS FELOLVASTA:
Dr. SZAPLONCZAY MANÓ
KIR. TAN. VÁRMEGYEI ÉS TISZTI FŐORVOS,
EGYESÜLETI TITKÁR

AZ 1914. ÉVI MAJUS 3-ÁN TARTOTT ÉVI KÖZGYŰLÉSÉN.

SÓMOGYVÁRMEGYE NYOMDA- ÉS LAPKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
KAPOSVÁR, 1914.

Tuberkolózis – 1914

